

Forfalskede Relikvier?

Aktører innenfor det amerikanske kristne høyres bruk av
«Dødehavsruller»

LUDVIK A. KJELDSBERG

VEILEDERE

Øyvind Tønnesson og Årstein Justnes

Universitetet i Agder, 2018

Fakultet for humaniora

Institutt for religion, filosofi og historie

Tittel: Forfalskede Relikvier: Aktører innenfor det amerikanske kristne høyres bruk av «Dødehavsruller»

Avhandling levert for mastergrad i historie,
Institutt for religion, filosofi og historie,
Fakultet for humaniora og pedagogikk,
Universitetet i Agder

© Ludvik A. Kjeldsberg 2018

SAMMENDRAG

Siden 2002 har flere enn 75 nye «Dødehavsrull»-fragmenter dukket opp på antikvitetsmarkedet. Dette har vakt oppsikt i akademien. Fragmentenes egenskaper, og spesielt tekstene på dem, har gjort at mange forskere nå enes om at det stort sett dreier seg om moderne forfalskninger. Mens forskningen hittil har fokusert på å skille de falske fragmentene fra de ekte, undersøker jeg i denne avhandlingen fragmentenes funksjon.

Mange av fragmentene er blitt kjøpt av amerikanske antikvitetshandlere og institusjoner, som har stilt dem ut. Med hjelp av sosiologen Stuart Halls konstruktivistiske representasjonsanalyse undersøker jeg hvordan fragmentene er blitt presentert i utstillingene, og i den amerikanske offentligheten.

I avhandlingen knytter jeg antikvitetshandlerne og institusjonene til det kristne høyre i USA. Deretter viser jeg at det er forbindelse mellom deres kristelige og høyrevendte politiske verdier, og måten fragmentene er blitt utstilt på.

FORORD

A vhandlingen er i havn, og det er flere jeg vil takke for det: Først vil jeg takke veilederne mine Årstein Justnes og Øyvind Tønnesson for faglig tilbakemeldinger og at dere har viet mye tid gjennom hele året.

Jeg vil også takke professor Torleif Elgvin for gjennomlesing og respons. Markus E. Mindrebø har også viet tid til gjennomlesing og respons, så det takker jeg for.

Deretter vil jeg takke for mine studiekompiser Anders og Øyvind for at dere har gjort studietiden så bra.

Familien takker jeg for god støtte.

Til slutt vil jeg takke Hanna for at du har vært her for meg og har hatt troen på meg hele veien.

Kristiansand, mai 2018

INNHALDSFORTEGNELSE

SAMMENDRAG	II
FORORD.....	III
FIGURER.....	VI
INNLEDNING.....	1
PROBLEMSTILLING	4
DET KRISTNE HØYRE	5
DØDEHAVSRULLENES RESEPSJON	6
TEORETISKE PERSPEKTIVER	9
KILDER OG METODE	12
AVHANDLINGENS OPPBYGNING	14
1. GAMLE DØDEHAVSRULLER OG NYE FRAGMENTER	16
DØDEHAVSRULLENES ROLLE OG FUNKSJON.....	17
NYE «DØDEHAVSRULL»-FRAGMENTER PÅ ANTIKVITETSMARKEDET	22
OPPSUMMERING	32
2. DET KRISTNE HØYRE I USA	34
TILGRESENDE BEGREPER	35
IDENTITET, VERDIER OG FIENDEBILDER	39
ORGANISERING	44
DET KRISTNE HØYRE ETTER 9/11	46
OPPSUMMERING	47

3. RELIGIØS BRUK AV POST-2002-FRAGMENTENE	49
MODERNE PROTESTANTISKE RELIKVIER?.....	50
FORKYNNELSE OG BIBELTROS KAP	53
3 Mos 20,24; 18,28–30: ET FRAGMENT MED ET TIDLØST BUDSKAP TIL VÅR TID?	56
FRA DØDEHAVSRULLENE TIL DEN ENGELSKE BIBEL.....	57
«KING JAMES ONLY»	60
OPPSUMMERING	63
4. POLITISK BRUK AV POST-2002-FRAGMENTENE	64
AITKENS BIBEL FRA 1782	65
JØDISK, KATOLSK OG PROTESTANTISK	68
KRISTNE SOM EN MARGINALISERT GRUPPE	70
OPPSUMMERING	72
5. KAMPKLAR OG FREMGANGSRIK	73
SAMLERE OG PREDIKANTER, ELLER MEDIEAKTØRER?.....	74
POLITISKE AKTØRER?.....	77
OPPSUMMERING	79
KONKLUSJON.....	80
BIBLIOGRAFI:	
UTSTILLINGSKATALOGER	82
KILDER OG LITTERATUR.....	83
VEDLEGG:	
TABELL A1: POST-2002-FRAGMENTER.....	108
TABELL A2: UTSTILLINGER AV POST-2002-FRAGMENTER 2002-2017.....	115

FIGURER

Figur 1
(side 15):

William Kando viser Dorothy Patterson bilder av «Dødehavsrull»-fragmenter

Patterson 2012.

Figur 2
(side 34):

Steder post-2002-fragmentene har vært utstilt i USA.

Illustrert gjennom Google Maps av Ludvik A. Kjeldsberg. Link til hele kartet:

<https://drive.google.com/open?id=1X8ziQ3DoZHISfUV2G1v0ID3iDzAPqQVn&usp=sharing>

INNLEDNING

Den 17. november 2017 åpnet Museum of the Bible i Washington DC. Museet ligger tre kvartaler sør for National Mall, som med sine prestisjetunge museer og regjeringskontorer fungerer som USAs kulturelle og politiske maktsentrum. I museets utstillinger finnes flere tusen nøye utvalgte gjenstander. Sammen med «det nyeste av teknologi» brukes disse gjenstandene til å nå museets visjon: Å skape en arena hvor alle mennesker kan få kontakt med Bibelen.¹

Museum of the Bible er den amerikanske hovedstadens hittil nyeste museum. Det er også hovedstadens mest kontroversielle. Siden de første byggeplanene ble kjent i 2013, har kritikk kommet fra mange sider av amerikansk samfunnsliv. Kritikken er stort sett blitt rettet mot museets visjon. Det er reist spørsmål om hvilken Bibel museet presenterer for

¹ På nettsiden til Museum of the Bible (2017) er visjonen skrevet slik: «[...] to invite all people to engage with the Bible.»

publikum. Ledelsen ved museet sier at de stiller ut Bibelen uten å favorisere en spesiell kristen trosretning.² Men kritikerne anklaget museet for å favorisere protestantiske bibler.³

Denne debatten har fått mye plass i media. Det har vært mindre oppmerksomhet på hvorfor museet i det hele tatt ble bygget, og hvorfor det ble bygd i Washington DC. Bak museet står Green-familien, som også eier den amerikanske landsomfattende butikkjeden Hobby Lobby. Under et intervju med *The Washington Post* i 2014, ble Steve Green spurt om hvorfor museet ble bygd bare tre kvartaler sør for National Mall. Svaret han ga bærer preg av et ønske om å misjonere: «As many people as we can educate about this book [the Bible], the better [...]».⁴

Utstillingene i Museum of the Bible er imidlertid ikke unike. Siden 2003 er det blitt arrangert lignende utstillinger i USA, riktignok i en mindre skala. Bak disse utstillingene stod institusjonene Azusa Pacific University (California), Lanier Theological Library (Texas), Southwestern Baptist Theological Seminary (Texas); og antikvitetshandlerne Lee Biondi, Bruce Ferrini, Craig og Joel Lampe, og William H. Noah.⁵ Utstillingene deres, samt dem i Museum of the Bible, er tema for denne avhandlingen.

Utstillingene har nemlig minst to ting felles. For det første har de alle stilt ut nye «Dødehavsrull»-fragmenter. For det andre har de en konservativ-kristen profil. Det vil si at institusjonene og antikvitetshandlerne har uttrykt ønsker om å bevare det de oppfatter som kjernen i kristne verdier.

² Administrerende direktør ved Museum of the Bible, Tony Zeiss, har uttalt følgende til *The Washington Post*: «We want it [the Bible] to be as accurate as possible, as fair as possible, and [...] as nonsectarian as possible.» (Kennicott 2017).

³ Denne debatten startet etter utgivelsen av den populærvitenskapelige boken *Bible Nation: The United States of Hobby Lobby* 22. september 2017. I boken anklager professorene Candida R. Moss og Joel S. Baden Museum of the Bible for favorisering av trostradisjoner (2017: 119).

⁴ Boorstein 2014.

⁵ For en liste over når og hvor disse utstillingene fant sted, se Tabell A2 side 115.

Dødehavsrullene er en betegnelse på en samling med cirka 900 fragmenter og skriftruller. Disse ble funnet mellom 1946/-47 og 1956,⁶ i 11 huler nordvest for Dødehavet, i dagens Israel. Oppdagelsen ble gjort i et område som kalles Qumran, som var hjem for den jødiske sekten esseerne frem til cirka år 70 etter Kristus. Esseerne skal ha produsert og kopiert bokruller mellom år 100 før og 70 etter Kristus, for så å plassere dem i ulike huler i området før de flyktet fra romerne.⁷

Siden midten av 1960-tallet har det vært nærmest umulig for private samlere og institusjoner å få tak i fragmenter eller skriftruller fra Dødehavsrullene.⁸ I 2002 dukket imidlertid nye «Dødehavsrull»-fragmenter opp på antikvitetsmarkedet. Disse er av en annen karakter enn fragmentene og skriftrullene som ble funnet før 1957, og i 2016 begynte forskere å stille spørsmål om de er ekte. Mange av argumentene for at de er forfalsket, bygger på statistikk:

- Blant fragmentene og skriftrullene som ble funnet før 1957 hadde cirka 25 % tekster med bibelsk innhold, mens blant de «nye» er andelen 87 %.
- To av de «nye» fragmentene har innhold fra Nehemja, Neh 3:14–15 (DSS F.122; #17) og Neh 2:13–16 (DSS F.201; #50)⁹ selv om innholdet fra denne boken ikke ble funnet på skriftrullene eller fragmentene fra 1946–56.

⁶ Det er usikkert om de første Dødehavsrullene ble funnet i 1946 eller -47. John C. Trever (1916–2006) skrev den første historien om oppdagelsen av Dødehavsrullene, hvor han benyttet intervju som metode. Men fordi intervjuene ble gjort så sent som mellom november 1961 og juli 1964 (Trever 1964: 103 [se også sluttnote 7]), er det usikkert om deler av informantenes beretninger var en etterkonstruksjon (jf. Kjeldstadli 1999: 188).

⁷ Bengtsson 2009: 17–20.

⁸ Justnes 2017a: 70.

⁹ I teksten nevnes disse med bibelverset fragmentet inneholder deler fra, det tildelte «DSS F.»-nummeret, og et internt nummer med prefikset # som korresponderer med Tabell A1 (side 108) og A2 (side 115). For eksempel «1. Mosebok 36:7–16 (DSS F.101; #1)». Andre Dødehavsruller nevnes med deres offisielle navn, for eksempel «4QInstruction».

- Skriften på de nye fragmentene er ulik de eldre fragmentene og skriftrullene.¹⁰

I denne avhandlingen vil jeg omtale disse «nye» fragmentene som post-2002-fragmenter, for å skille dem fra de opprinnelige Dødehavsrullene som ble funnet på 40- og 50-tallet.¹¹

Frem til i dag har forskningen fokusert på å avdekke hvilke fragmenter som er forfalsket. I denne avhandlingen undersøker jeg derimot fragmentenes resepsjonshistorie¹², som vil si hvordan fragmentene er blitt fortolket.¹³ Avhandlingen åpner dermed et nytt felt innenfor forskningen på post-2002-fragmentene.

PROBLEMSTILLING

Fordi mange av post-2002-fragmentenes har tekster med bibelsk innhold, har professor Årstein Justnes reist spørsmål om de «[...] er [forfalskninger] tilpasset et marked som etterspør bibelske tekster og moderne samler-relikvier.»¹⁴ I denne avhandlingen, levert for mastergrad i historie, har jeg ikke fokus på forfalskerne eller deres motiv. Mangel på kilder

¹⁰ Fonn 2016. Se også Justnes 2017a: 71–72. Gjennom forskningsprosjektet *The Lying Pen of Scribes* er det blitt avdekket cirka 75 fragmenter. En majoritet av disse regnes som forfalskninger (Haabet 2017). En liste over fragmentene finnes på prosjektets hjemmeside (Justnes 2017b og 2017c). Blant andre forskere er Eibert Tigchelaar (2017: 179–84), som i 2017 publiserte en egen liste.

¹¹ «Post-2002-fragmenter» er et begrep som ble lansert av Årstein Justnes i 2016. Justnes er professor i bibelvitenskap ved Universitetet i Agder, i Kristiansand.

¹² Jeg har valgt å bruke begrepet resepsjonshistorie i denne avhandling. Resepsjonshistorie er til forskjell fra «virkningshistorie» et begrep listet i norske ordbøker. Bortsett fra dette er det ingen store skiller mellom begrepene.

¹³ Æren for lanseringen av begrepet resepsjonshistorie er blitt tillagt Hans-Georg Gadamer (1900–2002). Gadamer oppfant sine hermeneutiske teorier som en reaksjon på historismens hermetiske historiesyn. «Den sande historiske gjenstand er ikke nogen gjenstand, men enheden af dette ene og annet et forhold, der både udgør historiens virkelighed og den historiske forståelses virkelighed.» (Gadamer 2004: 285). I denne forbindelsen lanserte han begrepet resepsjonshistorie, som betegner tiden som ligger mellom en gjenstands tilblivelse og fortolkeren, samt påvirkningsfaktorene den historiske avstanden gir synet på fragmentene (Schjander-Larsen 2009).

¹⁴ Justnes 2017a: 71.

ville gjort en slik studie vanskelig å gjennomføre. Derfor har jeg fokus på kjøperne av post-2002-fragmentene.

Avhandlingens problemstilling er som følger: Hvilken funksjon har post-2002-fragmentene hatt for de amerikanske antikvitethandlerne og institusjonene som har kjøpt og stilt ut disse fragmentene? Et nærliggende spørsmål er hvilke motiv de kan ha hatt. Motiv foreligger dersom et fenomen forekommer fordi noen ville at det skulle skje, altså at det lå en hensikt bak. Å studere motiv er imidlertid problematisk i dette tilfellet. For det er ikke mulig å vite noe om hensikten forfatterne av utstillingskatalogene har hatt med tekstene som er blitt skrevet.¹⁵

For å besvare avhandlingens problemstilling, er det nødvendig å karakterisere verdiene til de amerikanske antikvitethandlerne og institusjonene som har kjøpt post-2002-fragmenter. Og undersøke hvordan de bruker fragmentene til å underbygge disse verdiene. Avhandlingen går i dialog med to forskningstradisjoner: Forskning på det kristne høyre i USA, og forskning på de opprinnelige Dødehavsrullenes resepsjonshistorie.

DET KRISTNE HØYRE

De amerikanske kjøperne av de «nye» fragmentene som kom på markedet etter 2002, kan innordnes i det kristne høyre i amerikansk politikk og samfunnsliv.¹⁶ Det kristne høyre er et begrep brukt om organisasjoner og ledere som, motivert av religiøse verdier, mobiliserer sine tilhengere til politiske handlinger rundt en konservativ sosial agenda.¹⁷ Det er imidlertid langt fra et entydig definert begrep. Ulikhetene kan forklares ut fra (a) hensikten

¹⁵ Kjeldstadli 1999: 247 og 252.

¹⁶ Hittil har ulike begreper blitt brukt for å karakterisere antikvitethandlerne og institusjonene som har kjøpt post-2002-fragmenter, se Davis 2017?: 5 (artikler merket med spørsmålstegn [?] er ikke publiserte) og Justnes 2017: 71. Imidlertid har hverken artikkelen til den canadiske forskeren Kipp Davis eller Justnes som formål å karakterisere eierne av post-2002-fragmenter religiøst eller politisk. Formålet er derimot å undersøke om fragmentene er forfalskede eller ikke. Den norske ødehavsrull-forskeren Torleif Elgvin (2017) forsøkte seg kanskje på en mellomting da han i *Aftenposten* skrev at fragmentene brukes «[...] for å understreke Bibelens troverdighet på litt fundamentalistisk vis.»

¹⁷ Butler 2006: 12; Wilcox 1996: 5.

og perspektivene tekstene er skrevet ut fra, og (b) tiden tekstene er skrevet i.¹⁸ Det kristne høyre som begrep kan dateres tilbake til 1980-tallet. I 1983 publiserte tidsskriftet *Journal of Church and State* flere bokanmeldelser om det som ble ansett å være en ny bevegelse.¹⁹ Siden den tid er flere begreper brukt for å beskrive fenomenet: «The Religious Right», «The New Christian Right», og «The Evangelical Right». Selv om det er antydning visse skille mellom disse begrepene vil jeg her konsentrere meg om det kristne høyre, altså «The Christian Right».

Thomas M. Gannon har påpekt at hverken det politiske engasjementet eller konservatismen blant evangelikale er et nytt fenomen. Et «nytt» fenomen er derimot mulighetene teknologiske nyvinninger har gitt til å nå mennesker gjennom bruk av radio, tv og internett.²⁰ Disse har økt de siste 10–15 årene. Men det er også i det kristne høyre en frykt for medienes og den liberale dogmefrie og samfunnsendrende kraften som ligger i de teknologiske nyvinningene.

DØDEHAVSRULLENES RESEPSJON

De siste 60 årene er det skrevet tusenvis av bøker og artikler om Dødehavsrullene. Majoriteten av disse fokuserer på selve fragmentene og skriftrullene – deres innhold og kontekst, samt hva de forteller om fortiden.²¹ I kontrast fokuserer resepsjonshistorie på hvordan Dødehavsrullene er blitt fortolket, og dermed hva de kan fortelle oss «om oss

¹⁸ Det er nettopp denne flertydigheten som skiller ordene fra begrepene ifølge Reinhart Koselleck (Jordheim 2001: 163).

¹⁹ Battistoni 1983; Peterson 1983.

²⁰ Gannon 1981: 70.

²¹ For en bibliografisk oversikt, se (a) LaSor 1958 som dekker perioden 1948–57, (b) Jongeling 1971 for perioden 1958–69, (c) Martínez og Donald 1996 for perioden 1970–1995, (d) Pinnick 2001 for perioden 1995–2000, og (e) Clements og Sharon 2007 for perioden 2000–2006. For en oversikt fra 1995 til i dag, se The Orion Center for the Study of the Dead Sea Scrolls and Associated Literature 2002.

selv». Det er fragmentene og skriftrullenes «funksjon» som blir gjenstand for granskning.²²

Selv om de fleste studier fortsatt fokuserer på skriftrullene og fragmentenes innhold, er det et lite, men økende antall studier som tar for seg Dødehavsrullenes resepsjonshistorie.²³ Tidligere resepsjonsforskning på Dødehavsrullene kan noe forenklet inndeles i tre kategorier: (a) Dødehavsrullenes resepsjon innenfor akademien; (b) Dødehavsrullenes resepsjon utenfor akademien; og (c) formidlingen av Dødehavsrullene, fortrinnsvis fra akademien til publikum.²⁴

(a) Dødehavsrullenes resepsjon innenfor akademien er kategorien hvor flest studier hittil kan innordnes. Studier i denne kategorien fokuserer ikke på dødehavsruller *per se*, men på forskningen på Dødehavsrullene.²⁵ Et eksempel på dette er forskningen til Edna Ullmann-Margalit som undersøkte hvorfor tesen om at Khirbet Qumran var bebodd av Esseere ble dominerende. Dette gjorde hun ved å se på forholdet mellom denne og konkurrerende teser.²⁶ Også noe av forskningen til Weston W. Fields kan plasseres i denne kategorien. I 2006 utga Fields boken *The Dead Sea Scrolls: A Full History*, der han tok for seg historien om forskningen på Dødehavsrullene.²⁷

(b) I andre kategori finnes studier av forholdet mellom Dødehavsrullene og offentligheten.²⁸ Et sentralt spørsmål i slike studier har vært hvordan offentlighetens møte med skriftrullene og fragmentene har vært ulik den akademiske. Jason Kalman har gjort oppmerksom på hvordan Dødehavsrullene er blitt sagnomsust utenfor akademien.

²² Collins 2011: 229.

²³ For en bibliografisk oversikt, se Collins 2011: 227.

²⁴ Collins 2011: 233.

²⁵ Ullmann-Margalit 2006: 17.

²⁶ Se også Ullmann-Margalit 1998 og Ullmann-Margalit 2008.

²⁷ Fields 2006: 9–13.

²⁸ I denne avhandlingen bruker jeg den tyske sosiologen og filosofen Jürgen Habermas (1991: 13) sin definisjon av «offentlighet»: Et lands offentlighet utgjør det rom som alle frie borgere har rett og plikt til å delta i fri meningsutveksling.

Dødehavsrullene er ofte blitt blandet sammen med konspirasjoner, som illustrert gjennom tittelen på et foredrag Kalman holdt i 2004: «Bigfoot, Elvis, and Aliens: The Canadian Media and the Dead Sea Scrolls».²⁹ Fenomenet behandles også i innledningen til Timothy H. Lims *The Dead Sea Scrolls: A Very Short Introduction* under overskriften: «Dead Sea Scrolls as Cultural Icon».³⁰

(c) Tredje kategori omfatter studier som forsøker å formidle Dødehavsrullene fra akademia til et allment publikum. Adolfo D. Roitman har påpekt at publikum vet at Dødehavsrullene er viktige i en teologisk sammenheng, men de vet ikke hvorfor.³¹ Dødehavsrullene er tradisjonelt blitt formidlet til offentligheten gjennom skriftlig materialer som bøker og artikler, visuelle og muntlige materialer som videoer, foredrag og museumsutstillinger. Grunnet teknologiske nyvinninger de siste 15 årene, har nye metoder blitt utviklet for formidling av Dødehavsrullene. Eksempler er elektroniske databaser, nettsider og ikke minst virtuelle rekonstruksjoner av Qumran. Interessant nok er Dødehavsrullene også blitt skrevet inn i fiksjonslitteraturen, noe som åpner for et enda bredere publikum. Et eksempel er César Vidals bok *El Maestro De Justicia*, «Rettferdighetens mester», fra 1997.³²

Studie av museumsutstillinger inngår i denne tredje kategorien. Mens valget av utstillingsobjekter oftest er gjort av forskere, består publikum for det meste av ikke-spesialister. Utstillingene presenterer altså bestemte forskeres syn på et utvalgt materiale, hvilket publikum i mange tilfeller ikke har forutsetning til å bestride. Adolfo D. Roitman, som har vært kurator ved Shrine of the Book i Jerusalem, har presentert en slik studie hvor han argumenterer for at etableringen av Shrine of the Book i Jerusalem, museet hvor Israel har utstilt sine dødehavsruller siden 1965, fungerte som legitimering av staten Israel uten at dette opprinnelig var intensjonen da man skulle finne et permanent utstillingssted for Dødehavsrullene.³³

²⁹ Collins 2011: 238.

³⁰ Lim 2005: 1.

³¹ Sitert i «Roitman Appointed Curator at Shrine of the Book» (Meinhardt 1995: 20).

³² Vidals 1997.

³³ Roitman 2001: 59.

Denne avhandlingen kan plasseres mellom den andre og den tredje kategorien. Utstillinger arrangert av de amerikanske kjøperne av post-2002-fragmenter, utgjør en majoritet av kildematerialet. Selv om avhandlingen åpner et nytt felt innenfor forskningen på post-2002-fragmentene, er det gjort flere sammenlignbare studier på andre områder. Det er blant annet gjort et fåtall resepsjonshistoriske studier på Dødehavsrullene. Nærmest min egen avhandling ligger studien til Jason Kalman, spesialist i klassisk hebraisk litteratur og fortolkning ved Hebrew Union College (Jerusalem), der han undersøker Jordan og Israels bruk av Dødehavsrullene for å legitimere sin politiske agenda. Kalmans studie er foreløpig ikke publisert på andre måter enn som et utkast på nettsamfunnet *Academia.edu*. En annen studie er gjort av Roitman, der han fokuserer på den politiske siden ved at Dødehavsrullene stilles ut i Jerusalem.³⁴

En tredje sammenlignbar studie er Thomas S. Bremers undersøkelse av utstillingen av Jakobs gravkiste ved Royal Ontario Museum i Toronto (Canada). Bremers metoder og perspektiver har inspirert min studie av post-2002-fragmentene.³⁵

TEORETISKE PERSPEKTIVER

Avhandlingen beveger seg inn på det historikere kaller for «historiebruk». Det vil si studier av hvordan fortiden implementeres i nåtiden, for eksempel gjennom minnesmerker, festivaler og høytidsdager.³⁶ Jeg skal sammenligne post-2002-fragmentene med relikvier, et perspektiv jeg vil redegjøre for her. At en gjenstand er en relikvie kan ha to betydninger. På den ene siden har vi en mer hverdagslig bruk av begrepet. Her betyr relikvie en gjenstand fra fortiden. Et eksempel som viser dette er boken *Relic: How Our Constitution Undermines Effective Government – and Why We Need a More Powerful Presidency* skrevet av samfunnsviterne William G. Howell og Terry M. Moe. Forfatterne

³⁴ Roitman 2001: 41–66.

³⁵ Bremer 2009: 31.

³⁶ Bøe og Knutsen 2013: Side 16.

argumenterer for at den amerikanske grunnloven er en relikvie fra fortiden, som hindrer en moderne drift av staten.³⁷

For det andre kan begrepet relikvie knyttes i en kristen forståelse til helgener. Det være seg en helgens legeme, deler av det, eller gjenstander helgenen har fysisk berørt.³⁸ Tradisjonelt er det derfor kun kristne trostradisjoner som «dyrker» helgener, som kan ha relikvier. Eksempler er katolisismen og ortodoks kristendom.³⁹ Post-2002-fragmentene er derimot blitt kjøpt av protestanter, som tradisjonelt har uttrykt motstand mot relikvier. For eksempel skrev den sentrale reformatoren Jean Calvin (1509–1564) følgende:

St. Augustine complains [...] that certain people were, even in his time, exercising a dishonest trade, hawking about relics of martyrs, and he adds the following significant words, “should they really be relics of martyrs,” from which we may infer, that even then abuses and deceits were practiced, by making simple folks believe that bones, picked up any where, were bones of saints.⁴⁰

Post-2002-fragmentene omtales likevel vitterlig på en måte som vanligvis brukes om relikvier. I et tilbakeblikk, hvor den norske samleren Martin Schøyen reflekterer over sin anskaffelse av fragmenter. Han skriver følgende:

At this stage there should be room for a short reflection on what these biblical fragments do represent. Sacred biblical objects, such as the original tablets of the Ten Commandments or autographs of biblical books have been sought in vain. They are the cause of legends, wars, and a huge body of literature. They are perhaps of too sacred a nature to be owned by any institution or person. The early witnesses to the Holy Scriptures published in this volume are as close as one can get to such sacred objects. They should be treated with due respect and veneration both by their keepers and the scholars who handle them. As their present custodian the undersigned is privileged and honoured not so much to own as to for a very limited time be

³⁷ Howell og Moe 2016: 143. Forfatterne lykkes dessuten med å vise at begrepet «relikvie» kan anvendes på samfunnet i USA i det 21. århundre uten at det blir anakronistisk.

³⁸ Geary 1990: 3.

³⁹ Woodward 1996: 63.

⁴⁰ Calvin 1870: 162.

their humble keeper, not based on my own collecting virtues, but Soli Deo Gloria.⁴¹

Det er verdt å merke seg at det er som «Dødehavsruller» at post-2002-fragmentene har verdi som relikvier. Om fragmentene ikke kan innrulleres i en tradisjon om Dødehavsrullene, som for eksempel er tilfelle om de stilles ut som forfalskninger, mister de sin verdi.

En sammenligning av post-2002-fragmentene med relikvier innebærer flere elementer. Men det essensielle er egenskapene mennesker tillegger disse objektene. Dette har religionsprofessor Georgia Frank forsket på. At noe er en relikvie, innebærer ifølge Frank to ting: En tilknytning til historiene i Biblene, og en direkte kobling til det guddommelige:

Underlying these efforts [to biblicalize the present] is the conviction that the biblical past would become visible only to those who were capable of both seeing and responding to the sacred presence they beheld. The “eye of faith” as Christians referred to this interactive visuality, was tactile as well as visual, not just in the sense of contact but even of engagement.⁴²

Frank omtaler begrepet «eye of faith». Om dette skriver hun:

The physical sense of sight was anything but passive in antiquity; it was a form of physical contact between the viewer and the object. For the pilgrim, that gaze extended to the sacred past. The physical sense of sight triggered the “eye of faith,” which in turn perceived a past biblical event as a present reality. The tactile and aggressive characteristics of this gaze were grounded in ancient visuality. Sight and touch remained discrete senses, but in late-antique Christian piety their functions converged to create the conditions for a biblical realism.⁴³

I hvilken grad disse egenskapene ble tillagt post-2002-fragmentene, er et sentralt spørsmål i denne avhandlingen.

⁴¹ Schøyen 2016: 30–31; sitert i Justnes og Rasmussen 2017: 7–8.

⁴² Sitert i Byrne 2009: 163.

⁴³ Sitert i Byrne 2009: 163.

KILDER OG METODE

I avhandlingens problemstilling spør jeg etter hvilken funksjon post-2002-fragmentene har hatt for de amerikanske antikvitethandlerne og institusjonene som har kjøpt dem. Utstillingene som er blitt arrangert av de samme antikvitethandlerne og institusjonene, er nøkkelen til å besvare denne problemstillingen. Post-2002-fragmentene i utstillingene er blitt tatt ut av sin opprinnelige kontekst. Det betyr at utstillingene gir fragmentene en «ny» mening.⁴⁴ Flere aktører er ansvarlig for dette. I Hans-Georg Gadamer's studie av kunstfortolkning, minner han oss om at fortolkningen av et objekt kan ha lite, eller ingenting med objektet selv å gjøre. Derimot avhenger fortolkningen av vår personlige bakgrunn. Gadamer argumenterte for at det ikke bare er objektet som kommer med en historie; det gjør også subjektet som fortolker:

It is not that there is some autonomous object over against us which can be studied through metaphysics or ontological analysis; rather the judgment exercised by the artist in executing a work or the interpreter in evaluating a work of art is the same—the ‘feeling of freedom in the play of our cognitive faculties’.⁴⁵

En studie av post-2002-fragmentenes representasjon åpner for å bruke et vidt spekter av kildemateriale. Størstedelen av dette materiale er utstillingskatalogene til antikvitethandlerne og institusjonene som har kjøpt post-2002-fragmenter. Imidlertid er det her et unntak. Lanier Theological Library og Museum of the Bible har ikke produsert utstillingskataloger.⁴⁶ I tillegg til utstillingskatalogene bruker jeg derfor nyhetsartikler, videoer på internett, og nettsider.

Jeg har en kvalitativ tilnærming til dette kildematerialet. Kvalitativ metode vil si at data genereres gjennom blant annet deltagende observasjon, dybdeintervjuer og

⁴⁴ Lidchi 1997: 167.

⁴⁵ Gadamer 1975: 51.

⁴⁶ En oversikt over utstillingskatalogene finnes på side 82.

diskursanalyse. Tilnærmingen innebærer å studere meningen bak hendelser og erfaringer, både hos direkte berørte og for utenforstående.⁴⁷

Den kvalitative tilnærmingen gjøres gjennom representasjonsanalyse, en metode som vektlegger at gjenstander ikke forteller noe «ut fra seg selv», men at mennesker konstruerer gjenstandens mening. Meningen skapes gjennom konsept og tegn i et representasjonssystem, som kulturteoretikeren og sosiologen professor Stuart Hall, har påpekt:⁴⁸

Representation means using language to say something meaningful about, or to represent, the world meaningfully, to other people [...] [and] is an essential part of the process by which meaning is produced and exchanged between members of a culture. It does involve the use of language, of signs and images which stand for or represent things.⁴⁹

Hall skilte mellom tre typer av representasjon: *Reflective*, *intentional*, og *constructive*. *Reflective Theory* påstår at språket reflekterer ekte mening, den samme som eksisterer i verden. Språket reflekter altså mening som allerede eksisterer i form av begivenheter, objekter, og mennesker. *Intentional Theory* påstår at ord mener hva forfatteren vil si, altså hans eller hennes tiltenkte mening. Teoriene er på mange måter motsetninger av hverandre. Ifølge *Constructive Theory* kan hverken ting i seg selv eller individuelle brukere av språk,

⁴⁷ Repstad 2007: 16–21. I motsetning til kvalitativ metode finnes kvantitative. Kvantitative metoder innebærer å gjøre tolkninger og trekke konklusjoner ut ifra dataanalyse, hvor datamateriale forankres til spesifikke variabler, og det anvendes standardiserte metoder for datainnsamling (gjennom for eksempel ekspertvurderinger, intervju og observasjon). Variablene kan dermed uttrykkes i tallverdier, og datamaterialet kan beskrives med tabeller, grafiske figurer eller statistiske mål som gjennomsnitt, variasjon og korrelasjon, og analyseres ved hjelp av f. eks varians-, faktor- eller regresjonsanalyse (Befring 2015: 131–60).

⁴⁸ Ryymin 2003: 15. Spesielt i etterkant av Edward W. Saids (1978: 7) bok *Orientalism: Western Conceptions of the Orient* hvor han undersøkte hvordan det vestlige «vi» har fremstilt orienten, altså «de andre», fikk representasjonsstudier større oppmerksomhet innen fag som litteraturvitenskap, antropologi, og historie. Om Saids påvirkning på antropologi- og historiefaget, se Hylland Erikson og Nielsen 2002: 212–14.

⁴⁹ Hall 1997a: 1.

gi mening til språk. I stedet for er mening kontekstuellet: Den konstrueres i og gjennom språk.⁵⁰ Hall understreker at den materielle verden ikke må sammenblandes med den symbolske, hvor språk, mening og representasjon dominerer. Det betyr imidlertid ikke at symbol ikke kan ha materiell eksistens, men: «[T]he meaning depends, not on the material quality of the sign, but on its symbolic function [...]»⁵¹. Hovedpoenget i den konstruktivistiske tilnærmingen er at det er sosiale aktører som benytter representasjonssystem for å konstruere mening i verden og for å kommunisere meningsfylt til verden.⁵² Objektene i utstillingene er tatt ut av sin opprinnelige kontekst, hvor utstillingen gir dem en «ny» mening.⁵³ Spørsmålet blir da hvilken mening gjenstandene blir tilegnet.

AVHANDLINGENS OPPBYGNING

Denne avhandlingen er inndelt i fem kapitler. Første kapittel behandler funksjonene de opprinnelige Dødehavsrullene har hatt for Israel og Jordan, samt hvordan amerikanske antikvitetshandlere og institusjoner fikk tak i post-2002-fragmenter. I andre kapittel undersøker jeg det amerikanske kristne høyre. Dette kapittelet er bakgrunnen for den konstruktivistiske representasjonsanalyse som er tema for avhandlingens tre siste kapitler. Mens tredje kapittel behandler antikvitetshandlerne- og institusjonenes religiøse bruk av post-2002-fragmenter, er tema for fjerde kapittel den politiske bruken. I femte kapittel skal vi se på hvordan antikvitetshandlerne og institusjonene arbeider for innflytelse i USAs offentlighet, og rollen post-2002-fragmentene har i dette.

⁵⁰ Hall 1997a: 3.

⁵¹ Hall 1997b: 26.

⁵² Hall 1997b: 25.

⁵³ Lidchi 1997: 167.

Figur 1: William Kando viser bilder av Dødehavsruller til Dorothy Patterson, som kjøpte fragmenter fra han på vegne av Southwestern Baptist Theological Seminary.

GAMLE DØDEHAVSRULLER OG NYE FRAGMENTER

Funnet av Dødehavsrullene er blitt beskrevet som det viktigste arkeologiske funnet i det 20. århundre. I 1946 eller -47, fant beduiner en hule nordvest for Dødehavet. Denne hulen inneholdt keramikkrucker med skriftruller. Om våren 1947 brakte så beduinene disse skriftrullene til antikvitetshandleren Khalil Iskander Shahin (1910–1993). Shahin solgte fire skriftruller til den syrisk-ortodokse metropolitten Mar Athanasius Samuel, mens de tre resterende ble solgt til andre antikvitetshandlere. Alle de syv skriftrullene fra «hule 1» havnet til slutt hos Hebrew University i Jerusalem.⁵⁴

⁵⁴ Historien om hvordan Dødehavsrullene ble funnet fortelles ofte ulikt. Som andre funnhistorien, for eksempel den til Nag Hammadi, har den nok også blitt gjenstand for fri diktning. Det er likevel denne historien som ofte går igjen: I 1946 holdt tre beduiner fra Ta'amireh-stammen oppsyn med en flokk geiter og sauer i området Ain Feshka, ved Dødehavets nordvestre ende. Her oppdaget de tre, Muhammed Ahmed el-Hamed (kjent som edh-Dhib) og hans to fettere Jum'a Muhammed og Khalil Musa, lysglimt fra en fjellside. Kilden var en hule med to åpninger som lyset ble prosjektert gjennom. En av dem kastet så en

Frem til 1956 fant beduiner og forskere ti nye huler i samme område, med cirka 900 fragmenter og noen skriftruller. En majoritet av disse kom i Jordans eierskap, ettersom området hvor hulene ligger på den tiden var under jordansk kontroll. Under Seksdagerskrigen i 1967 tok Israel landområder fra Jordan, og fikk kontroll over de fleste Dødehavsrullene.⁵⁵

Dette kapittelet er todelt. I første del undersøker jeg Dødehavsrullenes rolle og funksjon i jordansk og israelsk eierskap. Både Jordan og Israel var nydannede stater da Dødehavsrullene ble funnet, og begge befant seg i en nasjonsbyggende fase. Et sentralt spørsmål her er hvordan Israels Dødehavsruller havnet i Jerusalem. Dødehavsrullenes funksjon i Jordan og Israel er et tema som minst kan utgjøre en hel masteroppgave. Jeg har derfor valgt å begrense undersøkelsen til tiårene 1940-, 50-, og 60-tallet. Det er en egen resepsjon av Dødehavsrullene fortrinnsvis blant evangelikale kristne hvor rullene brukes til å bekrefte Bibelens troverdighet.

Tema for andre del er post-2002-fragmentene. Her skal vi se på hvordan antikvitethandlere og institusjoner i USA fikk tak i fragmenter; fra de første post-2002-fragmentene kom til USA, til flere av fragmentene havnet i Museum of The Bible i den amerikanske hovedstaden. Kapittelet som helhet danner bakgrunnen for den konstruktivistiske representasjonsanalyse i tredje til femte kapittel.

DØDEHAVSRULLENES ROLLE OG FUNKSJON

Kort tid etter at de første Dødehavsrullene ble funnet i 1946/-47, rammet en ny konflikt Midtøsten. Den 29. november 1947 vedtok FN delingen av det britiske palestinamandatet i en arabisk og en jødisk del. Krigene som fulgte, satt flere stater i posisjon til å kreve

stein inn gjennom den ene av åpningene, hvorpå de hørte lyden av keramikk som knuste. Men ettersom det var blitt sent, ble det bestemt at hulen måtte utforskes ved en senere anledning. Noen dager senere dro el-Hamed alene for å utforske hulen. Etter å ha klatret gjennom hulens større åpning, oppdaget han ti krukker støttet mot hulens vegg. De var alle tomme unntatt to. Den ene var fylt med jord, mens den andre inneholdt to ruller innpakket i tøy. (Bengtsson 2009: 18–19).

⁵⁵ Det strides imidlertid fortsatt om hvem som rettmessig eier Dødehavsrullene. Den siste tiden har også palestinerne fremmet krav (Lazaroff 2016).

eierskap til Dødehavsrullene. I delingsplanen fra 1947 ble Qumran – området hvor fragmentene og skriftrullene ble funnet – gitt til den arabiske delen, før den ble okkupert av Jordan tre år senere.

Jordan ble i 1946 selvstendig fra Storbritannia. Frihetsdeklarasjonen fikk imidlertid en blandet mottakelse. Mens jordanerne forstod deklarasjonen som en sikkerhet for deres suverenitet, ble den internasjonalt sett på som et dokument som gjorde Jordan til britenes nikkedukke. Storbritannias innflytelse i landet kom derfor høyt på den politiske dagsordenen for Jordans kong Hussein av Hasjimitt-familien (1935–1999). Hussein arvet kongeembetet fra sin far kong Talal i 1952. Tronskiftet fra far til sønn ble etterfulgt av folkekrav om økt yringsfrihet, mer demokrati og bedre levestandard. I tillegg la voldshandlinger langs den israelske grensen press på Husseins administrasjon, både nasjonalt og internasjonalt. Hussein befant seg etter hvert i en situasjon hvor han måtte forsvare sin posisjon som konge av Jordan.⁵⁶

I 1956, samme år som Egypts Gamal Abdel Nasser (1918–1970) nasjonaliserte Suezkanalen, begynte Hussein en omfattende nasjonalisering av Jordan. Nasjonaliseringen ble blant annet rettet mot den arabiske legionen, altså Jordans regulære armé. Den britiske generalen John B. Glubb (1897–1986), kjent som Glubb Pasha, ble utvist og erstattet av general Ali Abu Nowar (1925–1991) som leder for legionen. Dette økte Husseins popularitet blant Jordans befolkning. Elleve år senere nasjonaliserte kong Hussein det palestinske arkeologiske museum.⁵⁷

Historikeren Elena D. Corbett argumenterer i doktoravhandlingen sin for at Jordans interesse for det palestinske arkeologiske museum først og fremst hang sammen med landets interesse for Dødehavsrullene:

Given the political and ideological context of the 1950's and 1960's, any aspect of the cultural heritage was fodder for nationalist ideology [...]. Nothing [...] was a greater object of nationalist rhetoric in those years than the Dead Sea Scrolls, most of which were housed in Jerusalem at the

⁵⁶ Corbett 2009: 346.

⁵⁷ Corbett 2009: 346.

Palestine Archaeological Museum. This should come as no surprise. As [...] there was nothing taboo about including the Hebrews or Jews as a chapter of the Arabs' history and culture.⁵⁸

Ifølge Corbett ble Dødehavsrullene gjort til en del av Jordans nasjonale fortelling. Denne fortellingen ble skrevet samtidig med at landet fikk sine moderne grenser, på midten av 1900-tallet. Betty C. Anderson, spesialist på Midtøstens historie, har vist at Jordans nasjonsbyggingsprosjekter dro linjer fra Abrahams tid til det moderne Jordan.⁵⁹ Det var derfor mulig å plassere Dødehavsrullene innenfor rammen av denne fortellingen. Dette solgte imidlertid lettere til Jordans befolkning enn andre stater.⁶⁰

Jordans dødehavsruller førte landet i konflikt med Egypts Nasser. Etter hvert som beduiner fant nye dødehavsrull-fragmenter, lot Jordan vestlige stater kjøpe dem på grunn av den økonomiske tilstanden i landet.⁶¹ Nasser mislikte at «vestlige» stater, spesielt Israel, fikk kontroll over skriftrullene. Han oppfattet dette som enda et forsøk fra vestlige stater på å kolonisere Midtøsten. Nasser så Jordans kontroll over Dødehavsrullene som et uttrykk for landets selvstendighet; ikke minst stadfestet det landets krav til de annekterte landområdene.⁶²

Jordan var i besittelse av majoriteten av Dødehavsrullene frem til Seksdagerskrigen i 1967. Da okkuperte Israel både Qumran-området samt Det palestinske arkeologiske museum (i dag Rockefeller Museum), hvor Jordan oppbevarte mesteparten av sine skriftruller og fragmenter. Jordanske myndigheter hadde en stund planer om å flytte dem til hovedstaden Amman, men før det ble gjort, kom krigen. Landet beholdt likevel kobberrullen og elleve fragmenter fra Hule 1, som ble flyttet fra museet i Øst-Jerusalem før juni 1967.

⁵⁸ Corbett 2009: 366.

⁵⁹ Anderson 2001: 5. Andersons argumentasjon bygger i stor grad på studier av jordanske lærebøker.

⁶⁰ Corbett 2014: 158–59.

⁶¹ Fragmenter fra Jordan havnet blant annet i Biblioteque Nationale de Paris i Frankrike.

⁶² Kalman 2017b: 11.

Omtrent samtidig med Jordan gjennomførte Israel egne nasjonsbyggingsprosjekter. Etter hvert fikk Dødehavsrullene stor betydning siden de bekreftet eldgammelt jødisk nærvær i landet. I 1958 var Israel vert for en utstilling i Jerusalems internasjonale kongressenter *Binyanei HaUmah*.⁶³ Utstillingen sammenfalt med Israels tiårs-jubileum som stat, og på den første åpningsdagen kom 10 000 besøkende. Jason Kalman, ekspert på klassisk hebraisk litterat, argumenterer for at utstillingen i 1958 økte Dødehavsrullenes posisjon i israelsk nasjonalbevissthet.⁶⁴ De bidro til å danne sammenheng mellom det gamle Judea og den moderne staten.

I 1965 flyttet Israel sine dødehavsruller til Shrine of the Book, knappe 500 meter fra byggetomten til det israelske parlament, *Knesset*. Denne plasseringen var imidlertid ikke førstevalget. Tidligere planer gikk ut på å flytte Dødehavsrullene fra Hebrew University til Nasjonalbiblioteket i Givat Ram. Ved å flytte skriftrullene til nasjonalbiblioteket, håpet man å unngå «tilbedelse» av skriftrullene. I Shrine of the Book ble imidlertid ikke dette situasjonen.⁶⁵

Shrine of the Book var i utgangspunktet en stiftelse etablert av israelske myndigheter i 1955. Stiftelsens mål var å finne, bevare og stille ut manuskripter fra Israels nasjonale samling.⁶⁶ Da landets dødehavsruller ble plassert i museet, ble «shrine» og ikke «museum» brukt som navn på bygningen hvor utstillingen ble plassert. Det er en vesentlig forskjell mellom de to ordene. Mens museum er et sted mennesker kommer for blant annet å lære, er «shrine» eller helligdom et sted mennesker går for å tilbe.⁶⁷

Dødehavsrullene er det første man møter på Shrine of the Books nettside. Blant Dødehavsrullene har man funnet manuskripter med tekst fra hele 37 av Den hebraiske

⁶³ Kalman 2017a. Senterets navn på hebraisk *בניין המוזיאון* kan oversettes som «nasjonens bygg».

⁶⁴ Kalman 2017b. 13.

⁶⁵ Kalman 2017b: 13–14.

⁶⁶ Ifølge Adolfo Roitman, konservator ved *Shrine of the Book*, ble dette navnet foreslått av professor Ben-Zion Dinur (1884–1973) under et ministermøte i 1955. Dinur var på den tiden Israels kunnskapsminister (Roitman i e-post 11. mars 2018).

⁶⁷ For en mer utførlig diskusjon av hva som definerer et museum, se Cameron 1971: 61–73.

bibels 39 bøker.⁶⁸ På sine nettsider skriver Shrine of the Book følgende om Den hebraiske bibels betydning: «The Hebrew Bible is the cornerstone of the Jewish people. Virtually all Jewish creativity refers to this fundamental text, and it has also left its imprint on Christianity and Islam.»⁶⁹

Det er også eksempler på at Israel brukte Dødehavsrullene diplomatisk. I 1960 sendte Israel Krigsrullen, tittelen på en av skriftrullene som ble funnet, til Buenos Aires i forbindelse med feiringen av Argentinas 160-års jubileum. Mens Israelske myndigheter påstod at Dødehavsrullene ble sendt for å la Argentina feire seg selv, ble handlingen oppfattet annerledes av pressen: «[A] fragment of the Dead Sea Scroll arrived here on a diplomatic mission two thousand years after it was written – to patch up the damage inflicted on Israel-Argentina relations by the Eichmann case.»⁷⁰ Argentinas mosaiske samfunn håpet at skriftrullen ville bidra til å reparere det diplomatiske forholdet.⁷¹

I 1956 ble de siste Dødehavsrullene funnet. Det gikk imidlertid mange år før «alle» skriftrullene ble publisert.⁷² Ikke før 15. november 2001 annonserte lederen for den offisielle utgiverserien, Emanuel Tov, at publiseringsarbeidet var ferdig:⁷³

I am pleased [...] to announce [...] that the publication of the Dead Sea Scrolls has been completed. Yes, it is now a fact and it deserves to be broadcast loud and clear. After fifty-four years of excitement, expectation,

⁶⁸ Dødehavsrullene inndeles ofte i to kategorier – bibelske og ikke-bibelske. Det finnes imidlertid mange underkategorier under disse (Israel Antiquities Authority 2012).

⁶⁹ The Israel Museum 2011.

⁷⁰ Rimaud 1960: 2. Adolf Eichmann-saken ble problematisk for Israel. Argentina hevdet at israelske myndigheter hadde krenket landets suverenitet, og fikk støtte fra det internasjonale samfunnet.

⁷¹ Kalman 2017b: 15.

⁷² Den lange tiden det tok å publisere Dødehavsrullene, var med på å gi grobunn for en rekke spekulative teorier, som at ledelsen i Den katolske kirke saboterte publiseringen av frykt for at de skulle revolusjonere kristendommen. Andre teorier gikk ut på at det fantes hittil bortgjemte skriftruller av stor teologisk betydning (Shanks 1994: 42).

⁷³ Krigene mellom Israel og de arabiske nabolandene er blitt utpekt som noe av grunn til at arbeidet med å publisere skriftrullene og fragmentene tok lang tid (Elgvin 2009: 31–32).

tribulation, much criticism and a little praise, with the help of much inspiration and even more perspiration, the publication has been finalised.⁷⁴

Men mindre enn to år etter Tov annonserte at alle Dødehavsrullene var blitt publisert, dukket det imidlertid opp nye «Dødehavsrull»-fragmenter.

NYE «DØDEHAVSRULL»-FRAGMENTER PÅ ANTIKVITETSMARKEDET

De autentiske Dødehavsrullene og de såkalte post-2002-fragmentene har flere ting til felles. Én av dem er at Kando-familien har spilt en sentral rolle i begge historiene. Majoriteten av de opprinnelige Dødehavsrullene ble kjøpt og solgt av den palestinske antikvitetshandleren Khalil Iskander Shahin (kjent som Kando). Etter Shahins død i 1993, tok sønnen hans Edmondo over antikvitetsbutikken. I 2002 døde Edmondo, og antikvitetsbutikken gikk videre til hans bror, William Kando. Det er trolig sistnevnte som er opphavet til de aller fleste post-2002-fragmentene.

I et tilbakeblikk i 2016 forteller Martin Schøyen om sitt forhold til Kando-familien. Ifølge beretningen var det Schøyen selv som i 1993 kontaktet Kando senior med spørsmål om det stadig var mulig å kjøpe Dødehavsruller. Den gangen skal imidlertid Kando ha gitt et kontant og avvisende svar: «Those days are gone!»⁷⁵ Schøyens jakt på Dødehavsruller ble dermed, som han selv kaller det, en «Mission Impossible» – en umulig oppgave. De aller fleste Dødehavsrullene var eid av statlige institusjoner. Schøyen fikk etter hvert tak i «Dødehavsrull»-fragmenter.⁷⁶ I det samme tilbakeblikket tar Schøyen æren for å ha «åpnet» markedet for post-2002-fragmenter:

The quest that started as a ‘Mission: Impossible’ [...] gradually proceeded to become a collection of c. 115 fragments from around 27 different scrolls. [...] After these acquisitions there were no more fragments left in the market that could add substantially to The Schøyen Collection, and no further acquisitions were made. At the beginning of the quest it was believed that

⁷⁴ AP Archive 2015.

⁷⁵ Schøyen 2016: 27.

⁷⁶ For en kronologi over når Schøyen anskaffet sine post-2002-fragmenter, se Justnes og Kjeldsberg 2017.

no fragments were in private hands, but the acquisitions of The Schøyen Collection opened the market and brought longforgotten treasures to light. Afterwards more fragments could be bought both by institutions and private collectors, fragments that hopefully will be published by scholars and that will increase our knowledge of these ancient texts.⁷⁷

Schøyen var definitivt sentral i å åpne markedet for post-2002-fragmentene.⁷⁸ Men det var antikvitethandleren Lee Biondi som var nøkkelpersonen i å få fragmentene til USA. I hvert fall ifølge han selv: I et intervju med lokalavisen *The Pilot* i Southern Pines (North-Carolina) i 2005, fortalte Biondi om hvordan han ble kontaktet av William Kando som tilbød han å kjøpe Dødehavsrull-fragmenter. Artikkelen skildret begivenheten slik:

It was October 2002. Lee Biondi was in a Swiss hotel room when he received the most scintillating phone call of his life. The caller's question was simple, but astounding: Was Biondi interested in buying fragments of the Dead Sea Scrolls? At the time, Biondi was an antiquities dealer. He was in Basel, Switzerland, exhibiting items as part of Cultura, an antiquities and art fair. He could scarcely believe what he was hearing. Acquiring even one Scroll fragment would be a crowning career achievement. "This is unheard of, unprecedented," he said. "No American dealer had ever purchased a Dead Sea Scroll collection."⁷⁹

⁷⁷ Schøyen 2016: 30; sitert i Justnes og Rasmussen 2017: 3.

⁷⁸ Morag M. Kersel (2006: 204) har skrevet om innvirkningen kjøp og salg av antikviteter har på markedet i sin doktorgradsavhandling.

⁷⁹ Artikkelen «Making Scrolls Accessible» som ble skrevet av Robert Boyer, er ikke lenger tilgjengelig. Men avisartikkelen er gjengitt av professor James R. Davila (2005) på bloggen *Qumranica.com*. Avisartikkelen gir inntrykk av at Biondi kjøpte fragmenter fra Kando. Det er neppe tilfelle. Fra 2002 til 2004 var det hyppig kontakt mellom Kando, Biondi og Ferrini, gjennom faks, e-post og brev. Deler av denne kommunikasjonen har jeg kopi av, og den antyder at Biondi og Ferrini skulle hjelpe Kando med å selge fragmenter. I en faks datert 24. januar 2003 skrev Biondi og Ferrini til Kando at fragmentene ble promotert for salg på utstillinger i Nashville (Tennessee) og Dallas (Texas): «Also, there's good progress on the Ancient Bible and Early Christianity events in Nashville and Dallas. In both cities the promoters are going to provide a good safe display with plenty of publicity and security for your Paleo-Leviticus fragment and, if you choose to try to sell them also, you[r] Genesis and Judges. There will be a great deal of publicity through us and through the promoters.»

I mars 2003 mottok Biondi og hans samarbeidspartner Bruce Ferrini fire fragmenter fra William Kando, i forbindelse med en utstilling ved European Fine Art Fair (TEFAF) i Maastricht (Nederland).⁸⁰ Disse var: 1 Mos 13,1–3 (#53), «Genesis Midrash» (#62), Jes 24,16–17 (#60), Jes 26,19–27 (#61) og et uidentifisert fragment (#86).⁸¹ Etter utstillingen reiste Biondi og Ferrini med fragmentene til USA for å forsøke å selge dem der.⁸² Sammen med Dr. William H. Noah, fysiker og amatør-bibelhistoriker, etablerte de en omreisende utstilling hvor fragmentene ble rullert inn i en historie om hvordan «vi» fikk Bibelen:

This exhibition is the story of how we got the Bible – especially how we got the Bible in English, a book which was for a very long time a forbidden book, literally outlawed by authorities of both State and Church. This is a story of inspiration, dedication, and sacrifice - sometimes the ultimate

⁸⁰ Utstillingen varte fra 15. til 24. mars. Se Tabell A2, side 115.

⁸¹ Hvor fragmentene ble sendt fra er fortsatt et åpent spørsmål. Kandos antikvitetbutikk ligger i Jerusalem (Patterson 2012: 23). I 1978 vedtok Israels parlament, *Knesset*, en egen antikvitetlov som gjorde det ulovlig å føre antikviteter ut av landet uten godkjenning av myndighetene. Og for en betydningsfull antikvitert som et Dødehavsrull-fragment ble det i praksis umulig å få denne godkjenningen. Fragmentenes eierhistorikk, slik Kando presenterte den, påstod imidlertid at fragmentene ble sendt fra Israel til Europa på 1960-tallet; altså før vedtaket av antikvitetloven i 1978, og før UNESCOs *Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property* i 1970: «These fragments that came to Europe in the beginning of the sixties were in Lebanon with Mr. Moussa Al-Tawil for safekeeping.» (Tigchelaar 2017: 176 [se også fotnote nummer 17]).

Dersom Kandos påstand om fragmentenes biografi er sann, og fragmentene ble eksportert fra Israel på 1960-tallet, faller dem utenfor jurisdiksjonen til Israels antikvitetlov. Det er imidlertid flere elementer som tyder på at fragmentene ikke ble sendt fra Europa. Under en rettsak i 2004 og 2005 ga Ferrini en redegjørelse til superintendent Jonathan Pagis, hvor han påstod at pakken med fragmentene ble sendt fra Jerusalem: «During the Maastricht Fair of 2003, I received a package from William Kando sent via FedEx. The parcel contained a number of Dead Sea Scroll fragments. I was surprised to learn that the parcel had been sent from Jerusalem; as I had been told it would be sent from Zurich, Switzerland.» Ferrinis utsagn bekreftes av forsendelsens pakkesedel. Her står det at avsender er en postboks tilhørende William Kando i Jerusalem.

⁸² Faks fra Biondi til Kando, datert 16. januar 2003.

sacrifice of being martyred for one's faith in God and one's belief in Holy Scripture.⁸³

Dødehavsrullene ble også brukt i utstillingens tittel: «From the Dead Sea Scrolls to the Forbidden Book». I forkant av en utstilling i Dallas fra 5. september til 28. desember 2003, stilte Noah og Biondi opp med fragmentet Jes 26,19–27,1 på Celebrate Freedom, en kristen musikkfestival i South Fork Ranch ikke langt fra Dallas. For å reklamere for den kommende utstillingen i Dallas, lot Noah og Biondi festivaldeltakerne bli fotografert sammen med fragmentet. Til mediehuset *PR Newswire* fortalte Biondi at dette var første gang Dødehavsruller var blitt stilt ut utenfor et museum i USA.⁸⁴ Det var imidlertid en sannhet med modifikasjoner, ettersom «From the Dead Sea Scrolls to the Forbidden Book» allerede ble arrangert i Murfreesboro (Tennessee), fra 6. til 29. april 2003. Utstillingen i Murfreesboro ble etterfulgt av tre tilsvarende utstillinger sør og vest i USA, frem til 18. april 2004 da den siste utstillingen i Akron (Ohio) stengte dørene.⁸⁵ Før utstillingen i Akron må Biondi, Ferrini og Noah ha fått flere «Dødehavsrull»-fragmenter, ettersom Ferrini donerte fragmentet Sal 11,1–3 (#71) til Ashland Theological Seminary under utstillingen.⁸⁶

Utstillingen i Akron ble slutten på samarbeidet mellom Biondi, Ferrini og Noah. I et intervju med Candida R. Moss og Joel S. Baden forteller Noah at det oppstod uenigheter om fordeling av inntektene fra suvenirsalg.⁸⁷ Disse uenighetene endte med at Noah saksøkte de to andre.⁸⁸ Etter rettsaken arrangerte Biondi og Noah ulike utstillinger. Utstillingen til Biondi, «From the Dead Sea Scrolls to the Bible in America», ble arrangert første gang i Pittsburgh (Pennsylvania) fra 31. mai til 20. juni 2004. Ifølge

⁸³ Biondi 2003: 3.

⁸⁴ PR Newswire 2013.

⁸⁵ For en liste over utstillingene, se Tabell A2 side 115.

⁸⁶ Jenkins 2004. Fragmentet kan ifølge Hanan Eshel (2010: 74) spores tilbake til William Kando.

⁸⁷ Moss og Baden (2017: 56) har ikke intervjuet eller på annen måte fått versjonen til Biondi eller avdøde Ferrini. At Noah tok konflikten til USAs rettssystem, bekreftes imidlertid av flere kilder. Se for eksempel Charney 2004.

⁸⁸ Dyer 2004.

utstillingskatalogen ble følgende fragmenter stilt ut: 11 QPaleoLev; 2 Mos 5,9–14 (DSS F.104; #4); 3 Mos 23,4(?) (DSS F.193; #42); par 4Q418 ii 4–5 (DSS F.202; #51) og Sal 11,1–3. Om det var 100% samsvar mellom utstillingskatalogen og fragmentene som ble utstilt er tvilsomt. Mellom august 2003 og mai 2004 kjøpte Martin Schøyen 2 Mos 5,9–14. Utstillingen «From the Dead Sea Scrolls to the Bible in America» ble arrangert ulike steder i USA frem til oktober 2004, med en relansering i 2010.

I juni 2004 kjøpte James Ferrell og Noah fragmentene «Genesis Midrash»; 5 Mos 23,3–4 (#59); Jes 24,16–17; Jes 26,19–27,1 og Jer 48,29–31 (DSS F.156; #29) fra William Kando. Disse ble stilt ut gjennom utstillingen «Ink & Blood», som ble arrangert ulike steder i USA fra 2005 til 2012, med varierende hyppighet.⁸⁹ I likhet med «From the Dead Sea Scrolls to the Forbidden Bok» plasserte «Ink & Blood» post-2002-fragmentene inn i en historie om hvordan Bibelen på engelsk kom til USA. Utstillingen har imidlertid opptrådt under ulike navn. Første utstilling som ble arrangert mellom 5. januar og 17. april 2005 i Knoxville (Tennessee), het «Ink & Blood: Dead Sea Scrolls to the English Bible». Det samme gjorde den andre utstillingen som ble arrangert i Lexington (Kentucky).

Etter utstillingen i Lexington, ble neste utstilling arrangert i St. Petersburg. Utstillingen varte fra 13. januar til 13. mai 2006 og ble kalt «Ink & Blood: Sacred Treasures of the Bible». Navneendringen kan være et tegn på at det ikke ble stilt ut Dødehavsruller her. «Ink & blood: Sacred Treasures of the Bible» ble en engangsforeteelse, og neste utstilling ble igjen kalt «Ink & Blood: Dead Sea Scrolls to the English Bible». Etter dette skjer det imidlertid noe interessant. Neste utstilling i 2007 i Idaho Falls (Idaho) endret navn til «Ink & Blood: Dead Sea Scrolls to the King James Bible». Det kan her tenkes at Noah forsøker å appellere til et publikum som bruker King James-oversettelsen av Bibelen, og kanskje til og med er del av den såkalte bevegelsen «King James Only». Dette vil bli mer utforsket i avhandlingens tredje kapittel. Etter dette endret utstillingen navn igjen, denne gangen til

⁸⁹ For en liste over utstillingene, se Tabell A2 side 115.

«Ink & Blood: Dead Sea Scrolls to Gutenberg». Dette navnet ble brukt på de foreløpig to siste utstillingene i 2009 og 2010.⁹⁰

I februar eller mars 2005 kjøpte den israelske arkeologen og historikeren Hanan Eshel (1958–2010) tre fragmentene fra tre beduiner. 3 Mos 23,38–39 (#67) og 3 Mos 23,40–44; 24,16–19 (#68). Ifølge Eshel kom beduinene med fragmentene til han om sommeren 2004.⁹¹ Kjøpet førte til at Eshel og en av hans kollegaer fra Bar Ilan University i Jerusalem, ble arrestert av Israel Antiquities Authority (IAA).⁹² Først etter samlet press fra akademiske miljøer, spesielt i Israel, men også i andre deler av verden, ble Eshel løslatt. Fragmentene befinner seg i dag hos IAA, men har aldri vært utstilt.

Mellom 2005 og 2008 er det ikke dokumentert salg av post-2002-fragmenter.⁹³ I 2009 begynner imidlertid en ny epoke med salg, og det er fra 2009 til 2013 at de fleste fragmentene blir solgt. Schøyen kjøpte i 2009 og 2010 13 fragmenter. Etter dette måtte han, ifølge Torleif Elgvin, imidlertid slutte å samle fragmenter grunnet et økonomisk tap.⁹⁴

I september 2009 kjøpte Azusa Pacific University fem fragmenter:⁹⁵ 2 Mos 18,6–8 (DSS F.151; #24); 3 Mos 10,4–7 (DSS F.152; #25); 5 Mos 8,2–5 (DSS F.153; #26) 5 Mos 27,4–6 (DSS F.154; #27) og Dan 5,13–16 (DSS F.155; #28).⁹⁶ Fire av fragmentene ble kjøpt av

⁹⁰ På sin internettside har imidlertid «Ink & Blood» (2017b) annonsert nye utstillinger fra 2020.

⁹¹ Eshel, Baruchi og Porat 2006: 54–55.

⁹² Lefkovitz 2005.

⁹³ Justnes og Kjeldsberg 2016.

⁹⁴ Professor Torleif Elgvin, som ledet arbeidet med å publisere Schøyens samling med «Dødehavsruller», sa følgende til *The Times of Israel*: «A few years ago, Schoyen suffered financial losses in a business investment and could not afford to continue collecting scrolls.» (Estrin 2013).

⁹⁵ Kjøptet ble kunngjort 3. september (Azusa Pacific University 2009), men fant sannsynligvis sted en eller to dager før.

⁹⁶ Azusa Pacific University (2013) fremstiller 2 Mos 18,6–8 som uidentifisert. Fragmentet er imidlertid identifisert som Hab 2,1–3 av Eibert Tigchelaar (2017: 180), og 2 Mos 18,6–8 av Årstein Justnes (2017c).

Biondi og ett fra Legacy Ministries International.⁹⁷ Handelen skjedde i kjølvannet av at leder av Azusa Pacific University's Board of Trustees, David Le Shena, hadde besøkt en utstilling av dødehavsruller i Peoria (Arizona) arrangert blant annet av Legacy Ministries International.⁹⁸

Den 3. april 2017 ble fragmentene til Azusa Pacific University tema for en artikkel i det amerikanske nettmagasinet *LiveScience*. Artikkelen tar opp spørsmålet om fragmentenes eierhistorikk, og knytter dem til Kando:

William Kando [...] [said] he sold seven fragments in that year to a man named Craig Lampe and that he thinks some of those fragments later went to a "library in California" (a description that better matches Azusa Pacific University).⁹⁹

Kando stod her frem og hevdet at det er «mulig» fragmentene stammer fra ham, og at han solgte dem først til Craig Lampe. Lampe drev på dette tidspunktet et bibelmuseum i Goodyear i Phoenix (Arizona), samtidig som han handlet med antikviteter. Det er mulig at han videresolgte fragmentene til Biondi og Legacy Ministries International, som så solgte dem til Azusa Pacific University.

I 2009 kjøpte også skolen Southwestern Baptist Theological Seminary i Texas «Dødehavsrull»-fragmenter fra William Kando. Skolens president Paige Patterson og hans kone Dorothy hadde ifølge parets sønn, Armour Patterson, et nært vennskap med Kando-familien.¹⁰⁰ Vennskapet oppstod etter at den israelske arkeologen og tidligere øverste leder for Israels hærstyrker Yigael Yadin (1917–1984) hadde satt dem i kontakt med hverandre i 1977.¹⁰¹

⁹⁷ Azusa Pacific University 2009.

⁹⁸ Hoff 2010: 13.

⁹⁹ Jarus 2017b.

¹⁰⁰ Opptakten til kjøpet har blitt skildret av Paige og Dorothy Pattersons sønn, Armour Patterson (2012: 23–30), i *Much Clean Paper for little Dirty Paper*.

¹⁰¹ Patterson 2012: 23.

Fra 1977 til begynnelsen av 2000, og minst en gang hvert år, dro Patterson med turister til Israel for å se sentrale kristne helligdommer. Etter utfluktene dro reisefølget til William Kandos butikk for å kjøpe antikviteter og suvenirer. Armour skriver: «Since the Pattersons refused commissions, the Kandos could offer the best prices to them as well as to their friends.»¹⁰² Ifølge Armour ble Paige Patterson etter hvert klar over at William Kando hadde dødehavsrull-fragmenter som han var villig til å selge. Det var imidlertid uaktuelt for Patterson å kjøpe Dødehavsrull-fragmenter:

Though our awareness of the Dead Sea Scrolls was inevitably heightened by our time spent with the Kandos, the scrolls, as an acquisition, were never considered through these years. They were not even discussed in private among the Pattersons themselves, and the reason for this was a simple one. Baptists historically have been mostly poor, blue-collar folks. While through God's blessings we lacked for nothing, neither did we possess or have access to great amounts of money. The tremendous value of the scrolls had long since been established, and without any discussion thereof, the unspoken presumption was that any scrolls or fragments that might be available were well beyond our reach.¹⁰³

Økonomi kan imidlertid ikke vært helt avgjørende ettersom Dorothy Patterson ifølge Armour allerede i 2007 gjorde et forsøk på å kjøpe en krukke av Kando fra en av hulene hvor Dødehavsrullene ble funnet.¹⁰⁴ Grunnen til at krukken ikke ble kjøpt, skal ha vært antikvitetsloven som Israel innførte i 1978, og som i praksis gjorde det umulig å føre slike antikviteter ut av landet på lovlig vis.¹⁰⁵

Den 4. juli 2009 reiste Paige og Dorothy Patterson sammen med en gruppe av skolens økonomiske støttespillere, til Kandos antikvitetsbutikk i Betlehem. Her fikk de se en liste

¹⁰² Patterson 2012: 24.

¹⁰³ Patterson 2012: 26.

¹⁰⁴ Patterson 2012: 28.

¹⁰⁵ Einhorn 2014: 223. I antikvitetsloven av 1978 § 22 står det at (a) en person skal ikke ta ut en antikvitert av nasjonal verdi ut av Israel uten skriftlig godkjenning fra Israels kulturminister, og (b) en person skal ikke ta ut en annen antikvitert uten skriftlig godkjenning fra direktør for Israel Antiquities Authority. En slik tillatelse er tilnærmet umulig å få på antikviteter og fragmenter tilknyttet Khirbet Qumran.

over «Dødehavsrull»-fragmenter Kando hadde til salgs. Selv om flere i reisegruppen var villig til å finansiere kjøpet med en gang, valgte Patterson, ifølge Armour, å kontakte Dødehavsrull-ekspertene Esther og Hanan Eshel, og arkeolog Steve Ortiz, for å få bekreftet at fragmentene var ekte. Ekspertene bekreftet fragmentenes autenticitet. Weston W. Fields karakteriserte dessuten Kando som en troverdig antikvitetshandler.¹⁰⁶

Ifølge Amour Patterson begynte de konkrete forhandlingene om kjøp av fragmenter i Zürich (Sveits), og det første møtet fant sted 9. oktober 2009. Grunnen til at partene kom sammen i Zürich, var angivelig fordi fragmentene befant seg der. William Kando har oppgitt at faren hans sendte fragmentene ut av Israel fordi han forutså at landet ville utvide sine antikvitetlover, som de også gjorde i 1978. Forhandlingene i Zürich bestod av fem møter mellom 9. oktober 2009 og mai 2011.¹⁰⁷ I januar 2010 ble det kjøpt fire fragmenter: 2 Mos 23,8–10 (DDS F.161), 3 Mos 20,24 og 18,28–30 (DSS F.162; # 31), Dan 6,22–24 (DSS F.166) og Dan 7,18–19 (DSS F.167).¹⁰⁸ Den 3. september samme året ble ytterligere to fragmenter kjøpt: 5 Mos 9,25–10,1 (DSS F.163) og 5 Mos 12,11–14 (DSS F.164). Salmefragmentet Sal 22,4.6–9.11–13 (DSS F.165) ble gitt som en gave fra William Kando.¹⁰⁹

I 2012 ble fragmentene til Southwestern Baptist Theological Library stilt ut under utstillingen «Dead Sea Scrolls & the Bible: Ancient Artefacts, Timeless Treasures» i Fort Worth (Texas). Utstillingen var et samarbeid mellom Southwestern Baptist Theological Seminary og Hebrew University. I tillegg ble det lånt fragmenter fra William Kando og Green-familien, sammen med fragmenter fra Hebrew University i Jerusalem og William Kando. Under utstillingen forhandlet advokaten Mark W. Lanier med William Kando om kjøp av tre fragmenter.¹¹⁰ Forhandlingene endte med at Lanier kjøpte fragmentene Am 7,17–8,1 (DSS F.181; #39). Etter utstillingen fikk fragmentene et nytt hjem på Lanier-

¹⁰⁶ Patterson 2012: 28–30.

¹⁰⁷ Patterson 2012: 30–31.

¹⁰⁸ Justnes og Kjeldsberg 2017.

¹⁰⁹ Justnes og Kjeldsberg 2017.

¹¹⁰ Loveless og Loveless 2012: 101.

familiens gods: Lanier Theological Library. Her har de siden 2013 vært utstilt i en monter, tilgjengelig for offentligheten.¹¹¹

Museum of the Bible har siden åpningen i 2017, stilt ut 12 post-2002-fragmenter. Før disse ble en del av museets samling, befant de seg i Green-familiens samling The Green Collection. Det var til denne samlingen at fragmentene til Museum of the Bible ble kjøpt. Ifølge Emanuel Tov kjøpte Green Collection fire fragmenter i november 2009: 2 Mos 17,4–7 (DSS F.192; #41); Sal 11,1–4 (DSS F.199; #48); 3 Mos 23,4 (DSS F.193; #42) og par 4Q418 ii 4–5 (DSS F.202). Ytterligere et fragment ble kjøpt februar 2010: 1 Mos 31,23–25; 32,3–6 (DSS F.191; #40). Ifølge Matthew Hamilton kom dette fra antikvitetshandler Michael Sharpe.¹¹² To måneder senere, i mai 2010, ble hele syv fragmenter kjøpt: 4 Mos 8,3–5 (DSS F.194; #43); Neh 2,13–16 (DSS F.201; #50); Jer 23,6–9 (DSS F.195; #44); Esek 28:22 (DSS F.196; #45); Dan 10:18–20 (DSS F.208; #49); Jon 4,2–5 (DSS F. 196; #46) og Mik 1,4–6 (DSS F.198; #47). I oktober 2014 kjøpte Green Collection så det foreløpig siste «Dødehavsrull»-fragmentet: 3 Mos 23:24–28 (DSS F.203; #52). Alle Green-fragmentene har blitt publisert i *Dead Sea Scrolls Fragments in the Museum Collection* fra 2016. I boken er imidlertid Tov svært tilbakeholden om hvem Green Collection har kjøpt fragmentene fra. Han skriver likevel at de fleste fragmentene stammer fra private samlere.¹¹³ Green Collections fremferd på antikvitetsmarkedet har blitt karakterisert slik av professor Joel Baden, spesialist i bibelhebraisk og medforfatter av *Bible Nation*: «Every antiquities seller knew the Greens were buying everything and not asking questions about anything.»¹¹⁴

Fragmentene i The Green Collection ble flyttet til Museum of the Bible i forkant av åpningen 17. november 2017. Etter åpningen ble det kjent at museet stiller ut 12 post-2002-fragmenter som mulige forfalskninger. Årsaken kan være uenighet blant museets forskere. Mens Kipp Davis har uttalt at han er sikker på at flere av fragmentene er

¹¹¹ Lanier Theological Library 2013.

¹¹² Davila 2011.

¹¹³ Tov 2016: 3.

¹¹⁴ Burke 2017.

forfalskninger, er Emmanuel Tov mer skeptisk: «I will not say the Museum of the Bible has no inauthentic fragments [...] I will say I have not seen the proof.»¹¹⁵ Man kan observere at forfalskningsdebatten som foregår i academia ikke nødvendigvis har så stor innvirkning på fragmentene som stiltes ut.

I 2015 var det «stille» på antikvitetsmarkedet. Før nye fragmenter dukket opp i 2016. Er det ikke dokumentert kjøpt av post-2002-fragmentene i 2016.¹¹⁶

OPPSUMMERING

Både Dødehavsrullene og post-2002-fragmentene har vært en del av antikvitetsmarkedet. Dødehavsrullene har havnet i statlige samlinger, som har fått konsekvenser for deres rolle og funksjon. Både i Israel og Jordan har Dødehavsrullene inngått i politiske nasjonsbyggende prosjekter. Det er også eksempler på at de er blitt brukt i en utenrikspolitisk agenda.

Post-2002-fragmentene er derimot blitt kjøpt av antikvitetshandlere og private institusjoner. Fragmentene har ikke spilt en rolle i internasjonal eller nasjonal politikk. Derimot har de hatt en funksjon for de som har kjøpt dem. Denne funksjonen er tema for kapittel tre til fem. I neste kapittel skal vi se mer på de amerikanske antikvitetshandlerne og institusjonene som står bak kjøpene av post-2002-fragmenter.

¹¹⁵ Greshko 2017.

¹¹⁶ Green-familien er foreløpig de siste amerikanerne til å kjøpe fragmenter fra Dødehavsrullene – enn så lenge. Organisasjonen The Artefact and Research Foundation (2016) har en pågående innsamlingsaksjon for å få kjøpt Dødehavsruller og brakt dem til USA: «We are bringing the never-before-translate, well-preserved collection of the Dead Sea Scrolls and other historic manuscripts and artifacts to the United States. These documents prove that mankind once enjoyed a relationship with deity and show how we can find one too. Their teachings can help us return to the values of faith and freedom that prompted our fore-fathers to write: ‘We hold these truths to be self-evident, that all men are created equal, that they are endowed by their creator with certain unalienable rights; that among these are life, liberty and the pursuit of happiness.»

Figur 2: Kart over steder post-2002-fragmenter har blitt utstilt i USA. *From the Dead Sea Scrolls to the Forbidden Book* = rød. *From The Dead Sea Scrolls to the Bible in America* = blå. *Ink & Blood* = Grønn. *Treasures of The Bible: The Dead Sea Scrolls and Beyond* = gul. «Dead Sea Scrolls & the Bible: Ancient Artefacts, Timeless Treasures» = lilla. Lanier Theological Library = grå. Museum of The Bible og The Green Collection = svart. Sistnevnte har i tillegg vært utstilt utenfor USA. Link til hele kartet finnes i listen over figurer.

DET KRISTNE HØYRE I USA

Kartet på forrige side viser at en majoritet av utstillingene av post-2002-fragmenter har blitt arrangert nær eller i Midtvesten i USA.¹¹⁷ Midtvesten er et av USAs mest desentraliserte områder, og et av verdens rikeste jordbruksstrøk. Det er også et område i USA hvor det kristne høyre står sterkt. I dette kapitlet skal vi se mer på de amerikanske antikvitethandlerne og institusjoner som har kjøpt post-2002-fragmenter, og som jeg knytter til det kristne høyre.

I innledningen skrev jeg at ulike forskere har brukt ulike begreper til å karakterisere de amerikanske antikvitethandlerne og institusjonene som har kjøpt post-2002-fragmenter. Kapitlets første del handler derfor om skille mellom evangelikalisme, fundamentalisme og det kristne høyre. Deretter skal vi se hva slags bevegelse det er, og hva den står for. Altså dens identitet, verdier og fiendebilder. I kapitlets tredje del tar jeg for meg hvordan bevegelsen er organisert, og dens forhold til den amerikanske «majoritetskulturen». Til

¹¹⁷ Midtvesten omfatter ifølge United States Census Bureau, «folketellingsbyrået», følgende amerikanske delstater: Illinois, Indiana, Iowa, Kansas, Michigan, Minnesota, Missouri, Nebraska, North Dakota, Ohio, South Dakota og Wisconsin.

slutt skal vi se hvordan terrorangrepet 1. september 2001 mot World Trade Center i New York endret bevegelsen.

Det er flere mulige undersøkelsesområder som er utelatt fra dette kapittelet av hensyn til dets størrelse. Først og fremst skal jeg ikke ta for meg hvordan bevegelsens identitet, verdier og fiendebilder er blitt formet. Dette er for så vidt ikke så relevant med tanke på avhandlingens problemstilling heller. Jeg skal av samme grunn ikke undersøke det kristne høyres oppslutning fra en demografisk synsvinkel.

Avhandlingens andre kapittel danner bakgrunnen for den konstruktivistiske representasjonsanalysen jeg skal foreta i de tre følgende kapitlene. Det kristne høyres identitet, verdier og fiendebilder vil kontekstualisere innholdet i utstillingene, og er derfor nødvendig bakgrunnsinformasjon for kapittel tre og fire. I femte kapittel vil derimot bevegelsens organisering være viktig, når jeg skal undersøke hvordan antikvitetshandlerne og institusjonene som har kjøpt post-2002-fragmenter «kjemper» for innflytelse.

TILGRESENDE BEGREPER

I innledning presenterte jeg det kristne høyre som et begrep brukt til å beskrive organisasjoner og ledere som motivert av religiøse verdier mobiliserer sine tilhengere til politiske handlinger rundt en konservativ sosial agenda.¹¹⁸ Det kristne høyre i USA har en lang historie. Selv om det ikke er enighet om hvor langt tilbake i tid bevegelsen kan «dateres». Enkelte forskere knytter starten for det kristne høyre til den protestantiske fundamentalismen på begynnelsen av 1920-tallet.¹¹⁹ William M. Chavanne og Sara Diamond, begge med religion i amerikansk offentligheten som forskningsfelt, mener derimot at bevegelsens forgjengere finnes i de fundamentalistiske grupperingene som oppstod i etterkrigstiden. Disse grupperingene samlet seg i en felles motstand mot kommunismen og liberale kirker.¹²⁰

¹¹⁸ Butler 2006: 12; Wilcox 1996: 5.

¹¹⁹ Beyer 1994: 116.

¹²⁰ Chavanne 1997: 4; Diamond 1989: 46.

Noen forskere inkluderer begge periodene. De har en tendens til å se det politiske engasjementet til det kristne høyre i lys av en lang rekke perioder med politisk engasjement innenfor den amerikanske protestantiske fundamentalismen.¹²¹ Et fellestrekk for forskningen på det kristne høyre er at begrepet plasseres i forhold til protestantisk fundamentalisme. Et annet begrep på samme felt er evangelikalisme. I det følgende skal vi derfor se hva som ligger i de to siste begrepene.

Professor Walter R. Mead, kjent for sine mange publikasjoner om USAs utenrikspolitikk, argumenterer i «God's Country?» for at protestantisk fundamentalisme og evangelikalisme har hatt stor innflytelse på USAs offentlighet.¹²² Samtidig har det vært stor debatt over hvordan ideologiene skal skilles fra hverandre, og fra det kristne høyre. Protestantisk fundamentalisme og evangelikalisme er komplekse religion-politiske fenomener som det er mulig å nærme seg fra ulike hold. Begrepene har derfor blitt behandlet av flere forskjellige faggrupper, som teologer, filosofer, psykologer, sosiologer og ikke minst historikere. Disiplinene gjør at de fokuserer ulikt.¹²³

To karakteristikk som ofte tillegges protestantisk fundamentalisme, er (a) bokstavtro lesning av Bibelen, som legges til grunn for fundamentalistens levemåte,¹²⁴ og (b) forsvar av troen mot modernistisk, sekulær og ikke-kristen innflytelse.¹²⁵ Politisk engasjement ble en del av den kristne fundamentalismen allerede på 1920-tallet.¹²⁶ For eksempel engasjerte fundamentalister seg for avhold fra alkohol,¹²⁷ og de gikk mot moderne vitenskap som

¹²¹ Gannon 1981.

¹²² Mead 2006

¹²³ Kristiansen 2011: 9; Løvdal 2011: 19.

¹²⁴ Beyer 1994: 118; Haynes 1998: 29; Mead 2008: 27.

¹²⁵ Mead påpeker at det ulike kristne fundamentalistiske denominaasjoner kan komme i opposisjon til hverandre (2006: 27).

¹²⁶ Fundamentalismens opphav knyttes ofte til en gruppe protestantiske teologer som fra 1909 utga skriftserien *The Fundamentals: A Testimony to the Truth*.

¹²⁷ Beyer 1994: 116.

evolusjonsteorien.¹²⁸ Det politiske engasjementet førte til kritikk av kristen fundamentalisme som primitiv og trangsynt, men ga også begrepet fundamentalisme plass i det amerikanske språket.¹²⁹ Resultatet av det politiske engasjementet ble ifølge religionssosiolog José Casanova at kristen fundamentalistene trakk seg tilbake fra offentligheten, og dannet egne institusjoner.¹³⁰

Adskillelsen fra omverden kan også plasseres i sammenheng med premillenarismens posisjon i kristen fundamentalisme. Premillenarisme er troen på at først med Jesu gjenkomst vil «det kristne tusenårsriket» opprettes. Før Jesu gjenkomst vil verden gradvis forverres, før Antikrist overtar makten. De som er frelst skal likevel kunne rykke direkte opp til himmelen før Antikrists maktovertakelse.¹³¹

Evangelikalisme er en mer liberal og fleksibel bevegelse enn kristen fundamentalisme.¹³² Professor og religionshistoriker Randall H. Balmer bruker evangelikalisme som en paraplybevegelse. Han plasserer trosbevegelser som fundamentalisme, pinsebevegelsen, og andre karismatikere under begrepet. Balmers definisjon av evangelikalisme er todelt: (a) en evangelikal tror på Bibelen som Guds åpenbaring til menneskeheten; vedkommende finleser boken og pugger ofte deler av dens innhold. (b) en evangelikal tror på konversjons sentrale plass i troen. Konversjon er omvendelse fra synd til frelse, ofte forbundet med sterke følelser.¹³³ På grunnlag av dette plasserer Balmer evangelikalisme under den

¹²⁸ Casanova 1994: 143.

¹²⁹ Statsviteren Gilles Kepel (1992: 125) fremhever blant annet *The State of Tennessee v. John Thomas Scopes* («Scopes Monkey Trial»), hvor biologilæreren Scopes ble anmeldt for å undervise i evolusjonsteorien. Fundamentalistene fikk mye medieomtalen i rettsaken som ble avgjort 21. juli 1925.

¹³⁰ Casanova 1994: 146.

¹³¹ Wilcox 1996: 26. En motsetning til premillenarisme er postmillenarisme, som innebærer tro på at «det kristne tusenårsriket» etterfølges av Jesu gjenkomst. Postmillenarisme mistet imidlertid mye oppslutning på begynnelsen av 1900-tallet (Moorhead 1984: 61–62).

¹³² Haynes 1998: 29; Mead 2006: 32.

¹³³ Balmer 2016. Begrunnelsen for konversjonens sentrale plass henter evangelikale fra Johannesevangeliets tredje kapittel.

«lavkirkelige» protestantismen. Derfor har flere argumentert for at begrepet er for vidt til å gi mening.¹³⁴

Fordi han mener at evangelikalisme-begrepet dekker mange trosretninger, assosierer Balmer begrepet også med et lappeteppe: «[...] it requires the work of many hands, each of which contributes its own 'signature' to the project.»¹³⁵ Gjennom metaforen knytter Balmer evangelikalisme sammen med populisme¹³⁶. «A quilt, especially one produced at a quilting bee, is folk art rather than fine art it requires the work of many hands, each of which contributes its own 'signature' to the project.»¹³⁷ Evangelikalisme er ifølge Balmer preget av en populistisk stemme mot elitene.¹³⁸

Mye er likt mellom evangelikalisme og protestantisk fundamentalisme. Begge grupperingene vektlegger religiøse dogmer, skillet mellom frelste og ikke-frelste og Bibelens ufeilbarlighet.¹³⁹ Mange evangelikale deler dessuten den protestantiske fundamentalismens premillenanistiske forestillinger.¹⁴⁰ Men det er også betydelige forskjeller. Mens fundamentalistene ser frelsen som mulig kun for et fåtall utvalgte personer, hevder evangelikale frelsen er mulig for alle mennesker. Synet på omverdenen er også mer optimistisk enn blant de protestantiske fundamentalistene.¹⁴¹

Det er nære forbindelser mellom protestantisk fundamentalisme, evangelikalisme og det kristne høyre. På flere områder overlapper begrepene hverandre. Jeg har valgt å bruke det kristne høyre for å karakterisere de amerikanske antikvitetshandlerne og institusjonene

¹³⁴ Blant andre Darryl G. Hart (2005) og Seth Dowland (2007).

¹³⁵ Balmer 2006.

¹³⁶ Populisme er det som appellerer til folket, kontra eliten (Canovan 2002: 25).

¹³⁷ Balmer 2006.

¹³⁸ Løvdal 2011: 21.

¹³⁹ Haynes (1998: 29) argumenterer imidlertid for at evangelikale er åpne for mer fleksible fortolkninger av Bibelen.

¹⁴⁰ Selv om en minoritet av evangelikale også tilslutter seg postmillenaristiske forestillinger, altså tanken om at Jesu gjenkomst vil skje etter tusen år med fredelig styre (Mead 2006: 33).

¹⁴¹ Mead 2006: 32.

som har kjøpt post-2002-fragmenter. Begrepet fanger både den religiøse og den politiske dimensjonen som er tydelig hos antikvitetshandlerne og institusjonene.

IDENTITET, VERDIER OG FIENDEBILDER

Kanskje det fremste kjennetegnet på det kristne høyre i USA, er at bevegelse blander religion og politikk. Religion betyr i denne konteksten kristen protestantisme. Det finnes likevel tendenser til at andre religiøse grupperinger kan stå for samme verdier, hvilket i noen tilfeller har ført til samarbeid mellom disse og det kristne høyre. Politikk betyr konservativ politikk, som ble beskrevet i avhandlingens innledning.

Det kristne høyre har en agenda som er formet gjennom identitet, verdier og fiendebilder.¹⁴² Forskjellige grupperinger innenfor det kristne høyre kan litt ulik agenda, men det er flere saker som «kjennetegner» bevegelsen. Dette er

- motstand mot mindre eller annerledes kristendomsundervisning i skolene;
- motstand mot homofili;
- motstand mot abort;
- motstand mot statlig innblanding i kirkers virksomhet;
- ønske om å gjøre USA til «en kristen nasjon igjen».

I tillegg finnes det saker som er typisk for grupperinger innenfor det kristne høyre i USA, men ikke nødvendigvis det kristne høyre som helhet. Et eksempel er «King James Only». Denne grupperingen hevder at King James-oversettelsen av Bibelen er overlegen andre

¹⁴² Med identitet menes oppfatningen menneskene tilknyttet de ulike antikvitetshandlerne og institusjonene om har kjøpt post-2002-fragmenter, har av seg selv, og institusjonen som helhet. Identiteten utvikles gjennom sosialiseringprosesser hvor deltakerne over tid former en felles opplevelse av et kollektivt vi (Jacobsen og Thorsvik 2011: 314). Verdier er kvalitetene antikvitetshandlerne og institusjonene vektlegger. Mens fiendebilder her defineres som hvordan antikvitetshandlerne og institusjonene oppfatter de eller det som står i veien for å oppnå målene deres.

oversettelser.¹⁴³ «King James Only» bygger på ignoranse mellom kristne angående opphavet, overføringen, og oversettelsen av Bibelen.¹⁴⁴

Et av kjennetegnet på det kristne høyre er arbeidet for alternativer til religionsundervisningen i amerikanske offentlige skoler. Dette lar seg best forklare gjennom et eksempel: Den landsdekkende organisasjonen The National Council on Bible Curriculum in Public Schools har siden 1993 produsert og markedsført alternative bibelundervisningsopplegg til amerikanske skoler: «The world is watching to see if we will be motivated to impact our culture, to deal with the moral crises in our society, and reclaim our families and children. [...] Please help us to restore our religious and civil liberties in this nation.»¹⁴⁵

The National Council on Bible Curriculum in Public Schools gir uttrykk for at den offentlige bibelundervisningen er ødeleggende for samfunnets moral. For å unngå at deres moral blir forkludret, oppfordres foreldre til å gi barna sine en annen bibelundervisning. Dette er typisk for det kristne høyre.

¹⁴³ King James-oversettelsen, også kalt «King James Version» eller «Authorized Version», stammer fra 1611, og ble laget på initiativ fra kong James I av England (1566–1625). Arbeidet med å lage en ny engelsk oversettelse begynte i 1604 etter at puritanere i landet hadde uttrykt misnøye med tidligere engelske oversettelser (Daniell 2003: 435). Syv år senere ferdigstilte 47 forskere og medlemmer av Den anglikanske kirke oversettelsen og boken gikk i trykk. Grupperinger som hevder at denne oversettelsen er overlegen andre, har blitt kalt «King James Only».

¹⁴⁴ Den amerikanske evangelisten James R. White har inndelt «King James Only»-bevegelser i fem kategorier: De som foretrekker KING JAMES-OVERSETTELSEN fremfor andre oversettelser, de som mener at KING JAMES-OVERSETTELSEN er en mer nøyaktig oversettelse enn andre, de som mener at KING JAMES-OVERSETTELSEN bygger på bedre grunntekster enn andre oversettelser, de som tror at KING JAMES-OVERSETTELSEN ble guddommelig inspirert, og de som hevder at KING JAMES-OVERSETTELSEN var en slags halvåpenbaring fra Gud. Kategoriene til White er ikke nødvendige dekkende for alle «King James Only»-bevegelser (White 2009: 17).

¹⁴⁵ The National Council on Bible Curriculum in Public Schools 2010.

Samfunnsviteren Cynthia Burack har vist at motstand mot homofilt ekteskap er en del av det kristne høyre.¹⁴⁶ Homofilidebatten er preget av sterke følelser, på begge sider. I 1992 ble Bill Clinton den første presidentkandidaten som offentlig støttet homoseksuelles rettigheter. Clintons uttalelser og den påfølgende debatten om homofile skulle aksepteres i militæret overrasket mange, selv i hans egen administrasjon. Dette ble starten på en lengre kamp mot og for homofiles rettigheter i USA.¹⁴⁷

James D. Hunter, en amerikansk sosiolog ved University of Virginia, har forsket på argumentene forkjemperne og motstanderne av homofilt ekteskap bruker. Om motstanderne skriver han følgende: «[...] [They] are committed to a transcendent foundation for moral judgement». Og tilhengerne: «[...] [Their] moral authority [...] [are] based [...] in the resymbolization of historic faiths and philosophical traditions.»¹⁴⁸ Denne konflikten har fått utløp i amerikanske domstoler. Motstanderne av homofili tror at menneskelige seksuelle forhold har blitt naturlig og guddommelig ordnet. Slike forhold skal dermed kun oppstå mellom mann og kvinne. Tilhengere tror derimot at seksualiteter er naturbestemt.¹⁴⁹ Spørsmålet om homofili berører selve definisjonen av hva som former den amerikanske familien. På grunnlag av konfliktens dype røtter, representert gjennom ulike rettsaker, er det tvilsomt at en enighet vil oppnås i nærmeste fremtid.

Motstand mot homofilt ekteskap er tydelig hos flere av institusjonene som har kjøpt post-2002-fragmenter. I *What we believe* uttrykker Azusa Pacific University organisasjonens kjerneverdier. Organisasjonen innleder med at menneskelig seksualitet er en gave fra Gud og en fundamental del av menneskers identitet. Likevel mener de at sex kun skal foregå mellom mann og kvinne: «Heterosexuality is God's design for sexually intimate relationships. Sexual union between a man and a woman is only to take place within the marriage covenant [...]»¹⁵⁰

¹⁴⁶ Burack 2008.

¹⁴⁷ Woodard 1996: 134.

¹⁴⁸ Hunter 1991.

¹⁴⁹ Woodard 1996: 135.

¹⁵⁰ Azusa Pacific University 2001: 24.

Southwestern Baptist Theological Seminary er en del av Southern Baptist Convention, som tydelig er mot abort. Under en kongress i 2015 ble delegatene enige om følgende uttalelse:

[...] we reaffirm our repudiation of the genocide of legalized abortion in the United States and call on civil authorities to enact laws that defend the lives of the unborn [...] we call on Southern Baptist churches and entities to show the love of Christ through appropriate means to those women most vulnerable to the victimization of the abortion industry, and to show grace and mercy to those individuals who grieve with repentance over past abortions.¹⁵¹

Southern Baptist Convention har også uttrykt motstand mot abort:

[...] be it [...] RESOLVED, That we reaffirm our repudiation of the genocide of legalized abortion in the United States and call on civil authorities to enact laws that defend the lives of the unborn; and be it further [...] RESOLVED, That we call on Southern Baptist churches and entities to show the love of Christ through appropriate means to those women most vulnerable to the victimization of the abortion industry, and to show grace and mercy to those individuals who grieve with repentance over past abortions.¹⁵²

Abortdebatten har likhetstrekk med homofilidebatten. Sterke følelser er involvert, og motstanderne viser ofte til hellige tekster for å grunngi sine syn.

Siste punkt på listen er også kamp mot statlig innblanding i kirkesamfunn. Religionsfrihet er sentralt i USA. Likevel har organisasjoner i Det kristne høyre gått til kamp mot statlige «inngrep» i denne friheten. I 2014 gikk personene bak Museum of the Bible, Green-familien, til rettsak mot staten for «brudd» på religionsfrihet. På en dedikert nettside uttalte Green-familien om hvorfor de saksøkte myndighetene i USA, representert av statssekretær Sylvia Burwell:

¹⁵¹ Southern Baptist Convention 2015.

¹⁵² Southern Baptist Convention 2015.

The Hobby Lobby case has always been about one thing only: the Greens' right to live out their faith in their business without government unduly intruding on their ability to do so. [...] the government violated the Religious Freedom Restoration Act by presenting the Greens with an unfair choice: violate their religious beliefs by paying for drugs and devices that could terminate life, or pay huge fines.¹⁵³

Burwell vs. Hobby Lobby Stores, Inc ble tatt opp av USA høyesterett, som voterte i Hobby Lobbys favør. Det ble fastslått at kvinnelige arbeidstakeres rett til bedriftssponset prevensjon må vike for arbeidsgivers religiøse overbevisning, dersom ansettelsen er i en familieeid bedrift.¹⁵⁴ Etter rettsaken uttalte Green-familien at: «The Court's decision is a victory, not just for our family business, but for all who seek to live out their faith. We are grateful to God and to those who have supported us on this difficult journey.»¹⁵⁵

I *The Light and the Glory: Did God Have a Plan for America?* forsøker forfatterne Peter Marshall og David Manuel å bevise at USA ble grunnlagt på kristent fundament: «At the same time that the Founding Fathers were declaring independence from Great Britain, they were declaring dependence upon God.»¹⁵⁶ På den andre siden hevder *Americans United for Separation of Church and State* det motsatte:

Religious Right groups and their allies insist that the United States was designed to be officially Christian and that our laws should enforce the doctrines of (their version of) Christianity. Is this viewpoint accurate? Is there anything in the Constitution that gives special treatment or preference to Christianity? Did the founders of our government believe this or intend to create a government that gave special recognition to Christianity? The answer to all of these questions is no.¹⁵⁷

¹⁵³ The Hobby Lobby Case (u.å.)

¹⁵⁴ Høyesterettsdommerne ga bestemmelsene om religionsfriheten forrang for Affordable Care Act, populært kalt «Obamacare» (*Burwell vs. Hobby Lobby Stores, Inc* 2014: 49 [Opinion of the Court]).

¹⁵⁵ The Hobby Lobby Case 2014. Thomas S. Kidd (2010: 11), professor i historie, har vist at kamp for religionsfrihet i USA går tilbake til 1600-tallet. I boken *God of Liberty: A Religious History of the American Revolution* trekker Kidd linjer tilbake til de første europeiske bosetningene i Amerika.

¹⁵⁶ Marshall og Manuel 2009.

¹⁵⁷ *Americans United for Separation of Church and State* 2002: 1.

Denne listen er ikke komplett, men jeg har forsøkt å gjøre et utdrag for det kristne høyre. Disse sidene av bevegelsen er også det som er mest brukbart i senere analyse av post-2002-fragmentenes funksjon i de neste kapitlene.

ORGANISERING

I *American Evangelicalism: Embattled and Thriving* (1998) undersøker Christian Smith hvorfor kristendom i USA har økt oppslutningen de siste tiårene. Ifølge Smith er hovedårsaken etableringen av en levende subkultur: «Religion survives and can thrive in pluralistic, modern society by embedding itself in subcultures that offer satisfying morally orienting collective identities which provide adherents meaning and belonging.» For det andre blander evangelikalisme motstand mot og adopsjon av kultur: «In pluralistic society, those religious groups will be relatively stronger which better possess and employ the cultural tools needed to create both clear distinctions from and significant engagement and tension with other relevant outgroups, short of becoming genuinely countercultural.»¹⁵⁸ Smiths teori forsøker å tydeliggjøre viktigheten av tilhørighet til en subkultur som etterstreber å distansere seg fra, men samtidig innlemmes i dens samtidige kultur.

Smiths teori om subkulturer lar seg ikke nødvendigvis påføre alle grupper innenfor det kristne høyre. Michael Lindsay har i boken *Faith in the Halls of Power* fra 2007 nyansert den. For Lindsay er det to typer av evangelikalisme i dagens USA: Populistisk og kosmopolitisk. Populistisk evangelikalisme avhenger av massemobilisering og storskala demokrati. «[It] relies upon rhetoric of dichotomies [...] and appeals to the commonsens concerns of average people.»¹⁵⁹ Populistisk evangelikalisme forutsetter et sterkt subkulturellt nettverk. Det nedprioriterer teologiske motsetninger mellom denominasjoner for å nå et bredt publikum. Populistiske ledere henter sin autoritet fra den evangelikale

¹⁵⁸ Smith 1998: 118.

¹⁵⁹ Lindsay 2007: 219.

subkulturen. Som case-studie benytter Lindsay «Focus on the Family», en evangelikal organisasjon i USA med stor oppslutning mellom 1970 og 2000.¹⁶⁰

Kamp for å minimere statlig innblanding i denominasjoner, motstand mot homofili, mot sekulær kristendomsundervisning og kamp for familieverdier; er deler av hva flere forskere har argumentert for at er en kulturkrig innad i det amerikanske samfunnet.¹⁶¹ James D. Hunter skrev i 1991 at skille mellom protestanter, katolikker, og jøder, har blitt mindre interessant etter Andre Verdenskrig. Med religiøs pluralisering av det amerikanske samfunnet har et nytt kulturelt skille, med historiske røtter oppstått: Den ene siden er representert av dem som ønsker sekularisering av samfunnet, den andre av dem som vil ha gjennomslag for sine konservative verdier.¹⁶² Konservative verdier kan gå på tvers av religion, og derfor har det oppstått samarbeid mellom ortodokse jøder, konservative protestanter og katolikker i slike verdisaker.

Statsviter og sosiolog Alan Wolfe har kritisert teorien om at en kulturkrig finner sted i USA. Om det eksisterer en kulturkrig forgår den ifølge Wolfe blant journalister og politiske aktivister, altså at det er en kamp blant eliten. De fleste amerikanere er ikke klar over at det finner sted, og de har ikke sterke sympatier med hverken den ene eller andre siden. Den virkelige kulturelle konflikten finner ifølge Wolfe sted mellom individer mens de strever etter å leve meningsfulle liv og ta personlige valg om liv, død, forhold og familie.¹⁶³

Kulturkrig-teorien er også kritisert terminologisk. For det er ingen krig det er snakk om her. Det er historiske konflikten mellom ortodokse og progressive.¹⁶⁴ Styrken med

¹⁶⁰ Løvdal 2011: 2–10.

¹⁶¹ Nolan 1996: ix.

¹⁶² Hunter 1991: 42–43.

¹⁶³ The Pew Forum on Religion & Public Life 2006.

¹⁶⁴ Hunter 1996: 251.

kulturkrig-teorien er at den er en overordnet teori for å gi mening til det ulike sosiologer har betegnet som ulike historiske kulturelle konflikter.¹⁶⁵

Et interessant spørsmål er å stille hvem som vinner denne kulturkrigen. Historiker Daniel K. Williams har i boken *God's own Party: The Making of the Christian Right* påpekt at det kristne høyre i USA har ofte føler seg marginalisert. I møte med liberale verdier føler de seg marginalisert.

DET KRISTNE HØYRE ETTER 9/11

Terrorangrepene 11. september 2001 påvirket USAs offentlighet. Angrepene skjedde innenfor USAs riksgrenser, var rettet mot to av landets viktigste byer, og rammet symboler på USAs militære og økonomiske makt. Terrorangrepene fikk derfor ulik symbolsk betydning sammenlignet med tidligere militærangrep mot USA. Landets reaksjon på terrorangrepene kan todeles; (a) reaksjonen fra statsapparatet, og (b) reaksjonen fra USAs befolkning. Statsapparatets reaksjon innebar ulike tiltak mot terror, hovedsakelig gjennom lovgivning.¹⁶⁶ Blant USAs befolkning fikk nasjonalistiske tanker større plass.¹⁶⁷ Det er sistnevnte jeg tar for meg her.

Professor i internasjonal politikk, Anatol Lieven, påstår at nasjonalismen i kjølvannet av 9/11 hadde en revolusjonær side og messiansk visjon. Mens USA tidligere har opplevd økte nasjonalistiske strømninger, fikk 9/11 en spesiell betydning: Nasjonalismen ble mer aggressiv, og den var rasistisk mot svarte amerikanere. Lieven kaller det etno-religiøs nasjonalisme.¹⁶⁸

For å vise nasjonalismens aggressive karakter, sammenligner teologiprofessor Mark L. Taylor den med patriotisme: «Whereas patriotism often mixes a love of one's country with commitments to fight for the revered land as it is, nationalism usually entails a program or

¹⁶⁵ Nolan 1996: xii.

¹⁶⁶ Lansford 2012: 61–80.

¹⁶⁷ Lind 1995: 100–2, 140–61 og 215–16.

¹⁶⁸ Lieven 2012: 4–10.

project that aggressively pursues certain additional ideals.»¹⁶⁹ Å være patriotisk tilsier altså å være glad i sitt fedreland, mens nasjonalisme ofte innebærer å se ned på andre.

Taylor argumenterer for at 9/11 foret følelsen av USA som en enestående nasjon og følelsen av at landet har et mål som overgår dets riksgrenser. Taylor skriver: «[...] Romanticists – whether religious or secular revere national origins by criticizing and avoiding new systems and events in hopes of preserving elements of an idealized past.»¹⁷⁰ Romatistene forsøker altså å unngå moderniteten til fordel for å bevare det gamle. De kan ha en aggressiv revolusjonær agenda, både religiøst og sekulært.

De religiøse romantistene kan karakteriseres under Det kristne høyre. George W. Bush som var president da terrorangrepet 11. september fant sted, kan sies å tilhøre det kristne høyre.

Spesielt interessant er de Taylor omtaler som konservative romantister, mennesker som ønsker seg tilbake til en svunnen tid. Disse står i opposisjon til det moderne Amerika. En del av utstillingenes publikum kan nok falle inni denne kategorien. Revolusjonære, den andre kategorien Taylor går derimot mye lengre. De erklærer krig på moderniteten.¹⁷¹

OPPSUMMERING

Det er likheter mellom evangelikalisme, kristen fundamentalisme og det kristne høyre. I dette kapittelet har jeg likevel valgt å knytte de amerikanske antikvitetshandlerne og institusjonene som har kjøpt post-2002-fragmentener til det kristne høyre. Det kristne høyre er et begrep som tar opp den religiøse og politiske siden ved disse kjøperne.

Typiske kjennetegn ved det kristne høyre er kampen for religionsfrihet, motstand mot homofili og abort, samt kampen om hva religionsundervisningen i USAs offentlige skoler skal ha på lærerplanen. Vi har i dette kapittelet sett at det kristne høyre i USA er en

¹⁶⁹ Taylor 2005.

¹⁷⁰ Taylor 2005.

¹⁷¹ Taylor 2005.

subkultur med verdier, identitet og fiendebilder, som ikke alltid er forenlig med den amerikanske majoritetskulturen.

RELIGIØS BRUK AV POST- 2002-FRAGMENTENE

I avhandlingens første kapittel undersøkte jeg Dødehavsrullenes politiske funksjon i Jordan og Israel, samt hvordan post-2002-fragmentene ble solgt og kjøpt på antikvitetsmarkedet. I andre kapittel karakteriserte jeg de amerikanske kjøperne av disse fragmentene. Begge kapitlene danner bakgrunnen for dette, samt de to påfølgende kapitlene. I disse skal jeg med hjelp av Stuart Halls konstruktivistiske representasjonsanalyse undersøke hvordan post-2002-fragmentenes er blitt brukt religiøst og politisk, samt hvordan antikvitetshandlerne og institusjonene har optrådt i en amerikansk offentlighet. I dette kapittel skal jeg undersøke religiøs bruk av fragmentene.

Med hjelp av Stuart Halls konstruktivistiske representasjonsanalyse skal jeg nå undersøke meningene som er blitt gitt post-2002-fragmentene.¹⁷² Altså hvordan og hvorfor antikvitetshandlerne og institusjonene har gitt fragmentene mening på et gitt tidspunkt. Målet med kapittelet er å vise til hvordan fragmenter kan bli plassert i en ny kontekst

¹⁷² Fagerheim Kalsås 2011: 8.

uavhengig deres opprinnelige sammenheng, og hvordan den nye meningen har verdier som korresponderer til det kristne høyre.

Dette kapittelet består av fem deler. Hver del ser på en «mening» som er blitt tildelt fragmentene. I første del skal jeg vise hvordan fragmentene er blitt brukt som relikvier. I andre hvordan fragmentene er blitt brukt til å evangelisere. Tema for del tre er fragmentet 3 MOS 20,24; 18,28–30? (DSS F.162; #31), som passer inn i amerikansk homofildebatt. I fjerde del skal vi se hvordan post-2002-fragmentene er blitt rullert inn i en historie om «den engelske bibelen». I sjette del skal vi se hvordan noen av utstillingene inngår til å støtte oppunder King James-oversettelsen.

MODERNE PROTESTANTISKE RELIKVIER?

Utstillinger av dødehavsruller har en lang tradisjon i USAs historie. Den første dødehavsrull-utstillingen ble arrangert så tidlig som i 1949, i Washington DC. Siden den tid er flere utstillinger blitt arrangert hvert år.¹⁷³ Ifølge Jason Kalman har disse utstillingene alltid tiltrukket seg publikum på grunn av Dødehavsrullenes forbindelse til jødedommen og kristendommen. Kalman påpeker imidlertid at det har skjedd en endring de siste 20 årene. Dødehavsrullene har endret seg fra å være antikke tekster til å bli moderne relikvier. Mens noen har kommet til utstillingene for å se skriftrullene, har andre kommet på pilgrimsferd for å stå i nærheten av dem.¹⁷⁴

¹⁷³ Kalman 2017a.

¹⁷⁴ Kalman viser til artikkelen «Peering Into the Mystery of Those Enigmatic Fragments» i *The New York Times*. I artikkelen anmeldes en Dødehavsrull-utstilling i The Jewish Museum (New York) fra 2008: «They are not really scrolls. They are scraps — darkened, cracked fragments of parchment [...] Go see these six encased bits of ancient text at the Jewish Museum’s new exhibition, “The Dead Sea Scrolls: Mysteries of the Ancient World,” [...] because there is something rarely felt in exhibitions, and which the critic Walter Benjamin argued was heading toward extinction. In the 1930s he suggested “that art objects were now so easily reproduced that they were being stripped of their “aura.” Aura, he suggested, is connected with uniqueness, but it also involves a sense of distance. An object possessing aura stands at a distance from us, no matter how near we get to it. [...] Here, you can feel the essence of this idea. Even though you can lean over these cases, even though there seems nothing intrinsically remarkable about these bits of parchment,

Utstillingene av post-2002-fragmentene er også annerledes enn utstillingene av Dødehavsrullene. Dødehavsrullene er først og fremst utstilt i profesjonelle museer. Post-2002-fragmentene er derimot blitt vist frem gjennom utstillinger som har blitt arrangert av private aktører, med en kristen profil. Med en såpass sterk kristelig høyreorientert involvering er det en mulighet for at relikviedimensjonen er blitt forsterket.

I 2012 arrangerte Southwestern Baptist Theological Seminary utstillingen «Dead Sea Scrolls & the Bible: Ancient Artefacts, Timeless Treasures». Bruce McCoy, en av seminarets akademiske ansatte, ga guidede turer gjennom utstillingen. Her la han vekt på fragmentenes religiøse funksjon:

Of the Dead Sea Scrolls themselves, McCoy sees in them more than a mere repository of the past. Rather, he pointed to the story, significance, Scripture, and seriousness of the Scrolls. With these four parts in mind, McCoy crafted a fitting Gospel presentation. Smiling broadly, McCoy recounted the throngs of people with whom he has shared that message: before and during the exhibit, everywhere from the exhibit halls to airport terminals.¹⁷⁵

McCoy anså fragmentene som noe mer enn levninger fra fortiden. På tross av at majoriteten av fragmentene var svartnet og mindre enn et frimerke, kunne de likevel fungere som en forbindelse mellom mennesker og det guddommelige:

[...] five visitors made professions of faith after he [McCoy] pointed to the Gospel from the Dead Sea Scrolls. McCoy cherishes these moments along with seeing “the faces of people when they left and hear(ing) them say over and over, ‘this is such a spiritual experience!’”¹⁷⁶

Utstillingen til Southwestern Baptist Theological Seminary ble arrangert to år etter utstillingen «Treasures of The Bible: The Dead Sea Scrolls and Beyond» ved Azusa Pacific University. Sistnevnte gir inntrykk av at de gjennom utstillingen gjennomfører et

they stand alien and apart; their history and their significance make them seem immeasurably remote. [...] Yet they are also intimately close to us.» (Rothstein 2008; sitert i Kalman 2017b: 3–4).

¹⁷⁵ Owens 2013.

¹⁷⁶ Owens 2013.

slags samfunnsoppdrag, ved å bringe Dødehavsruller til USA: «These items are significant to many people of faith, and making them accessible to different religious groups is a rare gift APU can give residents of Southern California.»¹⁷⁷

Mens bruk av gjenstander for slike formål ikke er nytt i kristendommens historie, kan de protestanters bruk av disse fragmentene fremstå som utradisjonelt. Dette fordi fragmentenes funksjon som relikvier har fungert til å styrke argumentene til de amerikanske antikvitetshandlerne og institusjonene som har kjøpt dem.

Implisitt i karakteriseringen av post-2002-fragmentene som relikvier ligger en serie med antakelser om hvordan fragmentene har fungert i moderne tid. Fragmentenes funksjon i religiøs kontekst er tema for den følgende teksten.

For de kristne høyre i USA har post-2002-fragmentene en verdi som relikvier fremfor et historisk materiale. Blant annet kan en se den samme tendensen, gjennom et annet religiøs funn; Jakobs gravkiste. Den 21. oktober 2002 ble funnet av Jakobs gravkiste annonsert. Kisten var inngravert med «Jakob, sønn av Josef, bror av Jesus»,¹⁷⁸ og dens karakter av bevis for Jesu eksistens ble umiddelbart fremhevet.¹⁷⁹ Det ble også de evangelistiske mulighetene kisten ga. Presidenten ved Southwestern Baptist Theological Seminary, Paige Patterson, omtalte kisten som: «[...] enormously useful in evangelizing and shedding light on our understanding of the Scriptures.»¹⁸⁰

Jakob, Josef og Jesus var vanlige navn i området rundt Jerusalem det første århundre etter Kristus.¹⁸¹ Om Patterson ville brukt kisten til å evangelisere, måtte han derfor ha

¹⁷⁷ Azusa Pacific University 2010a.

¹⁷⁸ Den arameiske inskripsjonen var: «Ya'akov bar-Yosef akhui diYeshua».

¹⁷⁹ Legon 2002.

¹⁸⁰ Biema 2002. Ryan Byrne og Bernadette McNary-Zak argumenterer i innledningen til *Resurrecting the Brother of Jesus: The James Ossuary Controversy and the Quest for Religious Relics* (2009: 23) for at kisten ikke var viktig i teologisk sammenheng, ettersom inskripsjonen ikke tilførte academia ny kunnskap. Derimot trodde mange mennesker at den var viktig, og kisten fikk derfor stor mediaomtale (2009: 9).

¹⁸¹ Byrne og McNary-Zak 2009: 9.

kontekstualisert den. Denne konteksten ville hatt påvirkning på menneskers fortolkning av kisten. Men det ville ikke vært eneste påvirkning. Southwestern Baptist Theological Seminary fikk aldri tak i kisten. Kanskje var det ikke interessant etter at forskere stilte spørsmål om inskripsjonens autenticitet?¹⁸²

Det er ikke bare den norske samleren Martin Schøyen som har omtalt post-2002-fragmentene som relikvier. I 2009 kjøpte Azusa Pacific University sine fragmenter fra antikvitethandleren Lee Biondi og misjonsorganisasjonen Legacy Ministries International (LMI). I et innlegg på bloggen til arkeolog og bibelviter Robert Cargill, siterer han en artikkel fra LMI som ikke lenger er tilgjengelig: «This remarkable relic, from Qumran Cave 4, contains a portion of text from Deuteronomy 27:4-6 written on four lines. On the bottom left edge of the fragment is the revered Tetragrammaton, the Hebrew character YHWH.»¹⁸³

FORKYNNELSE OG BIBELTROSKAP

Verbet misjonere betyr å forkynne frelsebudskapet i Bibelens evangelium til andre mennesker. Bibelen inneholder flere «misjonsbefalinger», en av disse er Matt 28,16–20:

¹⁶ Men de elleve disiplene dro til Galilea, til fjellet der Jesus hadde sagt han ville møte dem. ¹⁷ Og da de fikk se ham, falt de ned og tilba ham; men noen tvilte. ¹⁸ Da trådte Jesus fram og talte til dem: «Jeg har fått all makt i himmelen og på jorden. ¹⁹ Gå derfor og gjør alle folkeslag til disipler: Døp dem til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn ²⁰ og lær dem å holde alt det jeg har befalt dere. Og se, jeg er med dere alle dager inntil verdens ende.»¹⁸⁴

Som nevnt arrangerte Lee Biondi, Bruce Ferrini og William H. Noah den første utstillingen av post-2002-fragmenter i USA: «From the Dead Sea Scrolls to the Forbidden Book» i Murfreesboro (Tennessee), 6.–29. april 2003. Til avisen *Baptist News* sa Biondi at

¹⁸² Legon 2002.

¹⁸³ Cargill 2009.

¹⁸⁴ Tekstudraget fra Bibelen er hentet fra Bibelskapets 2011-oversettelse.

«Dødehavsrull»-fragmentene alene var grunn nok til å besøke utstillingen.¹⁸⁵ I katalogen som fulgte utstillingen, ga Biondi dessuten inntrykk av at Dødehavsrullene nærmest rehabiliterte Det gamle testamentets troverdighet:

In the 19th Century scholars began to question the extent to which the modern world could rely upon the textual tradition of the Hebrew Bible since existing manuscripts could not be traced any further back than the 9th and 10th Centuries. The discovery of the Dead Sea Scrolls suddenly pushed the existing manuscript tradition more than a thousand years further back into ancient history.¹⁸⁶

I utstillingskatalogens avslutning skriver Biondi: «We further, and most importantly, hope that learning more about this dramatic history of Holy Scripture will lead us to a more profound reading of Holy Scripture itself.»¹⁸⁷

I «Ink & Blood» som stilte ut mange av de samme fragmentene som «From the Dead Sea Scrolls to the Forbidden Book», ga Noah uttrykk for noe av det samme: «In this booklet we have included images of some of the most famous biblical artifacts in existence. I hope these artifacts and their stories inspire you as much as they have inspired me.»¹⁸⁸

Den forkynnende dimensjonen for «From the Dead Sea Scrolls to the Forbidden Book», «From the Dead Sea Scrolls to the Bible in America» og «Ink & Blood» er ikke ulik andre utstillinger av post-2002-fragmenter. Da Azusa Pacific University arrangerte «Treasures of The Bible: The Dead Sea Scrolls and Beyond» fra 21. mai til 29. august 2010, ble besøkende vist en introduksjonsvideo ved inngangen til utstillingen. I videoen snakket universitetets president, John R. Wallace, om utstillingens ulike deler: «Let me tell you, I have seen this exhibit. It had a powerful impact on me. An understanding of the miracle,

¹⁸⁵ Smith 2003.

¹⁸⁶ Biondi 2003: 5.

¹⁸⁷ Biondi 2003: 53.

¹⁸⁸ Ink & Blood 2005: 5.

the bible, God inspired word that we have today. I hope you enjoy this video and the exhibit.»¹⁸⁹

I forkant av «Dead Sea Scrolls & the Bible: Ancient Artefacts, Timeless Treasures» dedikerte *Southwestern News* et eget nummer av magasinet til utstillingen. På lederplass skrev Paige Patterson om mulighetene utstillingen og post-2002-fragmentene ville gi:

But the most exciting thing to us is that the scrolls will bring to the campus an inordinately large number of people who are interested in history and antiquity and want to see the scrolls, yet have little, if any, understanding of the Bible or any relationship to the Lord of Holy Scripture [...]. In effect, the Dead Sea Scrolls & the Bible exhibition becomes a major evangelistic opportunity.¹⁹⁰

Flere virkemidler ble tatt i bruk for å bringe besøkende nærmere kristendommen under utstillingen. I tillegg til post-2002-fragmentene utstilte Southwestern Baptist Theological Seminary eldre versjoner av Bibelen, viste film og presenterte fullskala replika av hulene hvor Dødehavsrullene ble funnet.

Siden 2013 har Lanier Theological Library stilt ut Am 7,17–8,1 (DSS F.181; #39). På bibliotekets nettside plasseres fragmentene i følgende sammenheng:

The texts are of great historical, religious, and linguistic significance because they include the earliest known surviving manuscripts of works included in the Hebrew Bible canon, along with extra-biblical manuscripts which preserve evidence of the diversity of religious thought in late Second Temple Judaism.¹⁹¹

I tillegg til rollen som president for Hoby Lobby Inc., har Steve Green vært Museum of the Bibles ansikt utad. Mens museet fortsatt ble bygd, uttalte han seg til *The Washington Post*: «I think seeing the biblical foundations of our nation [...] that a lot of that was biblically based, that we have religious freedoms today, which are a biblical concept, it

¹⁸⁹ Azusa Pacific University 2010b.

¹⁹⁰ Patterson 2012: 4.

¹⁹¹ Lanier Theological Library 2013.

can't hurt being there.»¹⁹² Green presenterer artefaktene i Museum of the Bible som historiske bevis og viser tydelig hvilken fortolkning han ønsker gjestene skal gjøre fra artefaktene.

3 MOS 20,24; 18,28–30: ET FRAGMENT MED ET TIDLØST BUDSKAP TIL VÅR TID?

Azusa Pacific University og Southwestern Baptist Theological Seminary er institusjoner som har en programfestet negativ holdning til homofili. I januar 2010 kjøpte Paige og Dorothy Patterson fragmentet 3 MOS 20,24; 18,28–30 (DSS F.162; #31) på vegne av Southwestern Baptist Theological Seminary. Fragmentet på bare 2,5 x 6,5 cm har utrolig nok klart å bevare tekst fra både Tredje Mosebok 18 og 20. Dette er kapitler fra Det gamle testamentet som har stått sentralt i moderne homofilidebatt.

I Tredje Mosebok 18,29 kan vi lese at «for alle som gjør noe av dette som er avskyelig, skal støtes ut fra folket sitt.» Verset viser tilbake til seksuelle handlinger beskrevet i 18,6–23. I vers 22 står det skrevet at «du skal ikke ligge med en mann slik som en ligger med en kvinne. Det er avskyelig.»¹⁹³ Det er dette som er årsaken til at William Kando krevde en høyere pris for fragmentet, ifølge Bruce McCoy: «That scroll fragment [...] carried a special price tag because of the text's significance. [...] The particular passage is a timeless truth from God's word to the global culture today.»¹⁹⁴

Etter handelen med Kando ble fragmentet stilt ut under «Dead Sea Scrolls & the Bible: Ancient Artefacts, Timeless Treasures» ved Southwestern Baptist Theological Seminary. I utstillingskatalogen figurerte et bilde av fragmentet sammen med denne teksten:

Leviticus 18 lays out a list of laws regarding sexual relations. Likewise, Leviticus 20 deals with laws concerning sexual relations, implies that the nations now living in the land practice them, and warns the sons of Israel not to practice them lest the land spit them out. The passage preserved by the

¹⁹² Boorstein 2014.

¹⁹³ Tekstudragene er hentet fra Bibelselskapets 2011-oversettelse.

¹⁹⁴ Associated Press 2013.

fragment occurs at the end of a list stating that these kinds of sexual acts were performed by the nations that occupied the land that the LORD was giving the sons of Israel and warns the sons of Israel not to engage in them lest the land also spit them out.¹⁹⁵

Teksten setter likhetstegn mellom å leve som homoseksuell og å være syndig mot Gud. Dette er noe som passer godt med profilen til Southwestern Baptist Theological Seminary,¹⁹⁶ og ikke minst det kristne høyre i USA.

FRA DØDEHAVSRULLENE TIL DEN ENGELSKE BIBEL

I utstillingene til antikvitethandlerne har post-2002-fragmentene blitt innrullert i historien om den engelske protestantiske bibeloversettelsen. Variasjoner av denne historien finnes i samtlige av utstillingene hvor fragmentene har figurert. Utstillingene har til felles at de er kronologiske. De begynner ofte med noen av de tidligste eksempler på skrift, og avslutter med at protestantiske Bibler oversettes til engelsk. Det viktigste stoppet på veien er Dødehavsrullene.

Katalogene til utstillingene «From the Dead Sea Scrolls to the Forbidden Book» og «From the Dead Sea Scrolls to the Bible in America» fokuserer på at Dødehavsrullene er de eldste håndskriftene til det gamle testamentet. Før Dødehavsrullene ble funnet, kunne de eldste manuskriptene fra Den hebraiske bibel dateres tilbake til det 10. og 11. århundre. Utstillingskatalogene viser her til den såkalte Codex Leningradensis som trolig ble skrevet i Kairo i dette tidsrommet. Dødehavsrullene inneholdt derimot manuskripter som kan dateres tilbake til det 1. århundre eller tidligere:

In the 19th Century scholars began to question the extent to which the modern world could rely upon the textual tradition of the Hebrew Bible since existing manuscripts could not be traced any further back than the 9th and 10th Centuries. The discovery of the Dead Sea Scrolls suddenly pushed the

¹⁹⁵ Loveless og Loveless 2012: 86; sitert i Justnes 2017a: 78. Det er nettopp disse treffende bibelversene som er noe av grunnen til at forskere begynte å stille spørsmål om post-2002-fragmentenes autenticitet (Burleigh 2015).

¹⁹⁶ Southwestern Baptist Theological Seminary 2001. Se også Garzia 2011.

existing manuscript tradition more than a thousand years further back into ancient history.¹⁹⁷

Utstillingskatalogene gir et unyansert inntrykk av at jo eldre noe er, desto mer troverdig er det. Dette inntrykket gis publikum før forfatterne av utstillingskatalogene går videre til å lage kontinuitet mellom engelske protestantiske bibeloversettelser.

Utstillingskatalogene gir inntrykk av at det eksisterer en kontinuerlig linje fra Dødehavsrullene til de protestantiske engelske bibeloversettelser. Det er ikke nødvendigvis tilfelle. Det er tekster i Dødehavsrullene som i mindre grad fraviker fra tekstene vi har i den hebraiske bibelen i dag. Man kan likevel argumentere for at mange av post-2002-fragmentene i en viss grad stemmer overens med den hebraiske bibelen etter som de er moderne forfalskninger. Et eksempel er Jes 26,19–21 (#61).

Utstillingskatalogen nevnte imidlertid ingenting om Dødehavsrullene som avvek fra Den hebraiske bibelens «manuskript-tradisjon». Ved begynnelsen av det 1. århundre fantes det ikke noen slik lukket og autoritativ samling av hellige skrifter. Tekstfunnene ved Qumran har gjort det enda klarere at Den hebraiske bibels tekst var under utvikling på dette tidspunktet.¹⁹⁸ Et eksempel er esters bok som bevegelsen antageligvis så som kjettersk og dermed unnlot å kopiere.¹⁹⁹ Det er derfor også problematisk og anakronistisk når utstillingskatalogen skriver: «This discovery took the manuscript tradition of the Hebrew Bible over a thousand years further back into ancient history, and ended doubts about the accuracy of its textual transmission.»²⁰⁰

I utstillingskatalogen til «From the Dead Sea Scrolls to the Bible in America», er Biondi åpen om at det blant Dødehavsrullene ikke ble funnet manuskripter fra alle bøkene i Den hebraiske bibelen. Manuskripter fra boken Ester ble ikke funnet. Biondi gir følgende forklaring på dette:

¹⁹⁷ Biondi 2003: 5; Biondi 2004: 2.

¹⁹⁸ Weissenberg 2011: 149 og 155.

¹⁹⁹ Weissenberg 2011: 153–54.

²⁰⁰ Biondi 2003: 21.

It is commonly reported that at least a fragment of “every book of the Old Testament was found in the Dead Sea Scrolls except Esther.” This is true if speaking from a Jewish perspective as, indeed, every book of the Tanakh was found but Esther. But the Tanakh considers Ezra and Nehemiah as a single book and nothing was found from the Nehemiah portion. From the Catholic perspective a different view arises as only Tobit, Sirach (=Protestant/ Anglican “Ecclesiasticus”), and Letter of Jeremiah, were found at Qumran from the Catholic “Deuterocanonical” books, roughly equivalent to the Protestant and Anglican “apocrypha” [...] (The disputed Psalm 151 was also found at Qumran.)²⁰¹

Utstillingskatalogen gir inntrykk av at det er mer likhet mellom Dødehavsrullene og den protestantiske bibel, enn hva man kanskje har dekning for å hevde.

Internt formidler Patterson: Dødehavsrullene er viktige fordi (a) skriftrullene bekrefter Gamle testamentet troverdighet.

Ifølge Southwestern Baptist Theological Seminary underbygger Dødehavsrullene «Bibelen». Som eksempel brukes fragmentet med innhold fra Sal 22,3 (DSS F.165; #33):

Take Psalm 22:16, for instance, a passage that Christians understand as referring to Jesus’ crucifixion. The Septuagint, a Greek version of the Old Testament translated before the time of Christ and often used by the early church, supports the translation of Psalm 22:16 in the King James Version and many other English Bibles, “They pierced my hands and my feet.” [...] But, for centuries, the Hebrew text of Psalm 22:16 did not support this translation. According to the Masoretic text, the Hebrew Bible preserved by Jewish Scribes throughout the Middle Ages, the verse reads, “Like a lion are my hands and my feet.” Since the Masoretic text was for many years the oldest and most reliable version of the Hebrew Old Testament, this created a problem for Christians who see a reference to Christ in this verse. But this problem was resolved when scholars discovered that the much older Dead Sea Scrolls confirmed the reading found in English translations.²⁰²

Artikkelen konkluderer som følger: «The Dead Sea Scrolls, therefore, show the reliability of the Bible.»

²⁰¹ Biondi 2004: 19; Biondi 2009: 18.

²⁰² Hawkins 2012: 32.

Også i utstillingen «Ink & Blood» ble det vist til likhetene mellom Dødehavsrullene og Bibelen. For eksempel nevnes ikke ulike teologiske synspunktene som kommer frem i de ulike bibeloversettelsene som Ink & Blood påstår har banet vei for King James-oversettelsen.

«KING JAMES ONLY»

Flere av utstillingene trekker ikke bare paralleller mellom Dødehavsrullene og engelske bibeloversettelser, de fokuserer spesielt på King James-oversettelsen. Dette delkapittelet er ikke et forsøk på å plassere de amerikanske antikvitethandlerne og institusjonene innenfor eller utenfor en «King James Only»-bevegelse. Derimot skal jeg undersøke om og hvordan de har formidlet at King James-oversettelsen er overlegen andre bibeloversettelser.

Katalogen som fulgte utstillingen «From the Dead Sea Scrolls to the Forbidden Book» har en kronologisk fremstilling som begynner med «de tidligste eksemplene» på menneskelig skrift, og avslutter med King James-oversettelsen. I slutten av utstillingskatalogen gis en begrunnelse for hvorfor utstillingen avsluttes med King James-oversettelsen: «We have chosen to end the translation history of this exhibition with the King James Version for historical and practical reasons, not theological ones.»²⁰³ Det gis imidlertid ingen utdypning av hva som er historiske og praktiske årsaker til dette. Mens praktiske årsaker kan tenkes å være at utstillerne ikke har fått tak i «utstillingsverdige» eksemplarer av nyere engelske Bibler, kan historiske årsaker være mangel på kilder, selv om dette ikke på noen måte er tilfelle her.

At King James-oversettelsen avslutter den historiske fortellingen skyldes ikke utstillernes personlige tro, blir et utsagn som motsier tidligere utsagn i utstillingskatalogen. På side 47 skrives det for eksempel følgende: «[...] [King James Version] continues to show the hand – and the faith – of William Tyndale, whose solitary work is dominant throughout the King

²⁰³ Biondi 2003: 53.

James Version and has never been excelled by subsequent translators, whether working alone or in committee.»²⁰⁴

Utstillerne opphøyer King James-oversettelsen. Selv om tidligere bibeloversettelser fremstilles som solide, da med tanke på oversettelsesferdigheter, fremstilles King James-oversettelsen som slutten på historien. Utstillerne erkjenner at det er kommet nye bibeloversettelser siden, men det er ingen som kan måle seg med denne.

Mange av metodene som ble brukt i «From the Dead Sea Scrolls to the Forbidden Book», ble videreført da Biondi og Noah stiftet nye utstillinger. Fremstillingen i Biondis utstillingskatalog, «From the Dead Sea Scrolls to the Bible in America», er på dette området identisk, sett bort fra at argumentasjonen for at utstillingen slutter med King James-oversettelsen er tatt vekk.

Noahs utstilling «Ink & Blood» har spilt videre på innholdet i «From the Dead Sea Scrolls to the Forbidden Book»:

The King James Bible is the most well-known and widely read book in the English language. Its influence in the lives of individuals as well as English-speaking nations is enormous. But it required many years for it to supplant the popularity of the Geneva Bible and reach its greatness. Once there, without any competition in print, the King James Bible maintained its exclusive popularity for nearly three hundred years. During this time, it was simply known as the "Holy Bible." Today, this "Holy Bible" is the most printed book in history, and no English version matches its beauty and rhythm in prose.²⁰⁵

King James-oversettelsen brukes i tillegg til Dødehavsrull-fragmenter som reklame for utstillingen. På utstillingens hjemmeside blir besøkende møtt med blant annet en video. I denne snakker Noah:

Told with over one hundreds sacred tresures, including dead sea scrolls fragments. Guteberg bible pages, the first King James's bible and the first bible printed on American soil. Don't miss this once in a lifetime opportunity

²⁰⁴ Biondi 2003: 47.

²⁰⁵ Ink & Blood 2005: 63.

to experience the arcology, the art and the story of the most printed boks in history. The bible.²⁰⁶

Utstillingskatalogene som fulgte utstillingene til Azusa Pacific University og Southwestern Baptist Theological Seminary har fremstiller ikke King James-oversettelsen som overlegen andre engelske bibeloversettelser. Men i en video som ble vist alle besøkende før de slapp inn i utstillingen til Azusa Pacific University, ble King James-oversettelsen presentert som den Bibelen som ble demokratisert slik at alle kunne eie den:

This is the first printing of the King James bible. This is the start of the most widely read, widely published and widely circulated book in the english lanuages. The printed word is a wathershed moment in the history of the bible. It changes the opportunity for millions of people to have the printed word. And to own it.²⁰⁷

Joel Lampe, eieren av The Bible Museum i Goodyear (Arizona), har også en synlig tiltrekking mot King James Version. I en video hvor Lampe blir intervjuet snakkes det om at den bibelen vi bruker i dag, er King James-oversettelsen.

I boken *Bible Nation: United States of Hobby Lobby* trekker forfatterne, Candida R. Moss og Joel S. Baden, frem en historie om David Green, Green-familiens patriark. Ifølge Moss og Baden skal Green ha stoppet en av familiens akademiske ansatte fra å vise frem et manuskript uten bibelversene Joh 7:53–8:11. Årsaken skal ha vært at dette «beviste» at bibelversene ble lagt til på en senere anledning. Green skal deretter ha utbrutt: «You will not use this collection to undermine the King James Bible!»²⁰⁸ Denne historien forteller oss noe om rollen Green-familien har i utvelgelsen av artefakter Museum of the Bible, men viktigere i denne sammenhengen; den forteller oss noe om bibelsynet til David Green.

Selv om ikke nødvendigvis antikvitethandlerne og institusjonene som har kjøpt post-2002-fragmenter befinner seg innenfor King James Only-bevegelsen, har flere av dem fremmet King James-oversettelsen som den ypperste bibeloversettelsen, overlegen andre

²⁰⁶ Ink & Blood 2007. Hentet fra videoen på siden.

²⁰⁷ Azusa Pacific University 2010b.

²⁰⁸ Moss & Baden 2017: 88.

oversettelser. For å legitimere King James-oversettelsens plass brukes ofte det kortet at det var mange forskere som deltok i arbeidet.

OPPSUMMERING

I dette kapitlet har vi sett at post-2002-fragmentene kan sammenlignes med relikvier. Det betyr at fragmentene har hatt en religiøs funksjon med å koble mennesker til det guddommelige. Dette har igjen forsterket utstillingsarrangørens mulighet til å formidle sitt budskap. Dette budskapet passer godt inn i det kristne høyre.

Dette kapitlet har vist at selv om det står ulike arrangører bak utstillingene, er innholdet i utstillingene definitivt sammenlignbart.

POLITISK BRUK AV POST- 2002-FRAGMENTENE

Mens forrige kapittel handlet om religiøs bruk av post-2002-fragmentene, skal jeg i dette kapitlet undersøke den politiske bruken. Vi skal se på antikvitetshandlerne og institusjonenes politiske bruk av post-2002-fragmentene. Det vil si «bruken» for å styrke argumenter i politiske spørsmål som har vært, og er aktuelle i USA.

Det er spesielt fire politiske argumenter som har blitt fremmet i samtlige utstillinger. Utstillingsarrangørene har fremstilt kristne som en marginalisert gruppe, de har argumentert for at USAs landsfedre var kristne, og de har ekskludert andre livssyn enn jødedommen, katolisisme og protestantismen.

Hvorvidt USAs landsfedre bygget nasjonen på et kristent fundament eller ikke, er blitt et kontroversielt spørsmål for offentligheten.²⁰⁹ Og det krever antageligvis et mer nyansert

²⁰⁹ Flax 2012. USAs landsfedre er en oversettelse av «Founding Fathers of the United States», og refererer til menneskene som undertegnet Den amerikanske uavhengighetserklæringen i 1776 (Sneff 2016). Spørsmålet er aktuelt: I 2007 utga Public Pollecy Rolling en rapport som viste at 57 % av USAs republikanere foretrekker å gjøre USA offisielt til en kristen nasjon (Stone 2007).

svar enn «ja» eller «nei». ²¹⁰ Men målet med dette kapittelet er ikke å fastslå hvem som har mest rett. Derimot undersøker jeg hvordan utstillingene til Azusa Pacific University, Ink & Blood, Lanier Theological Library, Museum of the Bible, Southwestern Baptist Theological Library, samt Lee Biondi og Bruce Ferrini plasserer seg politisk i kontekst av USA. I tillegg til spørsmålet om USAs landsfedre var kristne, skal vi i dette kapittelet se på hvordan de presenterer religion i USAs offentlighet.

AITKENS BIBEL FRA 1782

Når det kommer til forholdet mellom stat og kirke i USA, er det to poler som står mot hverandre: På den ene siden har vi de som ønsker å holde stat og kirke adskilt. På den andre har vi de som vil gjøre landet til en kristen nasjon.

Man kan argumentere for at utstillingene av post-2002-fragmentene har spor av denne debatten. De som ønsker å gjøre USA til en kristen nasjon, argumenterer ofte med at personene som skrev den amerikanske uavhengighetserklæringen var kristne og ga landet et kristent fundament. I utstillingskatalogene til Lee Biondi og William H. Noah blir dette forsøkt bevist. Og her har Aitkens Bibel fra 1782 en rolle.

Robert Aitken (1734–1802) var en boktrykker fra Philadelphia (Pennsylvania). Han har i ettertid blitt kjent for å være en av de første til å trykke en engelsk Bibel på amerikansk jord. Og for dette fikk han støtte gjennom en resolusjon fra Congress of the Confederation. I utstillingskatalogen til «From the Dead Sea Scrolls to the Forbidden Book» blir dette fremhevet. Under overskriften «1782. The First Bible Printed in America in English» siteres det fra resolusjonen:²¹¹

Sept 10th, 1782: 'Whereupon, RESOLVED, that the United States in Congress Assembled highly approve the pious and laudable undertaking of

²¹⁰ I *The Religious Beliefs of America's Founders: Reason, Revelation, and Revolution* argumenterer Gregg L. Frazer (2014) for at USAs landsfedre ga landet både et kristent og ikke-kristent fundament.

²¹¹ Utstillingskatalogen antyder også at Aitken var den første som trykket en engelskspråklig Bibel i Amerika. Dette er tvilsomt. Allerede i 1810 stilte Isaiah Thomas, forfatter av *The history of Printing in America* (1874: 267), spørsmål om dette var tilfellet.

Mr. Aitken, as subservient to the interest of religion, as well as an instance of the progress of arts in this country [...], they recommend this edition of the Bible to the inhabitants of the United States.²¹²

Sitatet er korrekt. Det er på neste side i utstillingskatalogen det blir problematisk. Her blir det påstått at resolusjonen «beviser» at USAs landsfedre var kristne: «This Resolution of Congress, and their direct involvement in the domestic spread of Scripture, should allay any doubts as to where our Founding Father stood in relation to their God.»²¹³ Om ikke publikum skulle finne resolusjonen overbevisende, følger utstillingskatalogen opp med enda et argument.

Etter å ha omtalt Thomas Jefferson (1743–1826) som den primære forfatteren av Den amerikanske uavhengighetserklæringen, presenteres et brev Jefferson sendte til en venn i Nederland i 1795. Ifølge utstillingskatalogen «avslører» Jefferson seg som kristen i brevet:

I congratulate you on the successes of our two allies. Those of the Hollanders are new, and therefore pleasing. It proves there is a God in Heaven, and that He will not slumber without end on the iniquities of tyrants, or would-be tyrants, as their Stadtholder [referring to Willem the Fifth]. This ball of liberty, I believe most piously, is now so well in motion that it will roll round the globe, at least the enlightened part of it, for light & liberty go together. It is our glory that we first put it into motion, & our happiness that being foremost we had no bad examples to follow [...]²¹⁴

At Jefferson i 1801 ble USAs tredje president, styrker ifølge utstillingskatalogen argumentet for at USAs landsfedre var kristne og at de ga landet et kristent fundament.

Begge argumentene i utstillingskatalogen er feilaktige. At USAs landsfedrene fremsto som kristne skyldes tiden de levde i, og er ikke et argument for at de var personlig kristne. Resolusjonen som ble sendt til Aitken var dessuten en støtte til trykkingen hans, slik at man slapp å importere bibler fra England. Også påstanden om Thomas Jefferson er

²¹² Biondi 2003: 50.

²¹³ Biondi 2003: 51.

²¹⁴ Biondi 2003: 51.

tvilsom. Jefferson var med på å utforme ideen bak religionspolitikken som har preget USA siden 1800-tallet; altså at det er statens oppgave å garantere religionsfrihet for alle dens innbyggere. Thomas S. Kidd, professor i historie, argumenterer i *God of Liberty: A Religious History of the American Revolution* for at Jefferson ikke var personlig kristen. Kidd viser til at Jefferson deltok på presidents-gudstjenestene av tvang.²¹⁵

På dette området er utstillingskatalogene til «From the Dead Sea Scrolls to the Forbidden Book» og «From the Dead Sea Scrolls to the Bible in America» tilnærmet identiske. I tillegg til å bruke de samme argumentene som i de nevnte utstillingene, påstår utstillingskatalogen *Ink & Blood: Dead Sea Scrolls to the English Bible* at USAs Congress of the Confederation ble døpt «Bibel-kongressen» av flere samtidige aviser.²¹⁶ Ved å bruke en slik metafor gir utstillingskatalogen inntrykk av at Congress of the Confederation skiller seg fra andre kongresser. Først og fremst med at den var mer Bibel-vennlig.

Mer nyansert er katalogen til utstillingen ved Azusa Pacific University, «Treasures of the Bible: The Dead Sea Scrolls and Beyond». I utstillingskatalogen åpnes kapittelet om Aitkens Bibel med et spørsmål om hvordan den første Bibelen trykt i USA kom til. Videre siteres det fra resolusjonen fra USAs Congress of the Confederation til Aitken. Istedenfor å la resolusjonen fungere som bevis for at USAs landsfedre var kristne, viser utstillingskatalogen til at resolusjonen kan ha skuffet Aitken: For istedenfor å gi Aitken økonomisk støtte ga kongressen bare sin offisielle støtte og bemerkelse for Aitkens Bibel:

Congress' response had to disappoint Aitken. Rather than grant him congressional authority or any public financing for the publication of his Bible, Congress simply expressed appreciation for the care and accuracy evident in it by recommending it to the people of the United States. Congress authorized no more than permission for Aitken to use their recommendation as he saw fit.

På side 37 i utstillingskatalogen spørres det videre om det kun var kommersielle motiv som gjorde at Bibelen ble trykket på amerikansk jord i årene etter Uavhengighetserklæringen. Spørsmålet besvares umiddelbart med et nei. Utstillingen

²¹⁵ Kidd 2010: 17.

²¹⁶ Ink & Blood 2005: 65.

legger altså vekt på at det var krefter som hadde et genuint ønske om å demokratisere Bibelen, og dette klarte de. Historien som fortelles bærer preg av å være en seiershistorie, som slutter med at Bibelens sendes ut til folket i USA.

JØDISK, KATOLSK OG PROTESTANTISK

Utstillingskatalogene «From the Dead Sea Scrolls to the Forbidden Book» (2003–2004), «From the Dead Sea Scrolls to the Bible in America» og «Ink & Blood» presenterer ulike fortellinger, men på et vesentlig punkt er katalogene tilnærmet like. Alle tre begynner i hovedsak med Dødehavsrullene og slutter med King James Bible. Og mellom disse tekstene presenteres katolske Bibler.²¹⁷ Fordi Dødehavsrullene representerer jødiske tekster, mens King James Bible representerer protestantiske, har utstillingskatalogene og utstillingene de representerer en kronologi som beveger seg fra jødedom til katolisisme, til protestantisme.

Den samme kronologien presenteres i utstillingskatalogene til Azusa Pacific University sin «Treasures of The Bible: The Dead Sea Scrolls and Beyond» (2010) og Southwestern Baptist Theological Seminary sin «Dead Sea Scrolls & the Bible: Ancient Artefacts, Timeless Treasures» (2012–2013), men mindre eksplisitt.²¹⁸ Her forteller ikke katalogene om en kronologi fra jødedom til katolisisme, til protestantisme, ved hjelp av ord. Derimot er det utstillingsgjenstandene som «forteller» historien. Og i likhet med utstillingskatalogene i forrige avsnitt, begynner de med det jødiske, for så å gå over til det katolske og avslutte med det protestantiske.

Professorene Candida R. Moss og Joel S. Baden har avdekket at denne kronologien også er styrende for flere av utstillinger arrangert av Green-familien, som står bak Museum of the Bible. Moss og Baden hevder dessuten at det er et motiv for å presentere fragmentene på en slik måte. De siterer fra en uttalelse Steve Green ga til Sandra Hindman høsten 2013:

²¹⁷ Biondi 2003: 3; Biondi 2004: 1; Ink & Blood 2005: 3.

²¹⁸ Yarchin 2010: 3; Loveless og Loveless 2012: 3–7.

«We are storytellers first, and these items tell a story [...] We pass on more than we buy because it doesn't fit what we are trying to tell.»²¹⁹

Bevisst eller ikke; overgangen fra jødedom til katolisisme, til protestantisme er eksempel på at utstillinger ikke er objektive, men gjenstand for subjektive valg – valg som starter allerede når gjenstandene som skal stilles ut plukkes. Det kan derfor tenkes at andre trostradisjoner og deres hellige tekster ville vært ødeleggende for fortellingen utstillerne forsøkte å få frem. Presentasjonen av jødedom, katolisisme og protestantisme kan dessuten reflektere en idé fra 1950-tallets USA. Idéen gikk ut på at USA etter andre verdenskrig ble et «trippelt smeltepunkt», hvor jøder, katolikker, og protestanter bevarer sine identiteter, og fikk lik status og aksept. Teorien assosieres ofte med religionssosiologen William Herberg (1901–1977), som i 1955 utga *Protestant-Chatolic-Jew: An Essay in American Religious Sociology*.²²⁰

Herbergs setning om USA som et «trippelt smeltepunkt» ble lånt fra sosiolog Ruby J. Kennedy, som i en artikkel studerte ekteskap mellom mennesker av ulik religion og etnisitet i New Haven (Connecticut). I artikkelen konkluderte Kennedy med at religiøse barrierer fortsatt holder et grep i samfunnet.²²¹ Selv om Herbergs bok har blitt beskrevet som en av de viktigste bidragene til forståelsen av amerikansk religion,²²² var han ikke alene om denne tredelingen. I 1950 skrev August B. Hollingshead artikkelen «Cultural Factors in the Selection of Marriage Mates».²²³ Fire år senere utga George R. Stewart boken *American Ways of Life*.²²⁴ Både Hollingshead og Stewart argumenterte for at selv om amerikansk kultur forventet at mennesker tilegnet seg et nytt språk, forventet det ikke at mennesker ga opp deres tro.

²¹⁹ Hindman 2013: 32.

²²⁰ Herberg 1955: 40.

²²¹ Kennedy 1944: 331–39.

²²² Wolfe 2003: 64.

²²³ Hollingshead 1950: 619–27.

²²⁴ Stewart 1954.

Boken til Herberg ble skrevet samme år som ordene *under God* ble lagt til Amerikas Pledge of Allegiance, «løfte om troskap». Og han bygger på denne tidsånden når han konkluderer: «To be an American today means to be either a Protestant, a Chatholic, or a Jew.»²²⁵ Teorien til Herberg har også blitt kritisert. Healan K. Gaston argumenterer for at teorien til Herberg må leses som en kritikk av det amerikanske samfunnet, fremfor en sosiologisk analyse.²²⁶

Å plassere jøder, katolikker og protestanter sammen, kan sees som en understrekelse av Bibelens viktighet. De tre trosretningene mener å ha deler av den samme religiøse grunnteksten.

Slik som arrangørene har fremlagt fragmentene på i sine museer, gir det meg inntrykk at en form for underliggende tone ligger i bakhold. Nå har fragmentene utviklet seg over til å få en større verdi for den «nyvinnende» protestantismen. På den måten oppstår det en mulighet for museene: Det skapes en impuls av at det er protestantene som har anvendt fragmentene på en riktig måte, ikke hos jødene eller katolikkene. På samme måte som bedrifter tiltrekker seg kunder gjennom tilbud, lokker utstillinger det kristelige publikum med religiøse fragmenter som kan styrke deres tro.

KRISTNE SOM EN MARGINALISERT GRUPPE

I avhandlingens andre kapittel viste jeg at det foregår en kulturkamp mellom det kristne høyre og liberale bevegelser. Det kristne høyres verdier, som for eksempel forbud mot abort og homofilt ekteskap, har de siste 30 årene mistet oppslutning i USA. Det har ført til en kollektiv følelse av å være marginalisert. Flere av utstillingene av post-2002-fragmentene setter denne følelsen av å være marginalisert i direkte forbindelsene med historiens forfølgelse av kristne, og de som har forsøkt å ivareta bibelske tekster.

Det er flere likhetstrekk mellom «From the Dead Sea Scrolls to the Forbidden Book», «From the Dead Sea Scrolls to the Bible in America» og «Ink & Blood». Et av dem er at

²²⁵ Herberg 1955: 40.

²²⁶ Gaston 2013: 1134–35.

utstillingskatalogene presenterer utstillingene som en historie om menneskelige ofre for å bevare tekster fra Bibelen:

This exhibition is the story of how we got the Bible - especially how we got the Bible in English, a book which was for a very long time a forbidden book, literally outlawed by authorities of both State and Church. This is a story of inspiration, dedication, and sacrifice - sometimes the ultimate sacrifice of being martyred for one's faith in God and one's belief in Holy Scripture.²²⁷

Sitatet ovenfor er hentet fra katalogen til «From the Dead Sea Scrolls to the Forbidden Book», men er også representativt for tonen i innledningene til de andre utstillingskatalogene.²²⁸ Utstillingen til William H. Noah, «Ink & Blood», fikk dessuten navnet sitt etter denne «lidelseshistorien»:

The ink refers to the [...] scriptures, printers who over the centurys have copied and preserved [...] The blood refers to the many who actually gave their life so you and i can read the bible in our own language.²²⁹

²²⁷ Biondi 2003: 3

²²⁸ Utstillingskatalogen til «From the Dead Sea Scrolls to the Bible in America» begynner slik: «This exhibition has been put together to tell a dramatic and inspirational story - the story of how we got the Bible - especially how we got the Bible in English and the influence of the Bible on the foundation of the American nation. [...] This is a story of faith, dedication, and sacrifice - sometimes the ultimate sacrifice of being martyred for one's belief in God and Holy Scripture.» (Biondi 2004: 1).

Katalogen *Ink & Blood: Dead Sea Scrolls to the English Bible* begynner slik: «The ancient writings contained in the Bible are the most printed and yet destroyed, accepted and yet controversial, writings in history. In the English-speaking culture particularly, the mention of the Bible's ancient contents can immediately produce strong reactions. In centuries past, these conversations were much more dangerous. In the early Christian era, Christian and Hebrew Scriptures were confiscated and destroyed by the secular Roman government, and owners were punished. During the Middle Ages those brave enough to disagree with the powerful Medieval Church were often imprisoned, tortured, and even burned alive. In fact, for 150 years the possession of an English Bible was forbidden by, of all institutions, the Church.» (Ink & Blood 2005: 5)

²²⁹ Ink & Blood 2007. Sitatet er hentet fra videoen på nettsiden.

Sentralt i utstillingskatalogene er skjebnen til William Tyndale (cirka 1494–1536), John Rogers (cirka 1505–55), Thomas Cranmer (1489–1556). Felles for disse var at de led en martyrdød fordi de forsøkte å oversette Bibelen. I katalogene til «From the Dead Sea Scrolls to Dead Sea Scrolls» og «From the Dead Sea Scrolls to the Bible in America», står følgende: «Many of the early translators of the Bible into English were murdered as heretics by Church and State authorities.»²³⁰

OPPSUMMERING

Bruken av post-2002-fragmentene viser at utstillingsarrangørene har engasjert seg i aktuelle politiske spørsmål. I den grad de har involvert seg i disse spørsmålene, har de fremmet representasjoner som knytter dem til det kristne høyre i USA. Dette inkluderer at USAs landsfedre var kristne, og ga landet et kristent fundament.

Arrangørene av utstillingene har også bygd på en vanlig oppfatning i USA, om at landet er bygd opp av jøder, katolikker og protestanter. I tillegg er kristne blitt fremstilt som en marginalisert gruppe.

Jeg har nå kartlagt innholdet i utstillingene og satt det i sammenheng med verdiene i det kristne høyre. I neste kapittel skal vi se hvordan antikvitetshandlerne og institusjonene har jobbet for å skaffe seg innflytelse i USA.

²³⁰ Biondi 2003: 3; Biondi 2004: 1.

KAMPKLAR OG FREMgangsRIK

Arbeidet med boken *American Evangelicalism: Embattled and Thriving*, har sosiologiprofessor Christian Smith og hans medforfattere gjort kvantitative undersøkelser blant USAs evangelikale:

The evangelical movement, we have claimed, flourishes on difference, engagement, tension, conflict, and threat. Its strength, therefore, should be understood as the result of the combination of its socially-constructed cultural distinction vis-à-vis and vigorous sociocultural engagement with pluralistic modernity.²³¹

Forfatterne argumenterer for at evangelikale, i den grad de kan plasseres under samme begrep, ønsker større innflytelse i landets offentlighet. Smith og hans medforfattere har ikke definert «evangelikal». De har foretatt spørreundersøkelsen blant mennesker som selv definerer seg som evangelikale. Samtlige av de amerikanske kjøperne av post-2002-fragmentene definerer seg som evangelikale. I dette kapittelet skal jeg undersøke hvordan

²³¹ Smith m/Emerson, Gallagher, Kennedy & Sikkink 1998: 153.

de amerikanske kjøperne har engasjert sine medtroende til politisk debatt, i tillegg til åpenhet om sin religiøse praksis.

Avhandlingens femte og siste kapittel er todelt. Først skal vi se på hvordan de amerikanske kjøperne av post-2002-fragmenter kjemper om innflytelse i USAs offentlighet. Deretter går jeg mer spesifikt til verks, og vi skal se hvordan de påvirker landets politikk.

SAMLERE OG PREDIKANTER, ELLER MEDIEAKTØRER?

Som vist i innledningen, fremstår det som at Green-familien har religiøse motivasjoner for å etablere sitt bibelmuseum i Washington DC. Green-familien er imidlertid ikke de eneste som knytter utstillingene til sin egen tro. Dette er kanskje det største skille mellom utstillingene av post-2002-fragmentene og de opprinnelige Dødehavsrullene. Post-2002-fragmentene er blitt stilt ut av private aktører, som til forskjell fra private aktører har kunne knytte dette til sin egne tro.

I utstillingskatalogen til «From the Dead Sea Scrolls to the Forbidden Book» nevnes det ingenting om arrangørens personlige tro. Det er først senere at det ble viktig. Etter å ha skilt lag stiftet som nevnt Lee Biondi og William H. Noah ulike utstillinger. Biondis «From the Dead Sea Scrolls to the Bible in America» har i utstilling en omtale av Biondis personlige tro: “Biondi was raised Presbyterian by his Roman Catholic father and Southern Baptist mother, and is now non-denominational.”²³² At Biondi er «ikke-denominasjonal» betyr ikke at han uten kristen tro. I denne konteksten vil det si at han ikke er medlem av et bestemt trossamfunn, en denominasjon.

«From the Dead Sea Scrolls to the Forbidden Book» vakte ofte lokalavisenes oppmerksomhet i byene den besøkte. I en artikkel i *Pittsburgh Post-Gazette* fra 2004, omtales tro som en personlig motivasjon for Biondi og de andre arrangørene bak utstillingen: «The organizers of ‘From the Dead Sea Scrolls to the Bible in America’ are open about their faith and desire to show that the biblical text has not changed over the

²³² Biondi 2004: 110.

centuries.»²³³ Det er ikke bare Biondi som begynte å relatere utstillingen til sin tro. Dette gjorde også William H. Noah i hans «Ink & Blood».

Under utstillingen «Ink & Blood: Sacred Treasures of the Bible» i Florida International Museum i St. Petersburg, stilte Noah opp til intervju med lokalavisen *Herald-Tribune*. Artikkelen vier mye plass til Noahs personlige bakgrunn:

Religious at his core, Noah concedes he lacks scholarly training in biblical history. He is, instead, a medical doctor, a pulmonary and sleep disorder specialist who founded the Middle Tennessee Center for Lung Disease. [...] So, intent on bringing the Bible's history to life, he turned to the experts.²³⁴

I likhet med Biondi, fortsetter Noah å knytte utstillingen til sin religiøse tro, og hans utvalg av utstillingsgjenstander er tydelig preget av dette.

Et annet eksempel er Azusa Pacific University som kjøpte post-2002-fragmenter i 2009, og publiserte en kunngjøring på sin nettside. I kunngjøringen legges det vekt på mulighetene kjøpet ga universitetet, som institusjon viet til Gud:

Having these documents also reinforces APU's history and commitment to a high view of Scriptures. This is a milestone for APU, and we are deeply grateful to Legacy Ministries International for allowing us to continue Legacy's devotion to protect these ancient documents that mark the very beginnings of the written Bible.²³⁵

Med andre ord fungerte post-2002-fragmentene som en legitimering til universitetets funksjon, som en religiøs institusjon.

Også utstillingen ved Southwestern Baptist Theological Seminary ble institusjonens baptistiske grunnlag fremhevet under utstillingen. Under åpningen av utstillingen sa Paige Patterson følgende om Dødehavsrullene:

²³³ Rodgers 2004.

²³⁴ Herald-Tribune 2006.

²³⁵ Azusa Pacific University 2009.

Why are they important? Why would they bring together the Christian and Jewish communities? They bring us all together because they represent the Word of the Lord, preserved now miraculously for more than 2,000 years so that we can know that what was written initially is essentially, exactly what we have today in your Bible—the Word of God for God’s people wherever they may be.²³⁶

Selv om skolen hadde fokus på en vitenskapelig tilnærming til Bibelen, ble deres egne kristne tro mer vektlagt.

Joel Lampe er eier av The Bibel Museum i Phoenix (Arizona). Selv om museet ikke er større enn at det ligger i lobbyen til et hotel, har det en egen konto på Twitter. Fra denne kontoen tvitres det i gjennomsnitt hver dag, og da stort sett om ulike Bibler til salgs. Innimellom tvitres det imidlertid om aktuelle nyhetssaker. For eksempel ble denne «tweeten» publisert etter det ble kjent at astrofysikeren Stephen W. Hawking døde i 2018:

Sadly, the visionary physicist, Stephen Hawking... a towering intellect able to grasp complex concepts that not one human mind in a million could understand... has died without a saving knowledge of the Creator of the Universe he spent his life studying.²³⁷

Selv om twitterkontoen for det meste brukes for å selge antikvariske bibler, viser det en villighet til å bruke sosiale medier for å nå ut med religiøse og politiske meninger.

De amerikanske antikvitetshandlerne og institusjonene som har kjøpt og utstilt post-2002-fragmenter, er ikke bare samlere og predikanter. De er også medieaktører. Dette betyr at de har brukt fragmentene til å reklamere utad i media, slik at det lar seg gjøre å få det til å bli bra og tiltrekkes besøkende. Antikvitetshandlerne og institusjonene knyttet også utstillingene til sin egen tro.

²³⁶ Collier 2012b.

²³⁷ The Bible Museum 2018.

POLITISKE AKTØRER?

I fjerde kapittel viste jeg at arrangørene som har stilt ut post-2002-fragmentene, har berørt politiske spørsmål som er aktuelle i USA i dag. Utstillingene er ikke den eneste arenaen disse har opptrådt politisk. Green-familien er et tydelig eksempel:

Det er spesielt en av aktørene på markedet til post-2002-fragmentene som har engasjert seg i amerikansk skolepolitikk. Green-familien har sitt bosted i Oklahoma City (Oklahoma). I 2017 kontaktet Steve Green ledelsen i Mustang skoledistrikt. Green kom med et tilbud om å teste ut en ny undervisningsplan for bibelopplæring, utviklet med økonomisk hjelp av Green-familien. Selve undervisningsplanen var utarbeidet av John Patterngale, lederen av Green Scholar's Initiative.

I utgangspunktet var ledelsen for skoledistriktet positiv til å innføre Greens undervisningsplan. Det var samfunnet rundt som mobiliserte for å stoppe den. En kreasjonistisk²³⁸ bibelundervisning, utarbeidet og finansiert av Green-familien skapte protester.²³⁹ Stridighetene endte med at undervisningsplanen ble tilbudt til de elevene som ønsket det, som et alternativ til skolens «vanlige» undervisningsopplegg. Undervisningsopplegget har deretter blitt tilpasset og markedsført til amerikanske barn med hjemmeundervisning.²⁴⁰ Kamp mot statlig innblanding i trossamfunn er også en sak som kjennetegner det kristne høyre. I 2014 gikk personene bak Museum of the Bible, Green-familien, til rettsak mot staten for «brudd» på religionsfrihet. På en dedikert nettside forklarte Green-familien om hvorfor de saksøkte myndighetene i USA, representert ved statssekretær Sylvia Burwell:

The Hobby Lobby case has always been about one thing only: the Greens' right to live out their faith in their business without government unduly intruding on their ability to do so. ... the government violated the Religious Freedom Restoration Act by presenting the Greens with an unfair choice:

²³⁸ Kreasjonisme er troen på at verden er skapt slik som Bibelen beskriver (Williams 2008: 88).

²³⁹ Moss og Baden 2017: 105.

²⁴⁰ Museum of the Bible 2016.

violate their religious beliefs by paying for drugs and devices that could terminate life, or pay huge fines.²⁴¹

Burwell vs. Hobby Lobby Stores, Inc ble tatt opp i USA høyesterett, som voterte i Hobby Lobbys favør. Det ble fastslått at kvinnelige arbeidstakeres rett til bedriftssponset prevensjon må vike for arbeidsgivers religiøse overbevisning, dersom ansettelsen er i en familieeid bedrift.²⁴² Etter rettsaken uttalte Green-familien at: «The Court's decision is a victory, not just for our family business, but for all who seek to live out their faith. We are grateful to God and to those who have supported us on this difficult journey.»²⁴³ Selv om religionsfrihet er sentralt i USA, er det viktig innenfor det kristne høyre å stå opp mot krefter som blir sett på å ville ødelegge for dette.

Rettsaken *Burwell vs. Hobby Lobby Stores, Inc* var også et eksempel på abortmotstand. Da Green-familien saksøkte staten for brudd på religionsfriheten, skyldtes det at de ble pålagt å sponse «morning-after pill»:

This case clarified that a family-owned corporation does not have to pay for something for which the family has a religious objection. Hobby Lobby's health care plan provides the overwhelming majority of the drugs and devices mandated by the government. The Greens only objected to four that could terminate life.

Familien bak Museum of the Bible er altså mot abort. Det er også Mark W. Lanier som står bak Lanier Theological Library. I 2003 ledet han en bevegelse blant konservative for å forhindre Texas fra å vedta et maksbeløp for erstatning på økonomisk tap som følge av abort. Abortmotstandere fryktet det ville føre til en økning av antall abortklinikker. Lanier uttalte til *Houston Chronicle* at: «This bill undervalues human life.»²⁴⁴ Med dette mente han at forslaget om menneskelivet ble mindre verdsatt.

²⁴¹ The Hobby Lobby Case u.å.

²⁴² Høyesterettsdommerne ga bestemmelsene om religionsfriheten forrang for Affordable Care Act, populært kalt «Obamacare» (*Burwell vs. Hobby Lobby Stores, Inc* 2014: 49 [Opinion of the Court]).

²⁴³ The Hobby Lobby Case 2014.

²⁴⁴ Williams 2003.

For den amerikanske borger som ikke har kjennskap til de politiske arenaene eller det større debattene om fragmentenes innhold, presenteres Green-familien som en troverdig politisk aktør. Dette fordi; de har et mål. De fremlegger en del av en sannhet. Og de har «bevis» for det. Likevel, for de som har kjennskap for mennesker som har kjennskap på dette, er Green-familien noe annet: Deres mål er ikke politisk, det er religiøst. Deres posisjon er forbelagt deres økonomiske styrke, og selv om de har religiøse fragmenter, anvendes de på en upartisk måte som relikvier.

OPPSUMMERING

De amerikanske antikvitethandlerne og institusjonene har ikke bare kjøpt og stilt ut post-2002-fragmenter. De har også gjort seg synlige i offentligheten, og det på grunnlag av sine religiøse verdier. I dette kapitlet har vi sett at antikvitethandlerne og institusjonene har knyttet utstillingene til sin tro. Foruten det, har de brukt moderne metoder for å få frem sitt budskap. Museum of the Bible har gått rettens vei i et forsøk på å forme USA.

KONKLUSJON

I et tilbakeblikk i 2017 sa David Trobisch, Director of Collections ved Museum of the Bible, at ethvert anerkjent bibelmuseum bør ha Dødehavsruller.²⁴⁵ Museum of the Bible har ikke Dødehavsruller, men post-2002-fragmenter. Det er imidlertid ikke så stor funksjonsmessig forskjell mellom dem. Dødehavsrullene har hatt en politisk funksjon i Israel og Jordan, de har spilt en rolle i landenes nasjonsbyggingsprosjekter, og deres betydning gjorde at de til slutt havnet i israelernes selverklærte hovedstad, Jerusalem. Post-2002-fragmentene er blitt brukt til å fremme spesielle politiske og religiøse budskap, og 12 av fragmentene havnet til slutt i Washington DC, USAs politiske og kulturelle maktsentrum.

De amerikanske antikvitethandlerne og institusjonene som har kjøpt post-2002-fragmenter – institusjonene Azusa Pacific University, Lanier Theological Library, Southwestern Baptist Theological Seminary; og antikvitethandlerne Lee Biondi, Bruce Ferrini, Craig og Joel Lampe, og William H. Noah – har gjort seg synlig i offentligheten gjennom utstillinger der fragmentene har hatt hovedrollen. Utstillingene har innrullert fragmentene i en historie om engelske bibler. Gjennom utstillingene gikk dessuten

²⁴⁵ Burke 2017.

KONKLUSJON

arrangørene inn i dagsaktuelle politiske problemstillinger i USA. Noen har også brukt moderne metoder i utstillingene.

I avhandlingen har jeg knyttet disse til det kristne høyre i USA, har jeg satt budskapene de har formidlet i utstillingene i en større kontekst. Det kristne høyre er en subkultur som i stor grad består av motstandere mot homofili og abort, og som ønsker en ensrettet religionsundervisning i offentlige skoler. De forsøker også å bevise at USAs landsfedre var kristne.

Noen av disse verdiene finner vi igjen i utstillingene av post-2002-fragmentene. Med hjelp av Stuart Halls konstruktivistiske representasjonsanalyse undersøkte jeg så hvordan fragmentene ble presentert for publikum. Hovedfunnet i avhandlingen er at fragmentenes funksjon har vært brukt til å bygge opp under dette verdigrunnlaget.

Gjennom å studere post-2002-fragmentenes resepsjonshistorie har jeg tatt høyde for at mennesker fortolker gjenstandene, ikke bare at de ser på om de er forfalsket eller ikke. Derfor har det vært naturlig å sammenligne fragmentene med relikvier. Som relikvier har fragmentene inngått i et forhold mellom tro og fysiske gjenstander. De fungerte som et slags forsterkende bindeledd mellom publikum og guddommen. Det var kanskje også derfor antikvitetshandlerne og institusjonene var villig til å betale dyrt for å få tak i dem.

UTSTILLINGSKATALOGER

Biondi, L. (2003). *From the Dead Sea Scrolls to the Forbidden Book*. Dallas: Uten forlag.

Biondi, L. (2004). *The Dead Sea Scrolls to the Bible in America*. Uten Sted: Biblical Arts of Arizona.

Biondi, L. (2009). *From the Dead Sea Scrolls to the Bible in America*. Camarillo, CA: Spire Resources.

Ink & Blood. (2005). *Ink & Blood: Dead Sea Scrolls to the English Bible*. Murfreesboro, TN: ACO.

Loveless, G. & Loveless, S. (2012). *Dead Sea Scrolls & the Bible: Ancient Artefacts, Timeless Treasures*. Fort Worth, TX: Southwestern Baptist Theological Seminary.

Yarchin, W. (2010). *Treasures of The Bible: The Dead Sea Scrolls and Beyond*. Azusa, CA: Azusa University Hugh and Hazel Darling Library.

KILDER OG LITTERATUR

Alle referanser fra internett er lagret gjennom tjenesten Web Archive (<https://web.archive.org/>).

A

Abegg, M. G. med Blackwelder, R., Matson, J. M., Schroeder, R. D. og Stewart, J. K. (2016). Nehemiah 2:13–16 (Inv. motb.scr.003175). I E. Tov, K. Davis og R. Duke (Red.), *Dead Sea Scroll Fragments in the Museum Collection* (side 210–221). doi:10.1163/9789004322868_018

Americans United for the Separation of Church and State (2002). Is America a ‘Christian Nation’? Hentet fra <https://au.org/files/christian-nation-pdf.pdf>

Anderson, B. S. (2001). Writing the Nation: Textbooks of the Hashemite Kingdom of Jordan. *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East* 21(1–2), 5–14.

AP Archive. (2015, 23. Juli). *First publication of full transcript dead sea scrolls* [Video]. Hentet fra <https://www.youtube.com/watch?v=UoDh2wKhgtY>

The Artefact and Research Foundation. (2016, 31. mars). Our Mission. Hentet fra <http://scrolls.us/mission/>

- Associated Press. (2013, 25. mai). Parts of Dead Sea Scrolls, world's oldest biblical manuscripts, are for sale _ in tiny pieces. *Fox News*. Hentet fra <http://www.foxnews.com/world/2013/05/25/parts-dead-sea-scrolls-world-oldest-biblical-manuscripts-are-for-sale-in-tiny.html>
- Azusa Pacific University. (2001). What we Believe: Our Identity and Values in Community. Hentet fra <http://www.apu.edu/about/believe/>
- Azusa Pacific University. (2009, 3. september). Azusa Pacific University Acquires Five Dead Sea Scroll Fragments and Rare Biblical Artifacts. Hentet fra <http://www.apu.edu/media/news/release/14307/>
- Azusa Pacific University. (2010a, 11. mai). Azusa Pacific's Dead Sea Scrolls and Biblical Artifacts Exhibition Opens May 21. Hentet fra <https://www.apu.edu/media/news/release/15664/>
- Azusa Pacific University. (2010b, 26. oktober). *Treasures of the Bible: The Dead Sea Scrolls and Beyond* [Video]. Hentet fra <https://vimeo.com/16217892>
- Azusa Pacific University. (2013, 13. mai). *Dead Sea Scroll Collection*. Hentet fra <http://www.apu.edu/library/specialcollections/books/deadseascrolls/>

B

- Balmer, R. (2006). *Mine Eyes have Seen the Glory: A Journey into the Evangelical Subculture in America* [Kindle e-bok]. Hentet fra https://www.amazon.com/Mine-Eyes-Have-Seen-Glory-ebook/dp/B00MHUPRFY/ref=sr_1_1?s=digital-text&ie=UTF8&qid=1525435461&sr=1-1&keywords=Mine+Eyes+have+Seen+the+Glory%3A+A+Journey+into+the+Evangelical+Subculture+in+America
- Balmer, R. (2016). *Evangelicalism in America* [Kindle e-bok]. Hentet fra https://www.amazon.com/Evangelicalism-America-Randall-Balmer-ebook/dp/B01LZ82386/ref=sr_1_1?s=digital-text&ie=UTF8&qid=1525435504&sr=1-1&keywords=Evangelicalism+in+America

- Battistoni, R. M. (1983). [Bokanmeldelse av *Religious Pied Pipers: A Critique of Radical Right-Wing Religion*, av J. C. Cooper; *Evangelicals in the White House: The Cultural Maturation of Born Again Christianity, 1960-1981*, av E. Jorstad; *Christians on the Right: The Moral Majority in Perspective*, av J. L. Kater; *The New Subversives: Anti-Americanism of the Religious Right*, av D. C. Maguire; *Born Again Politics and the Moral Majority: What Social Surveys Really Show*, av A. Shupe og W. A. Stacey; og *Born-Again Politics: The New Christian Right in America*, av R. Zwier]. *Journal of Church and State* 25(3), 545–548. doi:10.1093/jcs/25.3.545
- Befring, E. (2015). *Forskningsmetoder i utdanningsvitenskap*. Oslo, Norge: Cappelen Damm Akademisk.
- Bengtsson, H. (2009). Funnet i 1946 og videre. I Å. Justnes (Red.), *Dødehavsrullene: Deres innhold, historie og betydning* (side 17–25). Kristiansand, Norge: Høyskoleforlaget.
- Bernius, E. med Inle, C. og Lumkin Hines, E. (2016). Genesis 31:23–25?, 32:3–6 (Inv. motb.scr.000124). I E. Tov, K. Davis og R. Duke (Red.), *Dead Sea Scroll Fragments in the Museum Collection* (side 73–89). doi:10.1163/9789004322868_007
- Beyer, P. (1994). *Religion and Globalization*. London, England: Sage.
- The Bible Museum. (2018, 17. mars). Sadly, the visionary physicist, Stephen Hawking... a towering intellect able to grasp complex concepts that not one human mind in a million could understand... has died without a saving knowledge of the Creator of the Universe he spent his life studying [«Tweet»]. Hentet fra <https://twitter.com/GreatsiteDotCom/status/975056509087469568>
- Biema, D. (2002, 27. oktober). The Brother of Jesus? *Time*. Hentet fra <http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,384797,00.html>
- Boorstein, M. (2014, 12. september). Hobby Lobby's Steve Green has big plans for his Bible museum in Washington. *The Washington Post*. Hentet fra https://www.washingtonpost.com/lifestyle/magazine/hobby-lobbys-steve-green-has-big-plans-for-his-bible-museum-in-washington/2014/09/11/52e20444-1410-11e4-8936-26932bcfd6ed_story.html?utm_term=.b2a8ddae6986

- Bowman, G. (2013). Christian ideology and the image of a holy land: The plave of Jerusalem pigrimage in the various Christianities. I J. Eade og M. J. Sallnow (Red.), *Contesting the Sacred: The Anthropology of Christian Pilgrimage* (side 98–121). Eugene, OR: Wipf and Stock Publishers.
- Bremer, F. J. (2009). *Puritanism: A Very Short Introduction*. Oxford, England: Oxford University Press.
- Burack, C. (2008). *Sin, Sex, and Democracy: Antigay Rhetoric and the Christian Right*. New York, NY: State University of New York Press.
- Burke, D. (2017, 18. november). Mystery at the new Bible museum. Are it's Dead Sea Scrolls fake? *CNN*. Hentet fra <http://edition.cnn.com/2017/11/17/us/bible-museum-fakes/index.html>
- Burleigh, N. (2015, 18. oktober). Newly Discovered Dead Sea Scrolls are Skillfully Crafted Fakes, Experts Suspect. *Newsweek*. Hentet fra <http://www.newsweek.com/2016/10/28/dead-sea-scroll-fragments-fake-experts-suspect-511224.html>
- Burwell vs. Hobby Lobby Stores, Inc, Supreme Court of the United States (2014, 30. juni)
- Butler, J. S. (2006). *Born Again: The Christian Right Globalized*. London, England: Pluto Press.
- Byrne, R. (2009). Anatomy of Cargo Cult: Virginity, Relic Envy, and Hallowed Boxes. I R. Byrne og B. McNary-Zak (Red.), *Resurrecting the Brother of Jesus: The James Ossuary Controversy and the Quest for Religious Relics* [Kindle e-bok] (side 137–186). Hentet fra https://www.amazon.com/Resurrecting-Brother-Jesus-Controversy-Religious-ebook/dp/B00ZVEOGCI/ref=sr_1_1?s=digital-text&ie=UTF8&qid=1525437110&sr=1-1&keywords=Resurrecting+the+Brother+of+Jesus
- Byrne, R. og McNary-Zak, B. (2009). Introduction. I R. Byrne og B. McNary-Zak (Red.), *Resurrecting the Brother of Jesus: The James Ossuary Controversy and the Quest for Religious Relics* [Kindle e-bok] (side 1–30). Hentet fra <https://www.amazon.com/Resurrecting-Brother-Jesus-Controversy-Religious->

ebook/dp/B00ZVEOGCI/ref=sr_1_1?s=digital-text&ie=UTF8&qid=1525437110&sr=1-1&keywords=Resurrecting+the+Brother+of+Jesus

Bøe, J. B. og Knutsen, K. (2013). *Innføring i historiebruk*. Kristiansand, Norge: Cappelen Damm Høyskoleforlaget.

C

Calvin, J. (1870). A Treatise on Relics. I V. Krasinski (Red.), *A Treatise on Relics* (side 162–208). Hentet fra <https://www.gutenberg.org/files/32136/32136-pdf.pdf>

Cameron, D. F. (1971). The Museum, a Temple or the Forum. I G. Anderson (Red.), *Reinventing the Museum: Historical and Contemporary Perspectives on the Paradigm Shift* (side 61–73). Lanham, MD: AltaMira Press.

Canovan, M. (2002). Taking Politics to the People: Populism as the Ideology of Democracy. I Mény og Surel Yves (Red.), *Democracies and the Populist Challenge*. New York: Palegrave.

Cargill, R. (2009, 9. september). On the acquisition of dead sea scrolls fragments by azusa pacific university [Bloggpost]. Hentet fra <https://robertcargill.com/tag/morag-kersel/>

Casanova, J. (1994). *Public religions in the modern world*. Chicago, IL: University of Chicago Press.

Charlesworth, J. H. (2009). What is a Variant? Announcing a Dead Sea Scrolls Fragment of Deuteronomy. *Maarav* 16(2), 201–12.

Charlesworth, J. H. (2010, 1. mai). Announcing an Unknown Dead Sea Scroll: Jeremiah 48:29-31a. Hentet fra <https://foundationjudaismchristianorigins.org/ftp/dead-sea-scrolls/unpub/DSS-jeremiah.pdf>

Chavanne, W. M. (1997). With God on Our Side: Reflections on the Religious Right. *Annual Forum of The Center for Progressive Christianity*. Hentet fra <https://www.religion-online.org/article/with-god-on-our-side-reflections-on-the-religious-right/>

- Clements, R. A. og Sharon, N. (2007). *The Orion Center Bibliography of the Dead Sea Scrolls and Associated Literature (2000–2006)*. Leiden, Nederland: Brill.
- Collier, K. (2012a). The Greatest manuscript Discovery of Modern Times. *Southwestern News* 70(3), 20–27.
- Collier, K. (2012b, 2. juni). Dead Sea Scrolls exhibition opens in Fort Worth. Hentet fra <https://swbts.edu/news/releases/dead-sea-scrolls-exhibition-opens-fort-worth/>
- Collins, M. (2011). Examining the Reception and Impact of the Dead Sea Scrolls: Some Possibilities for Future Investigation. *Dead Sea Discoveries* 18(2), 226–246.
doi:10.1163/156851711x582541
- Colter, S. (2012). Dead Sea Scrolls & the Bible: An Unequaled Exhibition of Unparalleled Importance. *Southwestern News* 70(3): 9–19.
- Corbett, E. D. (2009). *Jordan First: A History of the Intellectual and Political Economy of Jordanian Antiquity* (Doktorgradsavhandling), University of Chicago, Chicago.
- Corbett, E. D. (2014). *Competitive Archeology in Jordan Narrating Identity from the Ottomans to the Hashemites*. Austin, TX: University of Texas Press.
- Cowen, D. (2012, 23. august). Story behind exhibit as extraordinary as Scrolls. *Houston Chronicle*. Hentet 6. september 2017 fra <http://www.chron.com/life/houston-belief/article/Story-behind-exhibit-as-extraordinary-as-Scrolls-3810948.php>.
- Crawford, S. W. og Stokes, R. (2017). *Looking for Forgeries in the Southwestern Baptist Fragments*. Paper lagt frem på Society of Biblical Literature International Meeting 2017, Berlin [7.–11. august]. Abstract hentet 11. august 2017 fra <https://www.sbl-site.org/meetings/abstract.aspx?id=42498>.
- Crossan, J. D. og Reed, J. L. (2009). *Excavating Jesus: Beneath the Stones, Behind the Texts: Revised and Updated*. New York, NY: Harper Collins.

D

- Daniell, D. (2003). *The Bible in English: Its History and Influence*. New Haven, CN: Yale University Press.

- Davila, J. (2005, 17. mars). Who Sold Them and How Did They Get Them? [Bloggpost]. Hentet fra <http://qumranica.blogspot.no/2005/03/who-sold-them-and-how-did-they-get.html>
- Davila, J. (2009, 2. februar). Dead Sea Scroll Fragments for Sale [Bloggpost]. Hentet fra <http://paleojudaica.blogspot.no/2009/02/dead-sea-scrolls-fragments-for-sale-by.html>
- Davila, J. (2011, 19. juli). OKC “Passages” exhibition Dead Sea Scroll [Bloggpost]. Hentet fra <http://paleojudaica.blogspot.no/2011/07/okc-passages-exhibition-dead-sea-scroll.html>
- Davis, K. (2017?). Gleanings from the Cave of Wonders? Fragments, Forgeries and “Biblicism” in the Dead Sea Scrolls [Upublisert].
- Davis, K., Rabin, I., Feldman, I., Krutzsch, M., Rimon, H., Justnes, Å., Elgvin, T og Langlois, M. (2017). Nine Dubious “Dead Sea Scrolls” Fragments from the Twenty-First Century. *Dead Sea Discoveries* 24(2), 189–228. doi:10.1163/15685179-12341428
- Deffner, E. (2012, 4. april). “Blood & Ink” keeps its promise. *The Orange County Register*. Hentet fra <https://www.ocregister.com/2012/04/04/blood-ink-keeps-its-promise/>
- Diamond, J. og Labott, E. (2017, 6. desember). Trump recognizes Jerusalem as Israel's capital. *CNN*. Hentet fra <https://edition.cnn.com/2017/12/06/politics/president-donald-trump-jerusalem/index.html>
- Diamond, S. (1989). *Spiritual warfare: the politics of the christian right*. Boston, MA: South End.
- Dowland, S. (2007). *Defending Manhood: Gender, Social Order, and the Rise of the Christian Right in the South, 1965-1995* (Doktorgradsavhandling), Duke University, Duke.
- Duke, R. med Holt, D. og Russell, S. (2016). Daniel 10:18–20 (Inv. motb.scr.003170). I Emanuel Tov, Kipp Davis og Robert Duke (Red.), *Dead Sea Scroll Fragments in the Museum Collection* (side 200–209). doi:10.1163/9789004322868_017

Dyer, S. (2004, 17. april). Artifacts' ownership at issue: Court must determine who owns what, divide gift shop sales profits. *Akron Beacon Journal*. Hentet 2. september 2004 fra <http://www.ohio.com/mld/ohio/living/community/8454190.htm>.

E

Einhorn, T. (2014). Israel. I J. A. R. Nafziger og R. K. Paterson (Red.), *Handbook on the Law of Cultural Heritage and International Trade* (side 221–233).
doi:10.4337/9781781007341.00016

Elgvin, T. (2009). Prosessen med å publisere og fortolke skriftene. I Å. Justnes (Red.), *Dødehavsrullene: Deres innhold, historie og betydning* (side 27–39). Kristiansand, Norge: Høyskoleforlaget.

Elgvin, Torleif (2016a). MS 4612/5. 4Q(?)Num (Num 16.2–5). I T. Elgvin, K. Davis og M. Langlois (Red.), *Gleanings from the Caves: Dead Sea Scrolls and Artefacts from The Schøyen Collection* (side 169–172). doi:10.5040/9781472550460.ch-010

Elgvin, T. (2016b). MS 4612/11. 4Q(?)Prov (Prov 4.23–5.1). I T. Elgvin, K. Davis og M. Langlois (Red.), *Gleanings from the Caves: Dead Sea Scrolls and Artefacts from The Schøyen Collection* (side 239–242). doi:10.5040/9781472550460.ch-021

Elgvin, T. (2016c). MS 5095/7. 4Q(?)Fragment with Text from *Commentary on Genesis A*. I T. Elgvin, K. Davis og M. Langlois (Red.), *Gleanings from the Caves: Dead Sea Scrolls and Artefacts from The Schøyen Collection* (side 291–294).
doi:10.5040/9781472550460.ch-027

Elgvin, T. (2016d). MS 5214/1. 4Q(?)Deut1 (Deut 6.1–2). I T. Elgvin, K. Davis og M. Langlois (Red.), *Gleanings from the Caves: Dead Sea Scrolls and Artefacts from The Schøyen Collection* (side 173–176). doi:10.5040/9781472550460.ch-011

Elgvin, T. (2016e). MS 5214/2. 4Q(?)Deut2 (Deut 32.5–9). I T. Elgvin, K. Davis og M. Langlois (Red.), *Gleanings from the Caves: Dead Sea Scrolls and Artefacts from The Schøyen Collection* (side 177–182). doi:10.5040/9781472550460.ch-012

- Elgvin, T. (2016f). MS 5233/1. XQSam (2 Sam 20.22–24). I T. Elgvin, K. Davis og M. Langlois (Red.), *Gleanings from the Caves: Dead Sea Scrolls and Artefacts from The Schøyen Collection* (side 207–210). doi:10.5040/9781472550460.ch-016
- Elgvin, T. (2016g). MS 5233/2. 4Q(?)Ps (Ps 9.10, 12–13). I T. Elgvin, K. Davis og M. Langlois (Red.), *Gleanings from the Caves: Dead Sea Scrolls and Artefacts from The Schøyen Collection* (235–238). doi:10.5040/9781472550460.ch-020
- Elgvin, T. (2016h). MS 5439/1. 4QRP^b (4Q364) frg. 8a (Gen 37.8). I T. Elgvin, K. Davis og M. Langlois (Red.), *Gleanings from the Caves: Dead Sea Scrolls and Artefacts from The Schøyen Collection* (side 153–158). doi:10.5040/9781472550460.ch-008
- Elgvin, T. (2016i). MS 5439/2. Høv(?)Unidentified Fragment. I T. Elgvin, K. Davis og M. Langlois (Red.), *Gleanings from the Caves: Dead Sea Scrolls and Artefacts from The Schøyen Collection* (side 299–300). doi:10.5040/9781472550460.ch-029
- Elgvin, T. (2016j). MS 5440. 4Q(?)Kgs (1 Kgs 16.23–26). I T. Elgvin, K. Davis og M. Langlois (Red.), *Gleanings from the Caves: Dead Sea Scrolls and Artefacts from The Schøyen Collection* (side 211–214). doi:10.5040/9781472550460.ch-017
- Elgvin, T. (2016k). MS 5441. 4Q(?)Ruth (Ruth 2.1–2). I T. Elgvin, K. Davis og M. Langlois (Red.), *Gleanings from the Caves: Dead Sea Scrolls and Artefacts from The Schøyen Collection* (side 243–246). doi:10.5040/9781472550460.ch-022
- Elgvin, T. (2016l). MS 5480. 4Q(?)Sam (1 Sam 5.10–11). I T. Elgvin, K. Davis og M. Langlois (Red.), *Gleanings from the Caves: Dead Sea Scrolls and Artefacts from The Schøyen Collection* (side 203–206). doi:10.5040/9781472550460.ch-015
- Elgvin, T. (2017, 1. september). Falske Dødehavsruller i omløp. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/viten/i/GdMP4/Falske-dodehavsruller-i-omlop>
- Elgvin, T. og Davis, K. (2016a). MS 4612/4. 4Q(?)GenMiniature (Gen 36.7–16). I T. Elgvin, K. Davis og M. Langlois (Red.), *Gleanings from the Caves: Dead Sea Scrolls and Artefacts from The Schøyen Collection* (side 141–151). doi:10.5040/9781472550460.ch-007

- Elgvin, T. og Davis, K. (2016b). MS 4612/9. 4Q(?)Jer (Jer 3.15–19). I T. Elgvin, K. Davis og M. Langlois (Red.), *Gleanings from the Caves: Dead Sea Scrolls and Artefacts from The Schøyen Collection* (side 215–22). doi:10.5040/9781472550460.ch-018
- Eshel, E og Eshel, H. (2005). New Fragments from Qumran: 4QGenf, 4QIsab, 4Q226, 8QGen, and XQpapEnoch. *Dead Sea Discoveries* 12(2), 134–57.
doi:10.1163/1568517054396361
- Eshel, E. og Eshel, H. (2007). A Preliminary Report on Seven New Fragments from Qumran [Hebraisk]. *Meghillot: Studies in the Dead Sea Scrolls*, 271–278.
- Eshel, H., Baruchi, Y. og Porat, R. (2006). Fragments of a Leviticus Scroll (ArugLev) Found in the Judean Desert in 2004. *Dead Sea Discoveries*, 13(1), 55–60.
doi:10.1163/156851706776205941
- Estrin, D. (2013, 25. mai). Dead Sea Scroll fragments to hit the auction block. *The Times of Israel*. Hentet fra <http://www.timesofisrael.com/dead-sea-scroll-fragments-to-hit-the-auction-block/>

F

- Fagerheim Kalsås, V. (2011). *Minoritetar på utstilling. Framstillinga av samane og romanifolket sin historie på museumsutstillingar* (Mastergradsavhandling). Hentet fra <http://bora.uib.no/bitstream/handle/1956/4962/82631487.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Fields, W. W. (2006). *The Dead Sea Scrolls: A Short History*. Leiden, Nederland: Brill.
- Finlay, T. D. med McAleese, N. og Zimmermann, A. J. (2016). Numbers 8:3–5 (Inv. motb.scr.003173). I E. Tov, K. Davis og R. Duke (Red.), *Dead Sea Scroll Fragments in the Museum Collection* (side 130–139). doi:10.1163/9789004322868_011
- Flax, B. (2012, 25. september). Was America Founded as a Christian Nation? Hentet fra <https://www.forbes.com/sites/billflax/2012/09/25/was-america-founded-as-a-christian-nation/#>

- Flint, P. W. og Herbison, D. R. (2016). Micah 1:4–6 (Inv. motb.scr.003183). I E. Tov, K. Davis og R. Duke (Red.), *Dead Sea Scroll Fragments in the Museum Collection* (side 177–189). doi:10.1163/9789004322868_015
- Fonn, G. O. (2016, 29. oktober). Falske bibel-biter. *Vårt Land*. Hentet fra <http://www.vl.no/nyhet/falske-bibel-biter-1.798228>
- Frazer, G. L. (2014). *The Religious Beliefs of America's Founders: Reason, Revelation, and Revolution* [Kindle e-bok]. Hentet fra https://www.amazon.com/Religious-Beliefs-Americas-Founders-Revelation-ebook/dp/B00UKEP984/ref=sr_1_fkmr0_1?s=digital-text&ie=UTF8&qid=1525421195&sr=1-1-fkmr0&keywords=The+Religious+Beliefs+of+America%E2%80%99s+Funders

G

- Gadamer, H. (1975). *Truth and Method*. London, England: Sheed & Ward.
- Gadamer, H. (2004). *Sandhed og metode: Grundtræk af en filosofisk hermeneutik*. Århus, Danmark: Systime Academic.
- Gannon, T. N. (1981). La Nouvelle droite chrétienne en Amérique, force sociale et politique [Det nye kristne høyre i Amerika som en sosial og politisk kraft]. *Archives Des Sciences Sociales Des Religions* 52(1), 69–83. doi:10.3406/assr.1981.2226
- Garcia, E. (2011, 15. januar). Baptist Seminary Ousts Association for Tolerating Homosexuality. *The Christian Post*. Hentet fra <https://www.christianpost.com/news/baptist-seminary-ousts-association-for-tolerating-homosexuality-48505/>
- Gaston, H. K. (2013). The Cold War Romance of Religious Authenticity: Will Herberg, William F. Buckley Jr., and the Rise of the New Right. *Journal of American History* 99(4), 1133–1158. doi:10.1093/jahist/jas588
- Geary, P. (1990). *Furta Sacra: Thefts of Relics in the Central Middle Ages*. New Jersey, NJ: Princeton University Press.

Greshko, M. (2017, 17. november). Forgeries May Hide in Museum of the Bible's Dead Sea Scrolls. *National Geographic*. Hentet fra <https://news.nationalgeographic.com/2017/11/museum-of-the-bible-dead-sea-scrolls-forgeries-history-archaeology/>

H

Haabet, N. (2017, 1. september). Norsk-ledet forskerteam har avslørt falske Dødehavsruller. *Dagen*. Hentet fra <http://www.dagen.no/Nyheter/HISTORIE/Norsk-ledet-forskerteam-har-avsl%C3%B8rt-falske-D%C3%B8dehavsruller-517437>

Habermas, J. (1991). *Borgerlig offentlighet – dens fremvekst og forfall: Henimot en teori om det borgerlige samfunn*. Oslo, Norge: Gyldendal Norsk Forlag.

Hall, S. (1997a). Introduction. I S. Hall (Red.), *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices* (1–12). London: SAGE Publications Ltd.

Hall, S. (1997b). The work of representation. I S. Hall (Red.), *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices* (13–75). London: SAGE Publications Ltd.

Hallermeyer, M. og Elgvin, T. (2006). Schøyen ms. 5234: Ein neues Tobit-Fragment vom Toten Meer [Schøyen ms. 5234: Et nytt Tobit-fragment fra Dødehavet]. *Revue de Qumrân* 22(3), 451–61.

Hart, D. G. (2005). *Deconstructing Evangelicalism: Conservative protestantism in the Age of Billy Graham*. Grand Rapids, MI: Baker Academic.

Hawkins, B. (2012). Why the Dead Sea Scrolls Matter: A Significant Discovery. *Southwestern News* 70(3), 28–33.

Haynes, J. (1998). *Religion in Global Politics*. London, England: Longman.

Herald-Tribune. (2006, 22. januar). ‘Ink & Blood’ traces written history of the Bible. *Herald-Tribune*. Hentet fra <http://www.heraldtribune.com/news/20060122/ink--blood-traces-written-history-of-the-bible>

Herberg, W. (1955). *Protestant-Chatolic-Jew: An Essay in American Religious Sociology*. Chicago, IL: University of Chicago Press.

- Hindman, S. (2013). We are Storytellers First. *Fine Books & Collections* 11(4), 32–37.
- Hindman, S. (2016, 3. november). *The Dead Sea Scrolls: Unpublished and previously unknown fragments will be on exhibit in “2000 Years of Jewish Culture”* [Bloggpost]
Hentet fra
http://www.textmanuscripts.com/blog/entry/11_16_deadseascrolls?page=2.
- The Hobby Lobby Case. (Uten år) FAQ. Hentet fra <http://hobbylobbycase.com/faq/>
- The Hobby Lobby Case. (2014, 30. juni). The Decision. Hentet fra
www.hobbylobbycase.com/the-case/the-decision/
- Hoff, C. (2010). Discovery and Scholarship. *APUlife* 21(1), 12–13.
- Hollingshead, A. B. (1950). Cultural Factors in the Selection of Marriage Mates. *American Sociological Review* 15(5), 619–627. doi:10.2307/2086915
- Houston Chronicle/Associated Press (2010, 21. januar). Texas seminary acquires Dead Sea Scroll fragments. *Houston Chronicle*. Hentet fra <http://www.chron.com/life/houston-belief/article/Texas-seminary-acquires-Dead-Sea-Scroll-fragments-12192575.php>
- Howell, W. G. og Moe, T. M. (2016). *Relic: How Our Constitution Undermines Effective Government--and Why We Need a More Powerful Presidency* [Kindle e-bok]. Hentet fra <https://www.amazon.com/Relic-Constitution-Undermines-Government-Presidency/dp/0465042694>
- Hunt, E. D. (1982). *Holy Land Pilgrimage in the Later Roman Empire, A.D. 312-460*. Oxford, England: Clarendon Press.
- Hunter, J. D. (1991). *Culture Wars: The Struggle to Define America*. New York, NY: Basic Books.
- Hunter, J. D. (1996). Reflections on the Culture Wars. I J. L. Nolan (Red.), *The American Culture Wars: Current Contents and Future prospects* (side 243–256). Charlottesville, VA: University Press of Virginia.
- Hylland Erikson, T. og Nielsen, F. S. (2002). *Til verdens ende og tilbake: Antropologiens historie*. Bergen, Norge: Fagbokforlaget.

I

Ink & Blood. (2007, 12. mai). Ink & Blood: Dead Sea Scrolls to Gutenberg. Hentet fra <https://inkandblood.com/>

Israel Antiquities Authority. (2012, 17. Desember). Scrolls Content. Hentet fra <https://www.deadseascrolls.org.il/learn-about-the-scrolls/scrolls-content>

The Israel Museum (2011, 25. september). *The Shrine of the Book*. Hentet fra <http://dss.collections.imj.org.il/shrine>

J

Jacobsen, D. I. og Thorsvik, J. (2011). *Hvordan organisasjoner fungerer*. Bergen, Norge: Fagbokforlaget.

Jarus, O. (2017a, 8. februar). 70 years after Dead Sea Scrolls were found, new discoveries await. *Live Science*. Hentet fra <https://www.cbsnews.com/news/70-years-after-dead-sea-scrolls-were-found-new-discoveries-await/>

Jarus, O. (2017b, 3. april). 28 New Dead Sea Scrolls Fragments Sold in US. *Live Science*. Hentet fra <https://www.livescience.com/58507-new-dead-sea-scrolls-sold-in-us.html>

Jenkins, C. M. (2004, 4. mars). Ohio seminary to be home of scroll fragment. *Akron Beacon Journal*. Hentet fra <http://www.ohio.com/mld/ohio/news/8102396.htm>

Jesus in Idaho Falls. (2007, 17. februar). Ink & Blood, Dr. William Noah [Bloggpost]. Hentet fra <https://jesusinidahofalls.com/2007/02/17/ink-blood-dr-william-noah/>

Johnson, M. B. (2016). A Fragment of Instruction (Inv. motb.scr.000123). I E. Tov, K. Davis og R. Duke (Red.), *Dead Sea Scroll Fragments in the Museum Collection* (side 222–236). doi:10.1163/9789004322868_019

Jongeling, B. (1971). *A Classified Bibliography of the Finds in the Desert of Judah, 1958-1969*. Leiden, Nederland: Brill.

Jordheim, H. (2001). *Lesningens vitenskap: Utkast til en ny filologi*. Oslo, Norge: Universitetsforlaget.

- Justnes, Å. (2017a). Forfalskninger av dødehavsruller: Om mer enn 70 nye fragmenter – og historien om ett av dem (DSS F.154; 5 Mos 27,4–6). *Teologisk tidsskrift* 33(1), 69–82. doi:10.18261/issn.1893-0271-2017-01-06
- Justnes, Å. (2017b, 16. august). Post-2002 Dead Sea Scrolls-like Fragments: Number of Lines, Measurements, and (Some) Images [preliminary list] [Bloggpost]. Hentet fra <https://lyingpen.com/2016/08/12/post-2002-dead-sea-scrolls-like-fragments-lines-and-measurements-preliminary-list/>
- Justnes, Å. (2017c, 12. september) A List of 76 Unprovenanced, Post-2002 Dead Sea Scrolls-like Fragments [Bloggpost]. Hentet fra <https://lyingpen.com/2016/08/11/a-list-of-70-unprovenanced-post-2002-dead-sea-scrolls-like-fragments/>
- Justnes, Årstein og Kjeldsberg, L. A. (2017, 2. november). The Post-2002 Dead Sea Scrolls Fragments: A Tentative Timeline of Acquisitions [Bloggpost]. Hentet 2. februar 2017 fra <https://lyingpen.com/2016/12/20/the-post-2002-dead-sea-scrolls-fragments-a-tentative-timeline/>
- Justnes, Å. og Rasmussen, J. M. (2017). Soli Deo Gloria? The Scholars, the Market, and the Dubious Post-2002 Dead Sea Scrolls-like Fragments. Hentet fra <http://www.bibleinterp.com/articles/2017/11/jus418014.shtml>

K

- Kalman, J. (2017a, 4. januar). Catalogue of Dead Sea Scroll Exhibitions 1949- [Publisert som «draft» på *Academia.edu*]. Hentet fra https://www.academia.edu/30724110/Catalogue_of_Dead_Sea_Scroll_Exhibitions_1949
- Kalman, J. (2017b, 27. februar). Out of the Caves and Under Glass: The Politics of Exhibiting the Dead Sea Scrolls [Publisert som «draft» på *Academia.edu*]. Hentet fra https://www.academia.edu/32053349/The_public_display_of_Dead_Sea_Scrolls_1_31_17.docx
- Kennedy, R. J. (1944). Single or Triple Melting Point? Intermarriage Trends in New Haven 1870–1940. *American Journal of Sociology* 49(4), 331–339.

- Kennicott, P. (2017, 15. november). The new Bible museum tells a clear, powerful story. And it could change the museum business. *The Washington Post*. Hentet fra https://www.washingtonpost.com/entertainment/museums/the-new-bible-museum-tells-a-clear-powerful-story-and-it-could-change-the-museum-business/2017/11/15/6fc76f40-c98e-11e7-8321-481fd63f174d_story.html?noredirect=on&utm_term=.fe18583f8f29
- Kepel, G. (1992). *Gud tager revanche: kristne, jøder og muslimer generobrer verden*. København, Danmark: Gyldendal.
- Kersel, M. M. (2006). *License to Sell: The Legal Trade of Antiquities in Israel* (Doktorgradsavhandling), University of Cambridge, Cambridge.
doi:10.17863/CAM.15975
- Kjeldstadli, K. (1999). *Fortida er ikke hva den engang var: En innføring i historiefaget*. Oslo, Norge: Universitetsforlaget.
- Kidd, T. S. (2010). *God of Liberty: A Religious History of the American Revolution*. New York, NY: Basic Books.
- Kristiansen, K. S. (2011). *Hvorfor få fundamentalistene i tale? -En redegjørelse av fire forståelser av fundamentalisme og en analyse av deres bidrag til forståelse av grunnleggende forutsetninger for diskurs om kristen fundamentalisme* [Spesialavhandling]. Hentet fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/161074>
- Kutz, K. med Josberger, R., Alvarado, R., Belcastro, T., Kirkpatrick, H., Lindsley, S., McMartin, R., Noble, J., Somboonsiri, D., Stepan, L. og Tucker, D. (2016a). Exodus 17:4–7 (Inv. motb.scr.000120). I E. Tov, K. Davis og R. Duke (Red.), *Dead Sea Scroll Fragments in the Museum Collection* (side 90–109).
doi:10.1163/9789004322868_008
- Kutz, K. med Josberger, R., Alvarado, R., Grant, T., Kirkpatrick, H., McMartin, R., Munoz, Z., O’Leary, A., Schinderwolf, C., Schmid, A., Somboonsiri, D., Stepan L. og Woodward, C. (2016b). Leviticus 23:24–28 (Inv. ncf.scr.004742). I E. Tov, K. Davis og R. Duke (Red.), *Dead Sea Scroll Fragments in the Museum Collection* (side 110–124). doi:10.1163/9789004322868_009

Kutz, K. med Josberger, R., Belcastro, T., Kirkpatrick, H., McMartin, R., Robinson Q. og Somboonsiri, D. (2016c). Jeremiah 23:6–9 (Inv. motb.scr.003172). I E. Tov, K. Davis og R. Duke (Red.), *Dead Sea Scroll Fragments in the Museum Collection* (side 140–157). Leiden: Brill. doi:10.1163/9789004322868_012

L

Langlois, M. (2013). Un manuscrit araméen inédit du livre d'Hénoch et les versions anciennes de 1 Hénoch 7,4 [Et upublisert manuskript fra 1 Enok 7,4]. *Semitica* 55, 101–116.

Lanier Theological Library (2013, 25. oktober). Original Dead Sea Scrolls Fragment on Display. Hentet fra <http://www.laniertheologicallibrary.org/original-dead-sea-scrolls-fragment-on-display/>

Lansford, T. (2010). *9/11 and the Wars in Afghanistan and Iraq: A Chronology and Reference Guide*. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO.

LaSor, W. S. (1958). *Bibliography of the Dead Sea Scrolls: 1948-1957*. Pasadena, TX: Fuller Theological Seminary.

Lazaroff, T. (2016, 6. november). Palestinians make a play for Dead Sea Scrolls at UNESCO. *Jerusalem Post*. Hentet fra http://www.jpost.com/Arab-Israeli-Conflict/Palestinians-make-a-play-for-Dead-Sea-Scrolls-at-UNESCO-471781?utm_source=dlvr.it&utm_medium=twitter

Lefkovitz, E. (2005, 2. november). Police Probe Leading Archeologist: Former BIU department head suspected of illicit antiquities trading. *Jerusalem Post*. Hentet fra <http://www.jpost.com/Israel/Police-probe-leading-archeologist>

Legon, J. (2002, 22. oktober). Scholars: Oldest evidence of Jesus? *CNN*. Hentet fra <http://edition.cnn.com/2002/TECH/science/10/21/jesus.box/>

Les Enluminures (2016, 3. november). 3 fragments plus 2 fragment sets, totaling 15 fragments of the Dead Sea Scrolls Text unidentifiable, likely Greek or Hebrew Israel, circa 50 B.C. - 60 A.D. [Pressemelding]. Hentet fra

<http://www.lesenluminures.com/enlu-assets/exhibitions/real/2016-11-hebrew-shapero/dss-press-realase.pdf>

Lidchi, H. (1997) The Poetics and the Poetics of Exhibiting other Cultures. I S. Hall (Red.), *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices* (side 151–222). London, England: SAGE Publications Ltd.

Lieven, A. (2012). *America Right or Wrong: An Anatomy of American Nationalism*. Oxford, England: Oxford University Press.

Lim, T. H. (2005). *The Dead Sea Scrolls: A Very Short Introduction*. Oxford, England: Oxford University Press.

Lind, M. (1995). *The Next American Nation: The New Nationalism and the Fourth American Revolution*. New York, NY: Simon & Schuster.

Lindsay, M. (2007). *Faith in the Halls of Power: How Evangelicals Joined the American Elite* [Kindle e-bok]. Hentet fra https://www.amazon.com/Faith-Halls-Power-Evangelicals-American-ebook/dp/B000SFKD0Y/ref=tmm_kin_swatch_0?_encoding=UTF8&qid=&sr=

Løvdaal, H. (2011). *Family Matters: James Dobson and Focus on the Family's Message to American Evangelicals, 1970-2010* (Doktorgradsavhandling), Universitetet i Oslo, Oslo.

M

Marshall, P. J. og Manuel, D. B. (2009). *The Light and the Glory: Did God Have a Plan for America?* Grand Rapids, MI: Revell.

Martínez, F. G. og Donald, W. (1996). *A Bibliography of the Finds in the Desert of Judah 1970-1995*. Leiden, Nederland: Brill.

McDonnell, B. (2011, 16. mai). 'Passages' opens today at Oklahoma City Museum of Art. *The Oklahoman*. Hentet fra <http://newsok.com/article/3567624>

- McDowel, C. og Hill, T. (2016). Jonah 4:2–5 (Inv. motb.scr.003171). I E. Tov, K. Davis og R. Duke (Red.), *Dead Sea Scroll Fragments in the Museum Collection* (side 168–176). doi:10.1163/9789004322868_014
- McNary-Zak, B. (2009). Finding True Religion in the James Ossuary. I R. Byrne og B. McNary-Zak (Red.), *Resurrecting the Brother of Jesus: The James Ossuary Controversy and the Quest for Religious Relics* (side 59–72) [Kindle e-bok]. Hentet fra https://www.amazon.com/Resurrecting-Brother-Jesus-Controversy-Religious-ebook/dp/B00ZVEOGCI/ref=sr_1_1?s=digital-text&ie=UTF8&qid=1525437110&sr=1-1&keywords=Resurrecting+the+Brother+of+Jesus
- Mead, W. R. (2006). God's Country? *Foreign Affairs* 85(5), 24–43. doi:10.2307/20032068
- Meinhardt, J. (1995). Roitman Appointed Curator at Shrine of the Book. *Biblical Archeology Review* 21(1), 20.
- Michelson, M. A. med Hepler, H., Troyer, A. og Vogel, G. L. (2016). A Fragment of Leviticus? (Inv. motb.scr.000122). I E. Tov, K. Davis og R. Duke (Red.), *Dead Sea Scroll Fragments in the Museum Collection* (side 125–129). doi:10.1163/9789004322868_010
- Moorhead, J. H. (1984). The Erosion of Postmillennialism in American Religious Thought, 1865-1925. *Church History* 53(1), 61–77. doi:10.2307/3165956
- Moss, Candida R. og Joel S. Baden (2017). *Bible Nation: The United States of Hobby Lobby* [Kindle e-bok]. Hentet fra https://www.amazon.com/Bible-Nation-United-States-Hobby-ebook/dp/B06ZYBHLZ/ref=sr_1_1?s=digital-text&ie=UTF8&qid=1525449317&sr=1-1&keywords=Bible+Nation%3A+The+United+States+of+Hobby+Lobby
- Mudliar, I. (2016). Ezekiel 28:22 (Inv. motb.scr.003174). I E. Tov, K. Davis og R. Duke (Red.), *Dead Sea Scroll Fragments in the Museum Collection* (side 158–167). doi:10.1163/9789004322868_013
- Museum of the Bible (2015, 24. november). Global Exhibits. Hentet fra <https://www.museumofthebible.org/exhibits/global>

Museum of the Bible (2016, 24. mars). Homeschool. Hentet fra
<https://curriculum.museumofthebible.org/homeschool>

Museum of the Bible (2017, 12. oktober). Washington's Newest Museum. Hentet fra
<https://www.museumofthebible.org/blog/washingtons-newest-museum>

N

The National Council on Bible Curriculum in Public Schools (2010, 21. mai). It's coming back... and it's our constitutional right! Hentet fra
<http://www.bibleinschools.net/index.php>

Nolan, J. L. (1996). Preface. I J. L. Nolan (Red.), *The American Culture Wars: Current Contents and Future prospects* (side ix-xvi). Charlottesville, VA: University Press of Virginia.

O

The Orion Center for the Study of the Dead Sea Scrolls and Associated Literature (2002, 1. februar). *Search the Orion Bibliography*. Hentet fra
<http://orion.mscc.huji.ac.il/resources/bib/current.shtml>

Owens, J. (2013, 23. Januar). Thousands flock to conclusion of Dead Sea Scrolls exhibition. Hentet fra <https://swbts.edu/news/quick-takes/thousands-flock-conclusion-dead-sea-scrolls-exhibition/>

P

Patterson, A. (2012). *Much Clean Paper for little Dirty Paper: The Dead Sea Scrolls And The Texas Musâwama*. Collierville, TN: Innovo Publishing.

Peterson, W. (1983). [Anmeldelse av *The Religious Right and Christian Faith*, av G. Fackre]. *Journal of Church and State* 25(3), 548–549. doi:10.1093/jcs/25.3.548

The Pew Forum on Religion & Public Life (2006). Is there a Culture War? A Dialogue on Values and American Public Life. Hentet fra
<http://www.pewforum.org/files/2006/11/culturewar-execsum.pdf>

Pinnick, A- (2001). *The Orion Center Bibliography of the Dead Sea Scrolls (1995-2000)*. Leiden, Nederland: Brill.

PR Newswire. (2003, 26. juni). Dead Sea Scrolls Fragment Will Be Publicly Displayed Outside A Museum for the First Time Ever. *PR Newswire*. Hentet fra <https://www.prnewswire.com/news-releases/dead-sea-scrolls-fragment-will-be-publicly-displayed-outside-a-museum-for-the-first-time-ever-71417182.html>

Puech, Émile (2011). Un nouveau fragment 7a de 4QGn-Exa = 4QGen-Ex 1 et quelques nouvelles lectures et identifications du manuscrit 4Q1 [Et nytt fragment 7a de 4QGn-Exa = 4QGen-Ex 1 og nye lesninger og identifiseringer 4Q1]. *Revue de Qumrân* 25(1), 103–111.

Q

Qimron, Elisha (2010). *The Dead Sea Scrolls: The Hebrew Writings* [Vol. 1]. Jerusalem, Israel: Ben Zvi.

R

Repstad, P. (2007). Mellom nærhet og distanse: Kvalitative metoder i samfunnsfag. Oslo, Norge: Universitetsforlaget.

Rimaud, M. (1960, 20. november). Israel's Dead Sea Scroll In Argentine Exhibition. *Jerusalem Post*, 2.

Rodgers, A. (2004, 23. Mai). Dead Sea Scrolls 'fragments' on exhibit. *Pittsburgh Post-Gazette*. Hentet fra <https://www.newspapers.com/newspage/94967451/>

Roitman, A. D. (2001). Exhibiting the Dead Sea Scrolls: Some Historical and Theoretical Considerations. I N. A. Silberman og E. S. Frerichs (Red.), *Archeology and Society in the 21st Century: The Dead Sea Scrolls and Other Case Studies* (side 41–66). Jerusalem, Israel: Israel Exploration Society.

Rothstein, E. (2008, 6. oktober). Peering Into the Mystery of Those Enigmatic Fragments. *The New York Times*. Hentet fra <https://www.nytimes.com/2008/10/07/arts/design/07scrol.html>

Ryymän, T. (2003). *“De nordligste finner”*: fremstillingen av kvenene i den finske litterære offentligheten 1800-1939 (Doktorgradsavhandling), Universitetet i Tromsø, Tromsø.

S

Said, E. (1978). *Orientalism: Western Conceptions of the Orient*. London, England: Routledge & Kegan Paul.

Schjander-Larsen, K. (2009). *Når litteratur skriver historie: John Steinbecks The Grapes of Wrath og dens virkningshistorie* (Mastergradsavhandling). Hentet fra <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/26130/Schjanderkorrigert.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Schøyen, M. (2016). Acquisition and Ownership History: A Personal Reflection. I T. Elgvin, K. Davis og M. Langlois (Red.), *Gleanings from the Caves: Dead Sea Scrolls and Artefacts from The Schøyen Collection* (side 27–32).
doi:10.5040/9781472550460.ch-001

Shanks, H. (1994). An Interview with John Strugnell: Ousted chief scroll editor makes his case. *Biblical Archeology Review* 20(4), 40–42.

Smith, C. (1998). *American Evangelicalism: Embattled and Thriving*. Chicago, IL: Chicago University Press.

Smith, S. (2003, 25. juli). Seminary family gets rare glimpse at 2,200-year-old Dead Sea fragment. *Baptist News*. Hentet fra <http://www.bpnews.net/16365>.

Sneff, E. (2016, 27. juli). Unsullied by Falsehood: The Signing. Hentet fra <https://declaration.fas.harvard.edu/blog/signing>

Southern Baptist Convention. (2015, 16. juni). On The Sanctity Of Human Life. Hentet fra <http://www.sbc.net/resolutions/2256/on-the-sanctity-of-human-life>

Southwestern Baptist Theological Seminary (2001, 1. februar). What We Believe. Hentet 8. september 2017 fra <https://swbts.edu/about/what-we-believe/>

Stewart, G. R. (1954). *American Ways of Life*. New York, NY: Doubleday & Company.

Stone, A. (2007, 13. september). Most think founders wanted Christian USA. *USA Today*.
Hentet fra http://usatoday30.usatoday.com/news/nation/2007-09-11-amendment_N.htm

T

Taylor, M. L. (2005). *Religion, Politics, and the Christian Right: Post-9/11 Powers and American Empire* [Kindle e-bok]. Hentet fra https://www.amazon.com/Religion-Politics-Christian-Right-American-ebook/dp/B000SB7YMS/ref=sr_1_1?s=digital-text&ie=UTF8&qid=1525450339&sr=1-1&keywords=Religion%2C+Politics%2C+and+the+Christian+Right%3A+Post-9%2F11+Powers+and+American+Empire

Thomas, I. (1874). *The History of Printing in America* [Vol. 1]. New York, NY: Burt Franklin.

Tigheelaar, E. (2017). A Provisional List of Unprovenanced, Twenty-First Century, Dead Sea Scrolls-like Fragments. *Dead Sea Discoveries* 24(2), 173–188.

Tov, E. (2014). New Fragments of Amos. *Dead Sea Discoveries* 21(1), 3–13.
doi:10.1163/15685179-12341291

Tov, E. (2016). Introduction, Text Editions, the Collection of the Museum of the Bible, Textual and Orthographic Character, Relation to Other Fragments from the Judean Desert. I E. Tov, K. Davis og R. Duke (Red.), *Dead Sea Scroll Fragments in the Museum Collection* (side 3–18). doi:10.1163/9789004322868_002

Trevelyan, J. C. (1964). *The Untold Story of Qumran*. Westwood CA: Fleming H. Revell Company.

U

Ullmann-Margalit, E. (1998). Writings, Ruins and their Reading: The Dead Sea Discoveries as a Case Study in Theory Formation and Scientific Interpretation. *Social Research* 65(4), 839–870.

Ullmann-Margalit, E. (2006). *Out of the Cave: A Philosophical Inquiry into the Dead Sea Scrolls Research*. Cambridge, England: Harvard University Press.

Ullmann-Margalit, E. (2008). Spotlight on Scroll Scholars: Dissecting the Qumran-Essene Hypothesis. *Biblical Archeology Review*, 34(2), 63–67.

V

Vidal, C. (1997). *El Maestro De Justicia* [Rettferdighetens mester]. Barcelona, Spania: Edhasa.

Voices of Oklahoma (2011, 14. mai). Interview with David Green, Founder of Hobby Lobby. Hentet fra <http://www.voicesofoklahoma.com/interview/green-david/>

W

Weissenberg, Hanne (2011). Qurman og Bibelen. I Å. Justnes (Red.), *Dødehavsrullene: Deres innhold, historie og betydning* (side 149–160). Kristiansand, Norge: Høyskoleforlaget.

White, J. R. (2009). *The King James Only Controversy: Can You Trust Modern Translations?* Minneapolis, MN: Bethany House Publishers.

Wilcox, C. (1996). *Onward Christian Soldiers? The Religious Right in American Politics*. Boulder, CO: Westview Press.

Williams, J. (2003, 26. februar). Anti-abortion activists fight lawsuit caps. *Houston Chronicle*. Hentet fra <https://www.chron.com/news/houston-texas/article/Anti-abortion-activists-fight-lawsuit-caps-2091355.php>

Williams, J. (2008). Creationist Teaching in School Science: A UK Perspective. *Evolution: Education and Outreach* 1(1), 87–95. doi:10.1007/s12052-007-0006-7

Williams, D. K. (2010). *God's Own Party: The Making of the Christian Right* [Kindle e-bok]. Hentet fra https://www.amazon.com/Gods-Own-Party-Making-Christian-ebook/dp/B004A7YBP4/ref=mt_kindle?_encoding=UTF8&me=

Wolfe, A. (2003). *The Transformation of American Religion: How We Actually Live our Faith*. Chicago, IL: University of Chicago Press.

Wolfe, L. M. med Bevers, A., Hirsch, K., Smith, L. og Watt D. E. (2016). Psalm 11:1–4 (Inv. motb.scr.000121). I E. Tov, K. Davis og R. Duke (Red.), *Dead Sea Scroll Fragments in the Museum Collection (190–99)*. doi:10.1163/9789004322868_016

Woodward, K. L. (1996). *Making Saints: How The Catholic Church Determines Who Becomes A Saint, Who Becomes a Saint, Who Doesn't, and Why*. New York, NY: Simon & Schuster.

Wutnow, R. (1998). *After Heaven: Spirituality in America Since the 1950s*. Los Angeles, CA: University of California Press.

TABELL A1: POST-2002- FRAGMENTER

#	Samling	DSS F. nr.	DSS F. Navn	Koll. nr. ^a	Innhold	Publikasjon
1	Schøyen	101	Gen1	MS 4612/4	1 Mos 36,7–16	Publisert som «4Q(?)GenMiniature» i Elgvin og Davis 2016a: 141–52
2	Schøyen	102	RP1	MS 5439/1	1 Mos 37,8	Publisert som «4QGn-Ex ^a » i Puech 2011: 103–11 / Publisert som «4QRP ^b » i Elgvin 2016h: 153–58
3	Schøyen	103	Exod3	MS 4612/2a	2 Mos 3,14–15 (Tigchelaar 2017: 179) / 2 Mos 3,13–15 (Justnes 2017c)	Eshel og Eshel 2007: 271–278, inkludert i Davis et al. 2017.
4	Schøyen	104	Exod4	MS 4612/2b	2 Mos 5,9–14	Eshel og Eshel 2007: 271–278, inkludert i Davis et al. 2017.
5	Schøyen	105	Exod5	MS 4612/2c	2 Mos 16,10	Inkludert i Davis et al. 2017.
6	Schøyen	107	Num1	MS 4612/5	4 Mos 16,2–5	Publisert som «4Q(?)Num» i Elgvin 2016a: 169–72.

TABELL A1: POST-2002-FRAGMENTER

#	Samling	DSS F. nr.	DSS F. Navn	Koll. nr. ^a	Innhold	Publikasjon
7	Schøyen	108	Deut5	MS 5214/1	5 Mos 6,1–2	Publisert som «4Q(?)Deut1» i Elgvin 2016d: 173–76
8	Schøyen	109	Deut6	MS 5214/2	5 Mos 32,5–9	Publisert som «4Q(?)Deut2» i Elgvin 2016e: 177–82
9	Schøyen	112	Sam1	MS 4612/10	1 Sam 2,11–14	Inkludert i Davis et al. 2017: 189–28
10	Schøyen	113	Sam2	MS 5480	1 Sam 5,10–11	Publisert som «4Q(?)Sam» i Elgvin 2016l: 203–6
11	Schøyen	114	Sam3	MS 5233/1	2 Sam 20,22–24	Publisert som «XQSam» i Elgvin 2016e: 207–10
12	Schøyen	115	Kgs1	MS 5440	1 Kong 16,23–26	Publisert som «4Q(?)Kgs» i Elgvin 2016j: 211–14
13	Schøyen	116	Jer1	MS 4612/9	Jer 3,14–19 (Tigchelaar 2017: 179) / Jer 3,15–19 (Justnes 2017c)	Publisert som «4Q(?)Jer» i Elgvin og Davis 2016b: 215–22
14	Schøyen	118	Ps2	MS 5233/2	Sal 9,10.12–13	Publisert som «4Q(?)Ps» i Elgvin 2016g: 235–38
15	Schøyen	119	Prov1	MS 4612/11	Ordsp 4,23–5,1	Publisert som «4Q(?)Prov» i Elgvin 2016b: 239–42
16	Schøyen	120	Ruth1	MS 5441	Rut 2,1–2	Publisert som «4Q(?)Ruth» i Elgvin 2016k: 243–46
17	Schøyen	122	Neh1	MS 5426	Neh 3,14–15	https://web.archive.org/web/20130829163116/http://foundationjudais mchristianorigins.org/ftp/pages/dead-sea-scrolls/unpub/nehemiah.html , Inkludert i Davis et al. 2017: 189–28
18	Schøyen	123	Tob1	MS 5234	Tobit 14,3–4	Hallermayer og Elgvin 2006: 451–61, inkludert i Davis et al. 2017: 189–28
19	Schøyen	124	En1	MS 4612/8	1 Enok 7,1–5	Langlois 2013: 101–16, inkludert i Davis et al. 2017: 189–28

TABELL A1: POST-2002-FRAGMENTER

#	Samling	DSS F. nr.	DSS F. Navn	Koll. nr. ^a	Innhold	Publikasjon
20	Schøyen	125	En2	MS 4612/12	1 Enok 8,4–9,3	Eshel og Eshel 2005: 146–57, inkludert i Davis et al. 2017: 189–28
21	Schøyen	126	En3	MS 4612/6	1 Enok 106,19–107,1	Inkludert i Davis et al. 2017: 189–28
22	Schøyen	130	CommGen	MS 5095/7	Comm Gen A	Publisert som «4Q(?)Fragment with Text from <i>Commentary on Genesis A</i> » i Elgvin 2016c: 291–94
23	Schøyen	132		MS 5439/2		Publisert som «Hev(?)Unidentified Fragment» i Elgvin 2016i: 299–300
24	APU	151	Unid	1	Hab 2,1–3? (Tigchelaar 2017: 180) / 2 Mos 18,6–8 (Justnes 2017c)	
25	APU	152	Lev1	2	3 Mos 10,4–7	
26	APU	153	Deut1	3	5 Mos 8,2–5	
27	APU	154	Deut2	4	5 Mos 27,4–6	Charlesworth 2009: 201–12
28	APU	155	Dan1	5	Dan 5,13–16	
29	FJCO	156	Jer3		Jer 48,29–31 / Samme fragment som #56 Jer 24,6–7 (Justnes 2017c)	Charlesworth 2010
30	SWBTS	161	Exod2		2 Mos 23,8–10	
31	SWBTS	162	Lev2		3 Mos 20,24; 18,28–30?	
32	SWBTS	163	Deut3		5 Mos 9,25–10,1	

TABELL A1: POST-2002-FRAGMENTER

#	Samling	DSS F. nr.	DSS F. Navn	Koll. nr. ^a	Innhold	Publikasjon
33	SWBTS	164	Deut4		5 Mos 12,11–14	
34	SWBTS	165	Ps1		Sal 22,4.6–9.11–13	
35	SWBTS	166	Dan2		Dan 6,22–24	
36	SWBTS	167	Dan3		Dan 7,18–19	
37	SWBTS	168	Text1			
38	SWBTS	170	Kings		1 Kong 13,20–22	
39	Lanier	181	Amos1		Amos bok 7,17–8,1 (tre fragmenter)	Tov 2014: 3–13
40	MOTB	191	Gen2	MOTB.SCR. 000124	1 Mos 32,3–6 (Tigchelaar 2017) / 1 Mos 31:23–25?, 32,3–6 (Justnes 2017c)	Bernius et al. 2016: 73– 89
41	MOTB	192	Exod6	MOTB.SCR. 000120	2 Mos 17,4–7	Kutz et al. 2016a: 90– 109
42	MOTB	193	Lev5	MOTB.SCR. 000122	3 Mos? (Tigchelaar 2017) / 3 Mos 23,4(?) (Justnes 2017c)	Michelson et al. 2016: 125–29
43	MOTB	194	Num2	MOTB.SCR. 003173	4 Mos 8,3–5	Finlay et al. 2016: 130– 39
44	MOTB	195	Jer2	MOTB.SCR. 003172	Jer 23,6–9	Kutz et al. 2016c: 140– 57
45	MOTB	196	Ezek1	MOTB.SCR. 003174	Esek 28,22	Mudliar 2016: 158–67
46	MOTB	197	Jon1	MOTB.SCR. 003171	Jon 4,2–5	McDowel og Hill 2016: 168–76

TABELL A1: POST-2002-FRAGMENTER

#	Samling	DSS F. nr.	DSS F. Navn	Koll. nr. ^a	Innhold	Publikasjon
47	MOTB	198	Mic1	MOTB.SCR. 003183	Mik 1,4–6	Flint og Herbison 2016: 177–89
48	MOTB	199	Ps3	MOTB.SCR. 000121	Sal 11,1–4	Eshel og Eshel 2007: 271–78; Wolfe et al. 2016: 190–99;
49	MOTB	200	Dan6	MOTB.SCR. 003170	Dan 10,18–20	Duke et al. 2016: 200–09
50	MOTB	201	Neh2	MOTB.SCR. 003175	Neh 2:13–16	Abegg et al. 2016: 210–21
51	MOTB	202	Instr1	MOTB.SCR. 000123	par 4Q418 ii 4–5 ^e	Eshel og Eshel 2007: 271–78; Johnson 2016: 222–36
52	MOTB	203	Lev6	MOTB.SCR. 004742	3 Mos 23,24–28	Kutz 2016b: 110–24
53					5 Mos 19,13–15 / samme fragment som #59 5 Mos 23,3–4 (Justnes 2017c)	Eshel og Eshel 2007: 271–78
54					1 Mos 13,1–3	Eshel og Eshel 2005: 144–46
55					1 Mos 33,19–34,2	Eshel og Eshel 2005, 135–37
56					Jer 24,6–7 / samme fragment som #29 Jer 48,29–31 (Justnes 2017c)	Eshel og Eshel 2007: 271–78
57					par 11Q19 54,21–55,6	Qimron 2010
58					par 11Q19 566–66,7	Qimron 2010
59	Ink & Blood			dss03	5 Mos 23,3–4 / samme fragment som #53 5 Mos 19,13–15 (Justnes 2017c)	

TABELL A1: POST-2002-FRAGMENTER

#	Samling	DSS F. nr.	DSS F. Navn	Koll. nr. ^a	Innhold	Publikasjon
60	Ink & Blood			dss04	Jes 24,16–17	Eshel & Eshel 2005: 137–42
61	Ink & Blood			dss02	Jes 26,19–27,1	Eshel og Eshel 2005: 137–42
62	Ink & Blood			dss01	«Genesis Midrash»	Eshel og Eshel 2005: 142–44
63	Kando				Tobit 7,1–3	
64	Kando				1 Mos 37–38	Loveless og Loveless 2011: 102–3
65	Kando				Jes 28,23–29	Loveless og Loveless 2011: 100–1
66	Kando				Joel 4,9–10	Loveless og Loveless 2011: 100–1
67	IAA				3 Mos 23,38–39	Eshel, Baruchi og Porat 2006: 55–60
68	IAA				3 Mos 23,40–44; 24,16–19	Eshel, Baruchi og Porat 2006: 55–60
69					3 Mos 1,2–5	
70	Ron Wicks				Am 3,4–5	
71	Ashland Theological Seminary (Jenkins 2004)				Sal 11,1–3	Eshel og Eshel 2007: 271–78
72– 86	Solgt i 2016 til én (Jarus 2017a) eller tre institusjoner i USA (Tigchelaar 2017: 184)				Små fragmenter med noe hebraisk og gresk skift.	

TABELL A1: POST-2002-FRAGMENTER

Bemerk. Listen bygger på «A List of 76 Unprovenanced, Post-2002 Dead Sea Scrolls-like Fragments» (Justnes 2017c) og «A Provisional List of Unprovenanced, Twenty-First Century, Dead Sea Scrolls-like Fragments» (Tigchelaar 2017:179–84). Schøyen = The Schøyen Collection; APU = Azusa Pacific University; FJCO = Foundation on Judaism and Christian Origins; SWBTS = Southwestern Baptist Theological Seminary; Lanier = Lanier Theological Library; MOTB = Museum of the Bible; IAA = Israel Antiquities Authority. Referansene finnes i avhandlingens primærkilder og sekundærlitteratur. Enkelte celler står tomme på grunn av manglende informasjon, eller fordi fragmentene ikke er tildelt DSS F. nummer eller navn.

^a Kolleksjonsnummer er samlingenes interne nummerering.

TABELL A2: UTSTILLINGER AV POST-2002- FRAGMENTER 2002-2017

Dato	Utstilling	Sted	Post-2002- fragmenter utstilt	Kilde
15.03.2003- 24.03.2003		Maastricht European Fine Art Fair, Maastricht (Nederland)	1 Mos 13:1–3 (#54); Jes 24:16–17 (#60); Jes 26:19–27:1 (#61); «Genesis Midrash» (#62); Et uidentifisert fragment (#87)	
06.04.2003- 29.04.2003	From the Dead Sea Scrolls to the Forbidden Book	Murfreesboro (Tennessee)	1 Mos 13:1–3 (#54); Jes 24:16–17 (#60); Jes 26:19–27:1 (#61); «Genesis Midrash» (#62); Et uidentifisert fragment (#87)	
28.07.2003	Celebrate Freedom Christian Music Festival	South Fork Ranch, Dallas (Texas)	Jes 26:19–27:1 (#61)	
05.09.2003- 28.12.2003	From the Dead Sea Scrolls to Forbidden Book Book	Biblical Arts Center, Dallas (Texas)	1 Mos 13:1–3 (#54); Jes 24:16–17 (#60); Jes 26:19–27:1 (#61); «Genesis Midrash»	

TABELL A2: UTSTILLINGER AV POST-2002-FRAGMENTER 2002-2017

Dato	Utstilling	Sted	Post-2002-fragmenter utstilt	Kilde
			(#62); Et uidentifisert fragment (#87)	
05.01.2004- 30.01.2004	From the Dead Sea Scrolls to Forbidden Book	Von Braun Civic Center, Huntsville (Alabama)	1 Mos 13:1–3 (#54); Jes 24:16–17 (#60); Jes 26:19–27:1 (#61); «Genesis Midrash» (#62); Et uidentifisert fragment (#87)	
16.03.2004- 18.04.2004	From the Dead Sea Scrolls to Forbidden Book	John S. Knight Center, Akron (Ohio)	1 Mos 13:1–3 (#54); Jes 24:16–17 (#60); Jes 26:19–27:1 (#61); «Genesis Midrash» (#62); Et uidentifisert fragment (#87)	
31.05.2004- 20.06.2004	From the Dead Sea Scrolls to the Bible in America	Monroeville Expomart, Pittsburgh (Pennsylvania)		
16.07.2004- 15.08.2004	From the Dead Sea Scrolls to the Bible in America	Adam Mark's Hotel, Indianapolis (Indiana)		
27.08.2004- 26.09.2004	From the Dead Sea Scrolls to the Bible in America	Birch Run Expocenter, Owosso (Michigan)		
Okt. 2004	From the Dead Sea Scrolls to the Bible in America	Concord Mall, Elkhart (Indiana)		
05.02.2005- 17.04.2005	Ink & Blood: Dead Sea Scrolls to the English Bible	Knoxville Convention Center, Knoxville (Tennessee)	5 Mos 23:3–4 (#59); Jes 24:16–17 (#60); Jes 26:19–27:1 (#61); «Genesis Midrash» (#62).	
24.06.2005- 31.08.2005	Ink & Blood: Dead Sea Scrolls to the English Bible	Lexington Center, Lexington (Kentucky)	Jer 48:29–31 #29); 5 Mos 23:3–4 (#59); Jes 24:16– 17 (#60); Jes 26:19–27:1 (#61); «Genesis Midrash» (#62).	
13.01.2006- 13.05.2006	Ink & Blood: Sacred Treasures of the Bible	Florida International Museum, St. Petersburg (Florida)	Jer 48:29–31 #29); 5 Mos 23:3–4 (#59); Jes 24:16– 17 (#60); Jes 26:19–27:1 (#61); «Genesis Midrash» (#62).	Florida International Museum u.å.
26.05.2006	Ink & Blood: Dead Sea Scrolls to the English Bible	Museum of Arts and Sciences, Daytona Beach (Florida)	Jer 48:29–31 #29); 5 Mos 23:3–4 (#59); Jes 24:16– 17 (#60); Jes 26:19–27:1 (#61); «Genesis Midrash» (#62).	

TABELL A2: UTSTILLINGER AV POST-2002-FRAGMENTER 2002-2017

Dato	Utstilling	Sted	Post-2002-fragmenter utstilt	Kilde
16.02.2007-03.09.2007	Ink & Blood: Dead Sea Scrolls to the King James Bible	Museum of Idaho, Idaho Falls (Idaho)	Jer 48:29–31 (#29); Jes 26:19–27:1 (#61); «Genesis Midrash» (#62).	Jesus in Idaho Falls 2007.
Feb. til jun. 2009?	Ink & Blood: Dead Sea Scrolls to Gutenberg	Mary G. Hardin Center for Cultural Arts, Gadsden (Alabama)	Jer 48:29–31 (#29); 5 Mos 23:3–4 (#59); Jes 24:16–17 (#60); Jes 26:19–27:1 (#61); «Genesis Midrash» (#62)	
27.08.2009-20.09.2009	The Dead Sea Scrolls & the Ancient World	The Arts House, Singapore	2 Mos 17,4–7 (DSS F.192; #41)	
17.02.2010-04.03.2010	Ink & Blood: Dead Sea Scrolls to Gutenberg	Pope John Paul II High School, Hendersonville (Tennessee)	Jer 48:29–31 (#29); 5 Mos 23:3–4 (#59); Jes 24:16–17 (#60); Jes 26:19–27:1 (#61); «Genesis Midrash» (#62).	
08.04.2010-15.05.2010	From the Dead Sea Scrolls to the Bible in America	Bayside Church Granite Bay Campus, Rosevill (California)		
21.05.2010-29.08.2010	Treasures of the Bible: The Dead Sea Scrolls and Beyond	Azusa Pacific University, Azusa (California)		
16.05.2011-16.10.2011	Passages	Oklahoma City Museum of Art (Oklahoma)		McDonnell 2011
19.11.2011-30.06.2012	Passages	Atlanta (Georgia)		
01.03.2012-15.04.2012	Verbum Domini	Braccio di Carlo Magno museum (Vatikanet)		.
03.02.2012-09.09.2012	Ink & Blood: Dead Sea Scrolls to Gutenberg	Muzeo Museum and Cultural Center, Anaheim (California)	Jes 24:16–17 (#60); Jes 26:19–27:1 (#61); «Genesis Midrash» (#62).	Deffner 2012.
02.07.2012-13.01.2013	Dead Sea Scrolls & the Bible: Ancient Artefacts, Timeless Treasures	Southwestern Baptist Theological Seminary, Fort Worth (Texas)		
12.09.2012-	Passages	Charlotte (North Carolina)		
2013-		Lanier Theological Library, Houston (Texas)	Am 7:17–8:1 (#39).	Lanier Theological Library 2013

TABELL A2: UTSTILLINGER AV POST-2002-FRAGMENTER 2002-2017

Dato	Utstilling	Sted	Post-2002-fragmenter utstilt	Kilde
Vår 2013- 01.02.2014	Passages	Colorado Springs (Colorado)		
Okt. 2013- okt. 2014	Book of Books	The Bible Lands Museum Jerusalem (Israel)		Museum of the Bible 2015
Jan. 2014- feb. 2014	La Biblia	Havanna (Cuba)		Museum of the Bible 2015
02.04.2014- 22.06.2014	Verbum Domini II	Braccio di Carlo Magno museum (Vatikanet)		Museum of the Bible 2015
12.04.2014- 03.01.2015	Passages	Springfield (Missouri)		
03.03.2015- 02.04.2016	Passages	Santa Clarita (California)		
11.07.2015- 01.08.2015	Los Destacados de la Museum Collections	Buenos Aires (Argentina)		Museum of the Bible 2015
21.09.2015- 26.09.2015	Verbum Domini II	Philadelphia (Pennsylvania)		Museum of the Bible 2015
06.02.2016- 13.03.2016	La Biblia	Santiago (Cuba)		Museum of the Bible 2015
Apr. – sept. 2017	Unser Buch Exhibit	Augsburg og Wittenberg (Tyskland)		Museum of the Bible 2015
17.11.2017-		Museum of the Bible, Washington DC		

Bemerk. Listen bygger på «Catalogue of Dead Sea Scroll Exhibitions 1949-» av Jason Kalman (2017a). Referansene finnes i avhandlingens primærkilder og sekundærlitteratur. Enkelte celler står tomme på grunn av manglende informasjon.